

USTAWA O RACHUNKOWOŚCI

Komentarz

redakcja naukowa Ewa Walińska

KOMENTARZE

WYDANIE **7**

Autorzy

dr hab. inż. Bogusława Bek-Gaik, prof. AGH
pracownik Katedry Finansów
i Rachunkowości, Wydział Zarządzania,
AGH Akademia Górniczo-Hutnicza
w Krakowie

Witold Bojanowski

praktyk, specjalista w zakresie
rachunkowości

Agnieszka Czajor

praktyk, specjalista w zakresie
rachunkowości

dr Przemysław Czajor

pracownik Katedry Rachunkowości,
Wydział Zarządzania, UŁ

dr Maciej Frendzel

pracownik Katedry Rachunkowości,
Wydział Zarządzania, UŁ

dr hab. Jacek Gad, prof. UŁ

pracownik Katedry Rachunkowości,
Wydział Zarządzania, UŁ

dr hab. Gabriela Idzikowska

emerytowany pracownik Katedry
Rachunkowości, Wydział Zarządzania, UŁ

dr Anna Jurewicz

pracownik Katedry Rachunkowości,
Wydział Zarządzania, UŁ

dr Jacek Kalinowski

pracownik Katedry Rachunkowości,
Wydział Zarządzania, UŁ

dr hab. Adam Mariański, prof. UŁ

doradca podatkowy, dyrektor Centrum
Myśli Podatkowej UŁ

dr Marcin Michalak

pracownik Katedry Rachunkowości,
Wydział Zarządzania, UŁ

dr hab. Mikołaj Turzyński, prof. UŁ

pracownik Katedry Rachunkowości,
Wydział Zarządzania, UŁ

Anna Walińska

praktyk, specjalista w zakresie
rachunkowości

prof. dr hab. Ewa Walińska

pracownik Katedry Rachunkowości,
Wydział Zarządzania, UŁ

dr Agnieszka Wencel

pracownik Katedry Rachunkowości,
Wydział Zarządzania, UŁ

dr Michał Wiatr

pracownik Katedry Rachunkowości,
Wydział Zarządzania, UŁ

dr hab. Ewelina Zarzycka, prof. UŁ

pracownik Katedry Rachunkowości,
Wydział Zarządzania, UŁ

USTAWA O RACHUNKOWOŚCI

Komentarz

redakcja naukowa Ewa Walińska

KOMENTARZE

WYDANIE **7**

Stan prawny na 3 marca 2025 r.

Wydawca
Grzegorz Jarecki

Redaktor prowadzący
Adam Choiński

Opracowanie redakcyjne
Beata Wawrzyńczak-Jędryka

Projekt okładek serii
Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

Komentarze do poszczególnych fragmentów ustawy opracowali:

Bogusława Bek-Gaik: art. 3 ust. 1 pkt 15; art. 32 ust. 1

Witold Bojanowski: art. 3 ust. 1 pkt 14–16; art. 28 ust. 1 pkt 1, 2; art. 28 ust. 8; art. 31

Agnieszka Czajor: art. 3 ust. 1 pkt 5a, 48; art. 15, 18, 21 ust. 5; art. 22 ust. 2, 3; art. 23; art. 28 ust. 1 pkt 9a; art. 34b, 81

Przemysław Czajor: art. 3 ust. 1 pkt 23–27, 30a; art. 28 ust. 1 pkt 7, 7a, 8a; art. 28 ust. 6, 8a, 9, 10; art. 35 ust. 1, 2; art. 35a, 35b ust. 1; art. 43, 44

Maciej Frendzel: art. 3 ust. 1 pkt 34–37, 37a–37d, 38–47; art. 3 ust. 1f, 1g; art. 44a–44d, 55–61, 63, 63a–63d

Jacek Gad: art. 2 ust. 1, 2, 2b, 3, 4, 5, 6; art. 3 ust. 1 pkt 1, 2, 3, 3a, 4, 5, 5a, 6, 7; art. 4a, 36, 36a; art. 49 ust. 2, 2a, 2b, 3; art. 63p–63zd; art. 80, 82

Gabriela Idzikowska: art. 10 ust. 1; art. 13 ust. 1–3; art. 21 ust. 1; art. 64 ust. 1–4, art. 66 ust. 4, 5, 5a, 6–10; art. 67 ust. 1, 2, 3, 3a; art. 68–70, 70a, 71–73, art. 74 ust. 1–3, art. 75–76

Anna Jurewicz: art. 3 ust. 1 pkt 1a–1e, 28; art. 3 ust. 1h–1i; art. 8 ust. 2; art. 9; art. 10 ust. 1, 3; art. 11, 13 ust. 1; art. 20 ust. 2; art. 21 ust. 1a; art. 24, 26, 27, 28a, 28b, 35d ust. 1; art. 49 ust. 1, 2, 8, 9; art. 53 ust. 1a; art. 54 ust. 1; art. 63e–63k

Jacek Kalinowski: art. 34a, 34c, 34d

Adam Mariański: art. 77–79

Marcin Michalak: art. 3 ust. 1 pkt 11–13, 17–21, 22, 29–30, 31–33; art. 4, 4a, 5–7, 8 ust. 1; art. 28 ust. 1 pkt 1a, 3–6; art. 28 ust. 2, 2a, 3, 4, 4a, 5, 7; art. 32–34, 35, 42; art. 45 ust. 1, 1a–1e, 2, 3, 3a–3c, 4–6; art. 46 ust. 1, 1a, 2, 2a, 3–5; art. 47 ust. 1–4

Mikołaj Turzyński: art. 3 ust. 4–6

Anna Walińska: art. 9, 10 ust. 2; art. 11, 11a; art. 12 ust. 1–3, 3a–3c, 4, 5; art. 13 ust. 4–6; art. 14, 16, 17, 19, 20; art. 21 ust. 1, 1a, 2–4; art. 22 ust. 1, 4; art. 24, 25

Ewa Walińska: art. 1; art. 2 ust. 1, 2; art. 3 ust. 1 pkt 3b–3d, 5a, 6–10; art. 8 ust. 3; art. 10 ust. 1, 3; art. 12 ust. 3d; art. 28 ust. 1 pkt 8; art. 28 ust. 8, 11, 12; art. 34b, 35d ust. 4; art. 36 ust. 2b; art. 36a, 39, 41, art. 45 ust. 3b, 3c; art. 46 ust. 3, 6; art. 47 ust. 5; art. 49c; art. 54 ust. 3; art. 83, 85, 86

Agnieszka Wencel: art. 2 ust. 2, 2a; art. 3 ust. 1 pkt 9, 21a; art. 3 ust. 2, 3; art. 10 ust. 1, 3; art. 24 ust. 2, 3; art. 26 ust. 1; art. 26 ust. 1 pkt 1; art. 28 ust. 1 pkt 9, 9b, 10; art. 29, 30, 35b–35d, 37, 38; art. 45 ust. 1f, 1g, 1ga, 1h; art. 48, 48a, 49, 49a, 50–54; art. 63l–63o; art. 66 ust. 5; art. 67 ust. 3a; art. 68, art. 69 ust. 1, 3a

Michał Wiatr: art. 48b, art. 64 ust. 7; art. 66 ust. 4–5, 5b–5c, 6, 8–11; art. 67 ust. 1, 2, 3, 3a, 5–8; art. 69 ust. 1, 3, 3a, 5–8; art. 73a; art. 74 ust. 4; art. 76a, 76h

Ewelina Zarzycka: art. 63p–63zd

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2025

ISBN 978-83-8390-333-0

7. wydanie

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. +48 728 313 462; e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wstęp	11
Wykaz skrótów	15

Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości

Rozdział 1. Przepisy ogólne	21
Art. 1. [Zakres przedmiotowy ustawy].....	21
Art. 2. [Zakres podmiotowy ustawy]	22
Art. 3. [Definicje].....	32
Art. 4. [Obowiązki i prawa jednostek w zakresie rachunkowości; zakres rachunkowości]	126
Art. 4a. [Odpowiedzialność kierownika jednostki oraz organu nadzorującego za sprawozdania jednostki].....	135
Art. 5. [Zasada ciągłości i kontynuacji działalności].....	137
Art. 6. [Zasada memoriału i współmierności]	141
Art. 7. [Zasada wyceny w koszcie historycznym, zasada ostrożności, zasada zakazu kompensat].....	143
Art. 8. [Zasada istotności; dopuszczalne odstępstwa od zasady ciągłości].....	147
Rozdział 2. Prowadzenie ksiąg rachunkowych	151
Art. 9. [Język i waluta ksiąg rachunkowych].....	151
Art. 10. [Dokumentacja systemu rachunkowości]	152
Art. 11. [Podmiot prowadzący księgi rachunkowe]	163
Art. 11a. [Miejsce prowadzenia ksiąg rachunkowych].....	166
Art. 12. [Moment otwarcia i zamknięcia ksiąg rachunkowych]	167
Art. 13. [Ogólne wymogi dotyczące prowadzenia ksiąg rachunkowych].....	171
Art. 14. [Definicja i zasady tworzenia dziennika].....	176
Art. 15. [Konta księgi głównej].....	179
Art. 16. [Konta ksiąg pomocniczych].....	180
Art. 17. [Zakres prowadzenia kont ksiąg pomocniczych].....	183
Art. 18. [Zestawienie obrotów i sald]	185
Art. 19. [Inwentarz].....	187
Art. 20. [Zapis księgowy].....	188
Art. 21. [Wymogi formalne dotyczące dowodów księgowych]	193
Art. 22. [Wymogi merytoryczne dotyczące dowodów księgowych].....	197
Art. 23. [Wymogi formalne dotyczące zapisów księgowych].....	200

Art. 24.	[Cechy jakościowe ksiąg rachunkowych]	203
Art. 25.	[Poprawianie błędów w zapisach księgowych]	208
Rozdział 3. Inwentaryzacja		210
Art. 26.	[Zakres, metody i częstotliwość inwentaryzacji]	210
Art. 27.	[Udokumentowanie i rozliczanie inwentaryzacji]	225
Rozdział 4. Wycena aktywów i pasywów oraz ustalenie wyniku finansowego		229
Art. 28.	[Ogólne zasady wyceny aktywów i pasywów; definicje podstawowych parametrów wyceny]	229
Art. 28a.	[Wycena aktywów i pasywów przez jednostkę mikro]	276
Art. 28b.	[Wyłączenie stosowania przepisów o szczególnych zasadach uznawania, metodach wyceny, zakresie ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych]	276
Art. 29.	[Wycena aktywów i pasywów, jeżeli działalność nie jest kontynuowana]	277
Art. 30.	[Wycena aktywów i pasywów wyrażonych w walutach obcych] ...	282
Art. 31.	[Wycena środków trwałych]	289
Art. 32.	[Amortyzacja środków trwałych]	294
Art. 33.	[Wycena i amortyzacja wartości niematerialnych i prawnych]	308
Art. 34.	[Szczególne zasady wyceny rzeczowych składników majątku obrotowego]	313
Art. 34a.	[Ustalanie przychodów z niezakończonych, długoterminowych umów o usługi]	321
Art. 34b.	[Ustalanie kosztu wytworzenia]	330
Art. 34c.	[Rozliczanie kosztów wytworzenia niezakończonych umów o usługi]	331
Art. 34d.	[Możliwość niestosowania szczególnego sposobu rozliczeń przychodów i kosztów niezakończonych długoterminowych umów o usługi]	335
Art. 35.	[Szczególne zasady wyceny aktywów finansowych]	336
Art. 35a.	[Szczególne zasady wyceny instrumentów finansowych]	345
Art. 35b.	[Aktualizacja należności]	350
Art. 35c.	[Odwrócenie odpisów aktualizujących]	355
Art. 35d.	[Rezerwy na zobowiązania]	355
Art. 36.	[Kapitały (fundusze) własne]	361
Art. 36a.	[Wynik na zbyciu/umorzeniu akcji własnych]	368
Art. 37.	[Rezerwy i aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego] ...	369
Art. 38.	[Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe]	381
Art. 39.	[Rozliczenia międzyokresowe kosztów]	382
Art. 40.	(uchylony)	390
Art. 41.	[Rozliczenia międzyokresowe przychodów]	390
Art. 42.	[Składowe wyniku finansowego netto innych jednostek niż banki, zakłady ubezpieczeń i zakłady reasekuracji]	393
Art. 43.	[Składowe wyniku finansowego netto banku]	397
Art. 44.	[Składowe wyniku finansowego netto zakładu ubezpieczeń i zakładu reasekuracji]	400

Rozdział 4a. Łączenie się spółek	403
Art. 44a. [Metody łączenia spółek i dzień połączenia]	403
Art. 44b. [Metoda nabycia]	406
Art. 44c. [Metoda łączenia udziałów]	422
Art. 44d. [Rozszerzenie zakresu stosowania metody nabycia]	427
Rozdział 5. Sprawozdania finansowe jednostki	429
Art. 45. [Składniki sprawozdania finansowego oraz język i waluta; forma elektroniczna sprawozdania finansowego]	429
Art. 46. [Bilans]	441
Art. 47. [Rachunek zysków i strat].....	446
Art. 48. [Informacja dodatkowa].....	449
Art. 48a. [Zestawienie zmian w kapitale (funduszu) własnym]	454
Art. 48b. [Rachunek przepływów pieniężnych]	456
Art. 49. [Sprawozdanie z działalności]	461
Art. 49a. [Rzetelność sprawozdań finansowych jednostek mikro]	471
Art. 49b. (uchylony)	472
Art. 49c. [Uproszczenia sprawozdania finansowego jednostki mikro i małej]	472
Art. 50. [Szczegółowość sprawozdań finansowych]	472
Art. 51. [Łączne sprawozdanie finansowe].....	473
Art. 52. [Termin sporządzenia i podpisywanie sprawozdania finansowego]....	477
Art. 53. [Zatwierdzanie sprawozdania finansowego]	480
Art. 54. [Zdarzenia po dacie bilansu, błędy]	484
Rozdział 6. Skonsolidowane sprawozdania finansowe grupy kapitałowej	488
Art. 55. [Obowiązek sporządzania i zakres skonsolidowanego sprawozdania finansowego; oświadczenie grupy kapitałowej na temat informacji niefinansowych]	488
Art. 56. [Zwolnienia z konsolidacji]	496
Art. 57. [Wyłączenia z konsolidacji].....	502
Art. 58. [Dodatkowe zwolnienia z konsolidacji]	504
Art. 59. [Metody konsolidacji]	504
Art. 60. [Metoda pełna]	507
Art. 61. [Metoda proporcjonalna]	517
Art. 62. (uchylony)	524
Art. 63. [Metoda praw własności stosowana w jednostkowych sprawozdaniach finansowych]	524
Art. 63a. [Odpiśnięcie wartości firmy na skutek trwałej utraty wartości udziałów]	527
Art. 63b. [Warunki, jakie powinny spełniać objęte konsolidacją sprawozdania finansowe]	528
Art. 63c. [Warunki, jakie powinno spełniać skonsolidowane sprawozdanie finansowe]	529
Art. 63d. [Skonsolidowane sprawozdanie emitentów papierów wartościowych]	533
Rozdział 6a. Sprawozdanie z płatności na rzecz administracji publicznej	535
Art. 63e. [Definicje].....	535

Art. 63f.	[Sprawozdanie z płatności przedstawiane przez jednostkę działającą w przemyśle wydobywczym lub zajmującą się wyrębem lasów pierwotnych].....	539
Art. 63g.	[Skonsolidowane sprawozdanie z płatności jednostki dominującej].....	542
Art. 63h.	[Sprawozdania z płatności jednostek zależnych i jednostek dominujących niższego szczebla].....	543
Art. 63i.	[Sprawozdania z płatności jednostek dominujących spoza Europejskiego Obszaru Gospodarczego].....	544
Art. 63j.	[Termin sporządzenia i podpisywanie sprawozdania – odesłanie]	544
Art. 63k.	[Forma elektroniczna sprawozdania].....	545
Rozdział 6b. Sprawozdanie o podatku dochodowym		547
Art. 63l.	[Definicje określone na potrzeby sporządzenia sprawozdania o podatku dochodowym].....	548
Art. 63m.	[Podmioty zobligowane do sporządzenia, publikacji i udostępniania sprawozdań o podatku dochodowym]	551
Art. 63n.	[Obowiązek sporządzania, publikacji i udostępniania sprawozdania o podatku dochodowym przez jednostki zależne i oddziały podmiotów mających siedzibę lub miejsce sprawowania zarządu poza terytorium Europejskiego Obszaru Gospodarczego].....	554
Art. 63o.	[Treść sprawozdania o podatku dochodowym]	560
Rozdział 6c. Sprawozdawczość zrównoważonego rozwoju		566
Art. 63p.	[Kluczowe pojęcia]	566
Art. 63q.	[Zakres podmiotowy sprawozdawczości zrównoważonego rozwoju].....	567
Art. 63r.	[Zakres przedmiotowy sprawozdawczości zrównoważonego rozwoju].....	569
Art. 63s.	[Uproszczona sprawozdawczość zrównoważonego rozwoju – zakres podmiotowy i przedmiotowy]	575
Art. 63t.	[Zwolnienie jednostki sporządzającej sprawozdawczość zrównoważonego rozwoju z obowiązku sporządzania sprawozdania z działalności].....	577
Art. 63u.	[Warunki zwolnienia jednostki zależnej od jednostki dominującej mającej siedzibę lub miejsce sprawowania zarządu na terytorium EOG, w tym jednostki dominującej niższego szczebla z obowiązku sporządzania sprawozdawczości zrównoważonego rozwoju].....	577
Art. 63v.	[Warunki zwolnienia jednostki zależnej od jednostki dominującej mającej siedzibę lub miejsce sprawowania zarządu poza terytorium EOG, w tym jednostki dominującej niższego szczebla z obowiązku sporządzania sprawozdawczości zrównoważonego rozwoju].....	578
Art. 63w.	[Dodatkowe przepisy dotyczące braku zastosowania zwolnienia z obowiązku sporządzania sprawozdawczości zrównoważonego rozwoju przez jednostkę zależną]	579
Art. 63x.	[Zakres podmiotów zobowiązanych do sporządzania sprawozdawczości zrównoważonego rozwoju grupy kapitałowej i zakres informacji ujawnianych w tej sprawozdawczości]	581

Art. 63y.	[Zwolnienie jednostki dominującej sporządzającej sprawozdawczość zrównoważonego rozwoju grupy kapitałowej z obowiązku sporządzania sprawozdania z działalności]	584
Art. 63z.	[Warunki zwolnienia z obowiązku sporządzania sprawozdawczości zrównoważonego rozwoju grupy kapitałowej dla jednostki dominującej będącej jednostką zależną od jednostki dominującej wyższego szczebla mającej siedzibę lub miejsce sprawowania zarządu na terytorium Europejskiego Obszaru Gospodarczego]	584
Art. 63za.	[Warunki zwolnienia z obowiązku sporządzania sprawozdawczości zrównoważonego rozwoju grupy kapitałowej dla jednostki dominującej będącej jednostką zależną od jednostki dominującej wyższego szczebla mającej siedzibę lub miejsce sprawowania zarządu poza terytorium Europejskiego Obszaru Gospodarczego]	585
Art. 63zb.	[Dodatkowe przepisy dotyczące braku zastosowania zwolnienia z obowiązku sporządzania sprawozdawczości zrównoważonego rozwoju grupy kapitałowej przez jednostkę dominującą będącą jednostką zależną].....	587
Art. 63zc.	[Obowiązkowy format sprawozdania z działalności i sprawozdania z działalności grupy kapitałowej oraz sprawozdawczość zrównoważonego rozwoju]	588
Art. 63zd.	[Warunki i kryteria publikacji przez polskie jednostki zależne i oddziały sprawozdawczość zrównoważonego rozwoju dotyczącej grupy kapitałowej jednostki dominującej najwyższego szczebla z państwa spoza EOG lub sprawozdawczość zrównoważonego rozwoju jednostki samodzielnej z państwa spoza EOG]	588
Rozdział 7. Badanie sprawozdań finansowych, atestacja sprawozdawczości zrównoważonego rozwoju, składanie do właściwego rejestru sądowego, udostępnianie i ogłaszanie sprawozdań		592
Art. 64.	[Zakres obowiązku badania sprawozdań finansowych]	592
Art. 64a–65.	(uchylone)	597
Art. 66.	[Umowa o badanie sprawozdania finansowego]	597
Art. 67.	[Uprawnienia i obowiązki informacyjne biegłego rewidenta].....	608
Art. 67a.	(uchylony)	616
Art. 68.	[Udostępnianie rocznych sprawozdań finansowych, sprawozdań z działalności, sprawozdań z badania oraz sprawozdań z atestacji sprawozdawczości zrównoważonego rozwoju]	616
Art. 69.	[Składanie sprawozdań w rejestrze sądowym]	618
Art. 70.	[Ogłaszanie rocznego sprawozdania finansowego].....	625
Art. 70a.	[Oświadczenie o braku obowiązku sporządzenia i złożenia rocznego sprawozdania finansowego].....	626
Rozdział 8. Ochrona danych		628
Art. 71.	[Przechowywanie i ochrona danych]	628
Art. 72.	[Postać przechowywanych danych, przetwarzanych przy użyciu komputera]	633
Art. 73.	[Miejsce i sposób przechowywania danych]	635

Art. 73a.	[Przechowywanie dowodów księgowych przechowywanych w Krajowym Systemie e-Faktur]	637
Art. 74.	[Okresy przechowywania danych]	638
Art. 75.	[Udostępnianie danych]	640
Art. 76.	[Przechowywanie danych jednostek niekontynuujących działalności]	641
Rozdział 8a. Usługowe prowadzenie ksiąg rachunkowych		642
Art. 76a.	[Zakres usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych, wymogi stawiane osobom wykonującym taką działalność]	642
Art. 76b–76g.	(uchylone)	643
Art. 76h.	[Obowiązek ubezpieczenia się przedsiębiorców zajmujących się usługowym prowadzeniem ksiąg rachunkowych]	643
Art. 76i.	(uchylony)	645
Rozdział 9. Odpowiedzialność karna		646
Art. 77.	[Odpowiedzialność za naruszenie obowiązków w zakresie prowadzenia ksiąg rachunkowych i sporządzania sprawozdań finansowych]	646
Art. 78.	[Odpowiedzialność biegłego rewidenta za opinię]	649
Art. 79.	[Odpowiedzialność za naruszenie innych przepisów ustawy]	651
Rozdział 10. Przepisy szczególne i przejściowe		655
Art. 80.	[Ograniczenia zakresu stosowania niektórych przepisów rozdziałów 5, 6 i 7]	655
Art. 80a.	(uchylony)	657
Art. 81.	[Delegacje do wydania przepisów wykonawczych]	657
Art. 82.	[Uprawnienia Ministra Finansów]	661
Art. 83.	[Wzorcowe plany kont]	662
Rozdział 11. Zmiany w przepisach obowiązujących, przepisy końcowe		663
Art. 84.	(pominięty)	663
Art. 85.	[Uchylenie przepisów]	663
Art. 86.	[Wejście w życie ustawy]	664
Załączniki		665
Wybrane regulacje prawne i środowiskowe		699
Literatura		709
Skorowidz rzeczowy		713

Wstęp

Rachunkowość finansowa podlega regulacjom prawnym i środowiskowym, które determinują sposób jej organizacji w praktyce gospodarczej. W Polsce podstawowym źródłem tych regulacji jest ustawa o rachunkowości, której przepisy wyznaczają ramy prawne prowadzenia ksiąg rachunkowych i sporządzania sprawozdań finansowych. Ustawa określa ponadto zasady inwentaryzacji, wymogi badania sprawozdań finansowych, odpowiedzialność za system rachunkowości w jednostce oraz zasady usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych.

Zakres podmiotowy ustawy o rachunkowości jest bardzo szeroki. Obowiązek prowadzenia ksiąg rachunkowych dotyczy podmiotów o zróżnicowanym zakresie działalności gospodarczej, zarówno pod względem jej rozmiarów, jak i przedmiotu (branży). W związku z tym zawiera ona wiele odniesień do przepisów wykonawczych (rozporządzeń), dostosowanych do specyfiki działalności poszczególnych typów jednostek gospodarczych (np. banki, instytucje ubezpieczeniowe i inne instytucje finansowe) lub do wybranych obszarów problemowych (np. rachunkowość instrumentów finansowych).

Niniejsza publikacja stanowi kompleksowe omówienie treści podstawowego aktu prawnego tworzącego polskie prawo bilansowe, jakim jest ustawa o rachunkowości. Uwzględniono w niej wszystkie elementy systemu rachunkowości i jego organizacji – począwszy od zasad ewidencji księgowej, poprzez zasady ogólne i szczegółowe wyceny bilansowej oraz ustalania wyniku finansowego, kończąc na obowiązkach sprawozdawczych jednostki – zarówno w ramach sprawozdawczości finansowej, jak i niefinansowej.

Zagadnienia omawiane w publikacji są prezentowane w kolejności artykułów ustawy o rachunkowości, a objaśnienia mają następującą strukturę:

- Komentarz objaśniający,
- Kluczowe aspekty praktyczne,
- Inne akty prawne i środowiskowe (regulacje wykraczające poza ustawę o rachunkowości).

Na podkreślenie zasługują odniesienia do aspektów praktycznych komentowanych przepisów. Mają one potrójne znaczenie. Po pierwsze – uświadamiają konieczność podjęcia określonych decyzji odnośnie do systemu rachunkowości w danej jednostce, po drugie – prezentują konkretne rozwiązania już funkcjonujące w polskiej praktyce i po trzecie – zwracają uwagę na aspekty podatkowe, głównie w podatku dochodowym – wszędzie tam, gdzie są one istotne. Przedstawione komentarze należy traktować jako wskazówki, jedne z wielu możliwych rozwiązań, które każda jednostka może zastosować wprost lub je zmodyfikować i dostosować do specyfiki swojej działalności.

Istotnym atutem publikacji jest wskazanie innych regulacji powiązanych z omawianym zagadnieniem, co umożliwia szersze spojrzenie na regulacje ustawy o rachunkowości i ułatwia poruszanie się po innych przepisach prawnych i środowiskowych.

Należy podkreślić, że *Komentarz* uwzględnia zmiany nie tylko ustawy o rachunkowości, lecz także innych przepisów, które bezpośrednio oddziałują na praktykę rachunkowości w Polsce. Chodzi przede wszystkim o regulacje podatkowe i przepisy dotyczące składania sprawozdania finansowego do odpowiednich organów, które to przepisy podlegały licznym nowelizacjom, co bezpośrednio przełożyło się na praktykę rachunkowości.

Niniejsze, siódme wydanie *Komentarza* zostało zaktualizowane i rozszerzone. W stosunku do wydania szóstego¹ uwzględnia kolejne nowelizacje ustawy o rachunkowości wprowadzone przez następujące akty prawne:

- 1) ustawę z 16.06.2023 r. o zmianie ustawy o podatku od towarów i usług oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 159)²;
- 2) ustawę z 12.04.2024 r. o zmianie ustawy o rachunkowości oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 619);
- 3) ustawę z 6.11.2024 r. o opodatkowaniu wyrównawczym jednostek składowych grup międzynarodowych i krajowych (Dz.U. poz. 1685);
- 4) ustawę z 6.12.2024 r. o zmianie ustawy o rachunkowości, ustawy o biegłych rewidentach, firmach audytorskich oraz nadzorze publicznym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1863).

Na szczególne podkreślenie zasługują dwie nowelizacje ustawy o rachunkowości – z 12.04.2024 r. i 6.12.2024 r. – które wprowadziły do jej struktury nowe rozdziały.

Pierwsza z nich wprowadziła rozdział 6b, w którym omówiono nowy obowiązek sprawozdawczy – sporządzanie sprawozdania o podatku dochodowym – wynikający z implementacji dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2101 z 24.11.2021 r. zmieniającej dyrektywę 2013/34/UE w odniesieniu do ujawniania informacji o podatku dochodowym przez niektóre jednostki i oddziały.

Druga nowelizacja ustawy wprowadziła rozdział 6c regulujący sprawozdawczość zrównoważonego rozwoju i była implementacją do krajowego porządku prawnego zapisów dyrektywy 2022/246. Dotychczasowe wymogi w tym zakresie obejmowały jedynie dość wąską grupę największych przedsiębiorstw i grup kapitałowych (tzw. jednostki zainteresowania publicznego). Brak ujednoliconych standardów raportowania utrudniał porównywalność przedstawianych informacji i powodował ich ograniczoną użyteczność. Ponadto sprawozdania te nie podlegały obowiązkowej atestacji, co z kolei negatywnie wpływało na ocenę wiarygodności raportowanych w nich informacji.

Wśród innych zmian ustawy o rachunkowości należy wskazać w szczególności:

- nowe definicje jednostek mikro i jednostek małych,
- zmodyfikowane warunki uzyskiwania i utraty statusu jednostek mikro i małych oraz związana z tym możliwość korzystania przez te jednostki z uproszczeń sprawozdawczych i ewidencyjnych,
- nowe progi do badania sprawozdań finansowych,
- nowy zakres pojęcia przychodów netto ze sprzedaży.

¹ Pierwsze wydanie *Komentarza* uwzględniało stan prawny na 15.10.2009 r., drugie wydanie – na 30.06.2011 r., trzecie wydanie – na 30.06.2013 r., czwarte wydanie – na 1.12.2015 r., wydanie piąte – na 1.08.2018 r., natomiast wydanie szóste – 1.03.2023 r.

² Zmiany wynikające z tej noweli, tj. dodany art. 73a wejdzie w życie z dniem 1.02.2026 r.

Publikacja jest przeznaczona w szczególności dla księgowych, biegłych rewidentów, dyrektorów finansowych oraz doradców podatkowych i analityków finansowych, ale także dla pozostałych uczestników życia gospodarczego.

Autorzy *Komentarza* to w znakomitej większości pracownicy naukowo-dydaktyczni Katedry Rachunkowości na Wydziale Zarządzania Uniwersytetu Łódzkiego, a także praktycy, którzy na co dzień pełnią funkcje kierownicze w przedsiębiorstwach, są biegłymi rewidentami oraz doradcami podatkowymi, prowadzą różnego rodzaju szkolenia; należą też do szerokiego grona eksperckiego, z którego opinii i ekspertyz korzysta wiele podmiotów gospodarczych.

Publikacja jest zatem wynikiem doświadczeń autorów, którzy od wielu lat łączą działalność naukowo-akademicką z praktyką i mają w swoim dorobku wiele publikacji, a także doświadczenie zdobyte w procesie realizacji projektów z zakresu rachunkowości w wielu polskich przedsiębiorstwach.

Komentarz odnosi się do stanu prawnego ustawy o rachunkowości na dzień 3.03.2025 r., obejmuje zatem wszystkie nowelizacje ustawy od roku jej pierwotnego opublikowania do tej daty. Niewątpliwie czekają nas kolejne nowelizacje ustawy o rachunkowości wynikające z konieczności dostosowania polskich rozwiązań do zmieniającego się prawa Unii Europejskiej.

Autorzy

Wykaz skrótów

1. Źródła prawa

- k.c. – ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2024 r. poz. 1061 ze zm.)
- k.k. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2024 r. poz. 17 ze zm.)
- k.k.s. – ustawa z 10.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2024 r. poz. 628 ze zm.)
- k.s.h. – ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2024 r. poz. 18 ze zm.)
- r.b.o. – rozporządzenie Ministra Finansów z 29.03.2018 r. w sprawie informacji bieżących i okresowych przekazywanych przez emitentów papierów wartościowych oraz warunków uznawania za równoważne informacji wymaganych przepisami prawa państwa niebędącego państwem członkowskim (Dz.U. poz. 757 ze zm.)
- r.i.f. – rozporządzenie Ministra Finansów z 12.12.2001 r. w sprawie szczegółowych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych (Dz.U. z 2017 r. poz. 277) [uchylone – od 13.12.2024 r. obowiązuje rozporządzenie Ministra Finansów z 17.11.2024 r. w sprawie uznawania i metod wyceny oraz ujawniania i prezentacji instrumentów finansowych (Dz.U. poz. 1750)]
- rozporządzenie o instrumentach finansowych – rozporządzenia Ministra Finansów z 17.11.2024 r. w sprawie uznawania i metod wyceny oraz ujawniania i prezentacji instrumentów finansowych (Dz.U. poz. 1750)
- r.s.s.f. – rozporządzenie Ministra Finansów z 25.09.2009 r. w sprawie szczegółowych zasad sporządzania przez jednostki inne niż banki, zakłady ubezpieczeń i zakłady reasekuracji skonsolidowanych sprawozdań finansowych grup kapitałowych (Dz.U. z 2017 r. poz. 676)
- u.dz.p.p.w. – ustawa z 24.04.2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2024 r. poz. 1491 ze zm.)
- u.p.d.o.f. – ustawa z 26.07.1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. z 2025 r. poz. 163)
- u.p.d.o.p. – ustawa z 15.02.1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz.U. z 2023 r. poz. 2805 ze zm.)
- u.p.p. – ustawa z 6.03.2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz.U. z 2024 r. poz. 236 ze zm.)
- u.rach. – ustawa z 29.09.1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 2023 r. poz. 120 ze zm.)
- ustawa o VAT – ustawa z 11.03.2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz.U. z 2024 r. poz. 361 ze zm.)

- ustawa o biegłych – ustawa z 11.05.2017 r. o biegłych rewidentach, firmach audytorskich oraz rewidentach nadzorze publicznym (Dz.U. z 2024 r. poz. 1035 ze zm.)
ustawa o ZSK – ustawa z 22.12.2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji (Dz.U. z 2024 r. poz. 1606)

2. Inne

- AFI – alternatywne fundusze inwestycyjne
BIP – Biuletyn Informacji Publicznej
Dz.U. – Dziennik Ustaw
Dz.Urz. – Dziennik Urzędowy
ECIT – opodatkowanie ryczałtem od dochodów spółek lub ryczałt od spółek, lub podatek estoński
ESEF – jednolity elektroniczny format raportowania (*European Single Electronic Format*)
EuSEF – *European Social Entrepreneurship Funds*
EuVECA – *European Venture Capital Funds*
GUS – Główny Urząd Statystyczny
IASB – Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (ang. *International Accounting Standards Board*)
jzp – jednostka zainteresowania publicznego
KA – Komitet Audytu
KKN – Krajowa Komisja Nadzoru
KNA – Komisja Nadzoru Audytowego
KNF – Komisja Nadzoru Finansowego
KRBR – Krajowa Rada Biegłych Rewidentów
KSeF – Krajowy System e-Faktur
KSR – Krajowe Standardy Rachunkowości
KŚT – Klasyfikacja Środków Trwałych
MFFiPR – Ministerstwo Finansów, Funduszy i Polityki Regionalnej
Min. Fin. – Ministerstwo Finansów
Min. Rozw. i Fin. – Ministerstwo Rozwoju i Finansów
MSR – Międzynarodowe Standardy Rachunkowości
MSRF – Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej
MSSF – Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej
MSR/MSSF – międzynarodowe regulacje rachunkowości – wydawane przez Radę Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (IASB), będącą następcą Komitetu Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (IASC) – obejmujące zarówno Międzynarodowe Standardy Rachunkowości, jak i Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej
OSNKW – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa
OSNwSK – Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
PANA – Polska Agencja Nadzoru Audytowego
PIBR – Polska Izba Biegłych Rewidentów
PKD – Polska Klasyfikacja Działalności
PKOB – Polska Klasyfikacja Obiektów Budowlanych

- PKWiU – Polska Klasyfikacja Wyrobów i Usług
- PSA – prosta spółka akcyjna
- RMB – rozliczenia międzyokresowe bierne
- RMC – rozliczenia międzyokresowe czynne
- RMP – rozliczenia międzyokresowe przychodów
- SIN – Standard Informacji Niefinansowych
- SN – Sąd Najwyższy
- UE – Unia Europejska
- VAT – podatek od towarów i usług (ang. *value added tax* – podatek od wartości dodanej)
- WNIp – wartości niematerialne i prawne
- ZFŚS – zakładowy fundusz świadczeń socjalnych
- ZSK – Zintegrowany System Kwalifikacji

Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości¹⁾

(Dz.U. z 2023 r. poz. 120; zm.: Dz.U. z 2023 r. poz. 295; Dz.U. z 2024 r. poz. 619, poz. 1685, poz. 1863)

¹⁾ Niniejsza ustawa dokonuje w zakresie swojej regulacji wdrożenia następujących dyrektyw Wspólnot Europejskich: 1) dyrektywy 2001/65/WE z dnia 27 września 2001 r. zmieniającej dyrektywy 78/660/EWG, 83/349/EWG oraz 86/635/EWG w zakresie zasad oceny rocznych i skonsolidowanych sprawozdań finansowych niektórych rodzajów spółek a także banków oraz innych instytucji finansowych (Dz. Urz. WE L 283 z 27.10.2001); 2) dyrektywy 2003/38/WE z dnia 13 maja 2003 r. zmieniającej dyrektywę 78/660/EWG w sprawie rocznych sprawozdań finansowych niektórych rodzajów spółek w odniesieniu do kwot wyrażonych w euro (Dz. Urz. WE L 120 z 15.05.2003); 3) dyrektywy 2003/51/WE z dnia 18 czerwca 2003 r. zmieniającej dyrektywy 78/660/EWG, 83/349/EWG, 86/635/EWG oraz 91/674/EWG w sprawie rocznych i skonsolidowanych sprawozdań finansowych niektórych rodzajów spółek, banków i innych instytucji finansowych oraz zakładów ubezpieczeń (Dz. Urz. WE L 178 z 17.07.2003). Dane dotyczące ogłoszenia aktów prawa Unii Europejskiej, zamieszczone w niniejszej ustawie – z dniem uzyskania przez Rzeczpospolitą Polską członkostwa w Unii Europejskiej – dotyczą ogłoszenia tych aktów w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej – wydanie specjalne.

Rozdział 1. Przepisy ogólne

Rozdział 1 u.rach. poświęcony jest z jednej strony kwestiom formalnym – określa podmiotowy i przedmiotowy zakres ustawy, prawa i obowiązki jednostki oraz odpowiedzialność za rachunkowość, z drugiej – kluczowym zagadnieniom merytorycznym – określa podstawowe definicje i zasady rachunkowości. W części rozdziału dotyczącej merytorycznych zagadnień wyraźnie położono nacisk na teoretyczne podstawy rachunkowości, tworząc w ten sposób swego rodzaju ramy koncepcyjne polskich regulacji rachunkowości.

Art. 1. [Zakres przedmiotowy ustawy]

Ustawa określa zasady rachunkowości oraz zasady wykonywania działalności w zakresie usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych.

Komentarz objaśniający

Artykuł 1 u.rach. określa zakres przedmiotowy ustawy o rachunkowości obejmujący dwa zasadnicze obszary regulacji – zasady rachunkowości oraz usługowe prowadzenie ksiąg rachunkowych. Obszar pierwszy jest bardzo szeroki, gdyż obejmuje zasady ewidencji księgowej, zasady wyceny bilansowej i ustalania wyniku finansowego, a dodatkowo zasady sporządzania sprawozdań finansowych (zarówno jednostkowych, jak i skonsolidowanych). Należy podkreślić, iż ustawa – mimo swojej nazwy – nie reguluje całego systemu rachunkowości, a jedynie jeden z jego podsystemów – rachunkowość finansową, której zwięźceniem jest sprawozdawczość finansowa. Ustawa nie obejmuje drugiego podsystemu rachunkowości – rachunkowości zarządczej. Odrębnym przedmiotem jej regulacji są zasady i wymagania dotyczące usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych.

Kluczowe aspekty praktyczne

Ustawa o rachunkowości, będąc fundamentem polskiego prawa bilansowego, ma bardzo istotne znaczenie dla polskiej praktyki. Zawiera regulacje, do których odwołują się inne dziedziny życia gospodarczego – podatki, prawo handlowe, system ubezpieczeń społecznych itp. Niestety, z uwagi na fakt, iż jej zakres przedmiotowy jest bardzo rozległy, reguluje ona „zasady rachunkowości” wybiórczo i często dość ogólnie, co, zważywszy na jej wymiar podmiotowy (różne jednostki), było konieczne. Jednocześnie określa wiele szczegółowych wymogów formalnych kierowanych pod adresem ewidencji księgowej (dokumentacja,

konta analityczne itp.), których niespełnienie przez jednostkę może prowadzić do zakwestionowania rzetelności systemu rachunkowości (np. dla celów podatkowych). Warto podkreślić, że art. 1 u.rach. nie przedstawia pełnego zakresu przedmiotowego ustawy o rachunkowości – w okresie kilkudziesięciu lat funkcjonowania dodawano do niej przepisy niezwiązane bezpośrednio z zasadami rachunkowości, chociażby dotyczące sprawozdawczości niefinansowej.

Inne akty prawne i środowiskowe

Inne regulacje dotyczące przedmiotu ustawy o rachunkowości wydawane są – na mocy delegacji w niej zawartych – w formie rozporządzeń. Przykładem takiej regulacji są m.in. rozporządzenie w sprawie szczegółowych zasad wyceny i prezentacji instrumentów finansowych oraz rozporządzenie w sprawie szczegółowych zasad sporządzania skonsolidowanych sprawozdań finansowych. Dodatkowym źródłem regulacji o charakterze środowiskowym są Krajowe Standardy Rachunkowości wydawane przez Komitet Standardów Rachunkowości oraz Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej wydawane przez Radę Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (IASB).

Art. 2. [Zakres podmiotowy ustawy]

1. Przepisy ustawy o rachunkowości, zwanej dalej „ustawą”, stosuje się, z zastrzeżeniem ust. 3, do mających siedzibę lub miejsce sprawowania zarządu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej:

- 1) spółek handlowych (osobowych i kapitałowych, w tym również w organizacji) oraz spółek cywilnych, z zastrzeżeniem pkt 2, a także innych osób prawnych, z wyjątkiem Skarbu Państwa i Narodowego Banku Polskiego;
- 2)²⁾ osób fizycznych, spółek cywilnych osób fizycznych, spółek cywilnych osób fizycznych i przedsiębiorstwa w spadku, spółek jawnych osób fizycznych, spółek partnerskich oraz przedsiębiorstw w spadku działających zgodnie z ustawą z dnia 5 lipca 2018 r. o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i innych ułatwieniach związanych z sukcesją przedsiębiorstw (Dz. U. z 2021 r. poz. 170), jeżeli ich przychody netto ze sprzedaży towarów i produktów za poprzedni rok obrotowy wyniosły co najmniej równowartość w walucie polskiej 2 500 000 euro;
- 2a) przedsiębiorstw w spadku działających zgodnie z ustawą z dnia 5 lipca 2018 r. o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i innych ułatwieniach związanych z sukcesją przedsiębiorstw, jeżeli na dzień poprzedzający dzień otwarcia spadku prowadzone były księgi rachunkowe;
- 3) jednostek organizacyjnych działających na podstawie Prawa bankowego, przepisów o obrocie papierami wartościowymi, przepisów o świadczeniu usług finansowania społecznościowego dla przedsięwzięć gospodarczych, przepisów o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi, przepisów o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej, przepisów o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych lub przepisów o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych, bez względu na wielkość przychodów;
- 4) gmin, powiatów, województw i ich związków, a także:
 - a) państwowych, gminnych, powiatowych i wojewódzkich jednostek budżetowych,
 - b) gminnych, powiatowych i wojewódzkich zakładów budżetowych,
 - c) (uchylona);
- 5) jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej, z wyjątkiem spółek, o których mowa w pkt 1 i 2;
- 6) oddziałów i przedstawicielstw przedsiębiorców zagranicznych w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 6 marca 2018 r. o zasadach uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych i innych osób zagranicznych w obrocie gospodarczym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2022 r. poz. 470);
- 7) jednostek niewymienionych w pkt 1–6, jeżeli otrzymują one na realizację zadań zleconych dotacje lub subwencje z budżetu państwa, budżetów jednostek samorządu terytorialnego lub funduszy celowych – od początku roku obrotowego, w którym dotacje lub subwencje zostały im przyznane.

²⁾ Art. 2 ust. 1 pkt 2 zmieniony przez art. 1 pkt 1 lit. a ustawy z 6.12.2024 r. (Dz.U. poz. 1863) zmieniającej nin. ustawę z dniem 1.01.2025 r.

Komentarz objaśniający

Artykuł 2 u.rach. określa zakres podmiotowy ustawy. O tym, jakie jednostki mają obowiązek stosowania przepisów ustawy o rachunkowości, decydują zasadniczo cztery czynniki:

- 1) forma prawna jednostki,
- 2) wielkość obrotów,
- 3) specyfika działalności,
- 4) źródło finansowania, jakim są środki publiczne z budżetu państwa.

W kolejnych ustępach i punktach art. 2 ustawodawca określa charakterystyki jednostek, które determinują obowiązek (lub możliwość) stosowania przepisów ustawy o rachunkowości. Dotyczą one: formy prawnej jednostki, wielkości obrotów (czyli przychodów ze sprzedaży towarów, produktów i operacji finansowych), rodzaju działalności (określonego w przepisach ustaw, na podstawie których funkcjonuje jednostka) oraz specyfiki finansowania (np. w formie dotacji z budżetu państwa).

Z uwagi na formę prawną obowiązek stosowania przepisów ustawy mają:

- spółki handlowe (zarówno osobowe, tj. spółki jawne, spółki komandytowe, spółki komandytowo-akcyjne, jak i kapitałowe, tj. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i spółki akcyjne, w tym również spółki znajdujące się w przejściowym stadium, jakimi są spółki w organizacji), a także inne osoby prawne, z wyjątkiem Skarbu Państwa i Narodowego Banku Polskiego,
- gminy, powiaty, województwa i ich związki, a także państwowe, gminne, powiatowe i wojewódzkie jednostki budżetowe, gminne, powiatowe i wojewódzkie zakłady budżetowe,
- jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej, z wyjątkiem spółek handlowych (wymienionych powyżej) oraz spółek cywilnych.

Wielkość obrotów jest decydująca dla osób fizycznych oraz spółek osób fizycznych. I tak obowiązek stosowania przepisów ustawy o rachunkowości mają:

- osoby fizyczne, spółki cywilne osób fizycznych, spółki jawne osób fizycznych, spółki partnerskie oraz spółdzielnie socjalne, jeżeli ich przychody netto ze sprzedaży towarów, produktów i operacji finansowych za poprzedni rok obrotowy wyniosły co najmniej równowartość w walucie polskiej 2 500 000 euro,
- jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej, z wyjątkiem tych, które nie przekroczyły limitu obrotów.

Określony rodzaj działalności to kolejna determinanta obowiązku stosowania ustawy. Został on nałożony na:

- jednostki (bez względu na wielkość obrotów) działające na podstawie następujących przepisów prawnych: Prawo bankowe, przepisy o obrocie papierami wartościowymi, przepisy o świadczeniu usług finansowania społecznościowego dla przedsięwzięć gospodarczych, przepisy o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi, przepisy o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej lub przepisy o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych.

Jednostki niewymienione w poprzednich punktach, jeżeli otrzymują dotacje lub subwencje z budżetu państwa, budżetu jednostek samorządu terytorialnego lub funduszy celowych, są zobowiązane do przestrzegania przepisów ustawy o rachunkowości. Obowiązek stosowania przepisów ustawy o rachunkowości powstaje od początku roku obrotowego, w którym dotacje lub subwencje zostały przyznane.

Odrębny zapis poświęcono osobom zagranicznym, oddziałom i przedstawicielstwom przedsiębiorstw zagranicznych w rozumieniu przepisów ustawy z 6.03.2018 r. o zasadach uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych i innych osób zagranicznych w obrocie gospodarczym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (gdzie przez przedsiębiorcę zagranicznego rozumie się osobę zagraniczną wykonującą działalność gospodarczą za granicą oraz obywatela polskiego wykonującego działalność gospodarczą za granicą¹). Jednostki te mają obowiązek stosowania ustawy.

Dodatkowo do stosowania ustawy zobowiązane są przedsiębiorstwa w spadku, działające zgodnie z ustawą z 5.07.2018 r. o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i innych ułatwieniach związanych z sukcesją przedsiębiorstw (Dz.U. z 2021 r. poz. 170), w dwóch przypadkach:

- jeśli na dzień otwarcia spadku prowadzone były księgi rachunkowe,
- jeśli ich przychody netto ze sprzedaży towarów, produktów i operacji finansowych za poprzedni rok obrotowy wyniosły co najmniej równowartość w walucie polskiej 2 500 000 euro.

Kluczowe aspekty praktyczne

Zakres podmiotowy ustawy o rachunkowości jest bardzo szeroki. Obowiązek prowadzenia ksiąg rachunkowych dotyczy podmiotów o zróżnicowanej działalności nie tylko w aspekcie jej rozmiarów, ale przede wszystkim w aspekcie przedmiotowym. W związku z tym ustawa zawiera szereg delegacji do wydania szczególnych zasad rachunkowości, uwzględniających specyfikę przedmiotową działalności jednostek. Dodatkowo delegacje ustawowe uprawniają określonych ministrów do ustalenia – w drodze rozporządzenia – wzorcowego planu kont.

Oznacza to, iż regulacje rachunkowości – dla określonych jednostek – mogą być uszczegółowione w dwóch obszarach:

- I poziom – to szczególne zasady rachunkowości,
- II poziom – to wzorcowe plany kont.

Taki stan rzeczy powoduje określone problemy w praktyce, gdzie często dochodzi do sytuacji, w której akty niższego rzędu utrudniają prawidłowe stosowanie przepisów zawartych w ustawie o rachunkowości. Problem komplikuje się jeszcze bardziej, jeśli jednostka w swojej rachunkowości musi uwzględnić tzw. regulacje branżowe (ustawy, rozporządzenia). Przykładem mogą być publiczne szkoły wyższe, dla których fundamentalną regulacją prawną jest ustawa z 20.07.2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2024 r. poz. 1571 ze zm.), określająca m.in. zasady jej gospodarki finansowej mające istotny wpływ na system rachunkowości i zmieniające sposób ujęcia określonych zdarzeń gospodarczych w stosunku do tego, który jest przedstawiony w ustawie o rachunkowości.

Warto też podkreślić, iż w przypadku obowiązku stosowania ustawy z uwagi na źródła finansowania, jakimi są dotacje budżetowe, dotyczy on roku obrotowego, w którym jednostka je uzyskała. Oznacza to, że ich uzyskanie w grudniu danego roku powoduje obowiązek prowadzenia ksiąg rachunkowych od 1 stycznia tego roku, jeśli rokiem obrotowym jest rok kalendarzowy.

¹ Zgodnie z art. 3 pkt 7 ustawy z 6.03.2018 r. o zasadach uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych i innych osób zagranicznych w obrocie gospodarczym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2025 r. poz. 89).

2.³⁾ Osoby fizyczne, spółki cywilne osób fizycznych, spółki cywilne osób fizycznych i przedsiębiorstwa w spadku, spółki jawne osób fizycznych, spółki partnerskie oraz przedsiębiorstwa w spadku działające zgodnie z ustawą z dnia 5 lipca 2018 r. o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i innych ułatwieniach związanych z sukcesją przedsiębiorstw mogą stosować zasady rachunkowości określone ustawą również od początku następnego roku obrotowego, jeżeli ich przychody netto ze sprzedaży towarów i produktów za poprzedni rok obrotowy są niższe niż równowartość w walucie polskiej 2 500 000 euro. W tym przypadku osoby te lub wspólnicy przed rozpoczęciem roku obrotowego są obowiązani, o ile odrębne przepisy nie stanowią inaczej, do zawiadomienia o tym urzędu skarbowego, właściwego w sprawach opodatkowania podatkiem dochodowym. Osoby fizyczne lub wspólnicy spółek cywilnych osób fizycznych mogą złożyć zawiadomienie na podstawie ustawy z dnia 6 marca 2018 r. o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej i Punkcie Informacji dla Przedsiębiorcy (Dz. U. z 2022 r. poz. 541).

³⁾ Art. 2 ust. 2 zmieniony przez art. 1 pkt 1 lit. b ustawy z 6.12.2024 r. (Dz.U. poz. 1863) zmieniającej nin. ustawę z dniem 1.01.2025 r.

Komentarz objaśniający

W art. 2 ust. 2 u.rach. ustawodawca umożliwił osobom fizycznym, spółkom cywilnym osób fizycznych, spółkom jawnym osób fizycznych, spółkom partnerskim oraz przedsiębiorstwom w spadku działającym zgodnie z ustawą z 5.07.2018 r. o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i innych ułatwieniach związanych z sukcesją przedsiębiorstw dobrowolne stosowanie zasad rachunkowości od początku roku obrotowego, w przypadku gdy obroty tych jednostek za poprzedni rok obrotowy były niższe niż równowartość w walucie polskiej 2 500 000 euro. Jednostki te muszą jednak powiadomić o fakcie dobrowolnego stosowania przepisów ustawy odpowiedni urząd skarbowy przed rozpoczęciem roku obrotowego z zastrzeżeniem, że jeśli odrębne przepisy regulują tę kwestię inaczej, to należy je zastosować.

Zapis ustawy o rachunkowości nie precyzuje daty powiadomienia urzędu skarbowego o fakcie przejścia na księgi rachunkowe, stwierdzając jedynie, iż ma się to odbyć przed rozpoczęciem roku obrotowego, w którym będą one po raz pierwszy prowadzone, o ile odrębne przepisy nie stanowią inaczej. Ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych, jako przepis odrębny, reguluje zasady powiadamiania organów skarbowych o dobrowolnym stosowaniu ustawy o rachunkowości. W tym przypadku, zgodnie z art. 24a ust. 5 u.p.d.o.f., podatnik informuje o prowadzeniu ksiąg rachunkowych w zeznaniu rocznym składanym za rok podatkowy, w którym były prowadzone. Jeżeli księgi prowadziła spółka cywilna osób fizycznych, spółka jawna osób fizycznych lub spółka partnerska, informację składają wszyscy wspólnicy. A zatem nie ma potrzeby, jak wskazuje ustawa o rachunkowości, powiadamiania urzędu skarbowego o dobrowolnym prowadzeniu ksiąg rachunkowych jeszcze przed tym faktem. Zgodnie z ustawą o podatku dochodowym od osób fizycznych wystarczy zatem zaznaczenie odpowiedniej rubryki w zeznaniu rocznym złożonym za rok podatkowy, w którym księgi były prowadzone dobrowolnie.

Kluczowe aspekty praktyczne

Limit przychodów, powyżej którego powstaje obowiązek prowadzenia ksiąg rachunkowych, przelicza się na walutę polską po średnim kursie ogłoszonym przez NBP, na pierwszy dzień roboczy października roku poprzedzającego rok obrotowy. W celu ustalenia limitu dla 2025 r. należy sięgnąć do średniego kursu NBP obowiązującego na pierwszy dzień roboczy października 2024 r. Dniem tym był 1.10.2024 r., zaś kurs 1 euro wynosił 4,2846 zł

(tabela nr 191/A/NBP/2024). Zatem limit przychodów za 2024 r., decydujący o prowadzeniu ksiąg rachunkowych w 2025 r., wynosi:

$$2\,500\,000 \text{ euro} \times 4,2846 \text{ zł/euro} = 10\,711\,500 \text{ zł}$$

Artykuł 2 ust. 2 u.rach. jest bardzo istotny dla obrotu gospodarczego, wiele jednostek – z różnych względów, w tym ze względu na ryzyko biznesowe – dobrowolnie decyduje się na prowadzenie ksiąg rachunkowych.

W ustawie o rachunkowości brakuje szczegółowych regulacji odnośnie do procedur „przejścia” z ewidencji podatkowej – głównie księgi przychodów i rozchodów – na prowadzenie ewidencji księgowej. Jedynie w art. 19 u.rach. widnieje zapis, iż jednostki, które uprzednio nie prowadziły ksiąg rachunkowych w sposób określony ustawą, sporządzają wykaz składników aktywów i pasywów (inwentarz), potwierdzony ich inwentaryzacją. Pozycje inwentarza sporządzonego przez te jednostki powinny stanowić odpowiedniki lub rozwinięcia poszczególnych pozycji bilansu otwarcia. A zatem na początek roku obrotowego, w którym rozpoczęto stosowanie ustawy, podmioty gospodarcze powinny dokonać inwentaryzacji składników majątku (aktywów) i źródeł ich finansowania (pasywów). W praktyce nie powinno sprawiać trudności określenie stanu środków trwałych i wartości niematerialnych i prawnych, gdyż te, bez względu na formę prawną prowadzenia działalności gospodarczej, dla celów podatkowych podlegają odrębnej, szczegółowej ewidencji². Również wykaz zapasów jest obligatoryjnie sporządzany na koniec roku obrotowego przez podmioty prowadzące podatkową księgę przychodów i rozchodów³. Niewątpliwie dodatkowo czynnością przy określaniu inwentarza jest weryfikacja stanu należności i zobowiązań, która powinna zostać dokonana poprzez analizę dokumentów księgowych oraz uzgodnienie sald z kontrahentami.

Środki pieniężne i inne aktywa pieniężne powinny również podlegać inwentaryzacji. Spółki osobowe przywołane w komentowanym przepisie ustawy (spółki jawne osób fizycznych oraz spółki partnerskie), zgodnie z zapisami Kodeksu spółek handlowych⁴, posiadają własny majątek, tak więc środki pieniężne wykazane w toku inwentaryzacji na początek roku obrotowego stanowią składnik aktywów przedsiębiorstwa. Natomiast

² Zgodnie z regulacjami ustawy z 15.02.1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz.U. z 2023 r. poz. 2805 ze zm.) oraz ustawy z 26.07.1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. z 2025 r. poz. 163 – art. 22n ust. 2), dla środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych należy prowadzić ewidencję zawierającą, (...), co najmniej: liczbę porządkową; datę nabycia; datę przyjęcia do używania; określenie dokumentu stwierdzającego nabycie; określenie środka trwałego lub wartości niematerialnej i prawnej; symbol Klasyfikacji Środków Trwałych; wartość początkową; stawkę amortyzacyjną; kwotę odpisu amortyzacyjnego za dany rok podatkowy i narastająco za okres dokonywania tych odpisów, w tym także, gdy składnik majątku był kiedykolwiek wprowadzony do ewidencji (wykazu), a następnie z niej wykreślony i ponownie wprowadzony; zaktualizowaną wartość początkową; zaktualizowaną kwotę odpisów amortyzacyjnych; wartość ulepszenia zwiększającą wartość początkową; datę likwidacji oraz jej przyczynę albo datę zbycia.

³ Rozporządzenie Ministra Finansów z 23.12.2019 r. w sprawie prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów (Dz.U. poz. 2544) w § 24 ust. 1 stwierdza: „Podatnicy są obowiązani do sporządzenia i wpisania do księgi spisu z natury towarów handlowych, materiałów (surowców) podstawowych i pomocniczych, półwyrobów, produkcji w toku, wyrobów gotowych, braków i odpadów, zwanego dalej «spisem z natury», na dzień 1 stycznia, na koniec każdego roku podatkowego, na dzień rozpoczęcia działalności w ciągu roku podatkowego, a także w razie utraty w ciągu roku podatkowego prawa do opłacania podatku na podstawie ustawy z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne (Dz.U. z 2019 r. poz. 43, 1495, 1649 i 2200), zmiany współnika, zmiany proporcji udziałów wspólników lub likwidacji działalności”.

⁴ Ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2024 r. poz. 18 ze zm.).

w przedsiębiorstwach osób fizycznych i w spółkach cywilnych nie ma miejsca wyodrębnienie „majątku przedsiębiorstwa”⁵, a zatem osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na własny rachunek lub w formie spółki cywilnej powinny zadeklarować wartość aktywów pieniężnych przeznaczonych na potrzeby prowadzonej działalności i uznać je jako składnik aktywów.

W przedsiębiorstwach osób fizycznych i w spółkach cywilnych wątpliwości odnośnie do sporządzenia „pierwszego” bilansu otwarcia dotyczą również pozycji pasywów, jaką jest „kapitał własny”, będący w istocie kapitałem właścicieli tych jednostek gospodarczych. Przy takiej formie prawnej prowadzenia działalności gospodarczej kapitał przedsiębiorstwa nie jest prawnie usankcjonowany, a zatem na potrzeby sporządzenia inwentarza ustala się go wartościowo jako różnicę pomiędzy sumą zidentyfikowanych składników majątku (aktywów) a sumą zobowiązań.

Ustawa o rachunkowości nie określa procedur dotyczących zaprzestania prowadzenia ksiąg rachunkowych i stosowania w takim przypadku zasad rachunkowości określonych ustawą. Jednostka gospodarcza, rezygnując z końcem roku obrotowego z prowadzenia ksiąg rachunkowych, od początku roku kolejnego rozpoczyna prowadzenie podatkowej książki przychodów i rozchodów, która jest najbardziej rozwiniętą formą ewidencji podatkowej.

W praktyce często zapomina się, że podatkowa księga przychodów i rozchodów to przede wszystkim ewidencja podatkowa (a nie księgową), której celem jest ustalenie dochodu i podatku dochodowego. Nie jest to uproszczona księgowość, jak się ją potocznie określa, ponieważ taką reguluje ustawa o rachunkowości, zwalniając mikro i małe przedsiębiorstwa z wielu obowiązków ewidencyjnych i sprawozdawczych. Warto zatem rozważyć, czemu ma służyć ewidencja gospodarcza – właścicielom, czy tylko organom podatkowym? Od tego bowiem zależeć będzie decyzja o formie jej prowadzenia w postaci ksiąg rachunkowych czy podatkowej książki przychodów i rozchodów. Przy podjęciu decyzji odnośnie do prowadzenia podatkowej książki przychodów i rozchodów warto również brać pod uwagę dodatkowe funkcje wykorzystywanego narzędzia informatycznego (programu), które dają przedsiębiorcy o wiele więcej informacji niż te wymagane przez regulacje podatkowe.

Wydaje się, iż ustawodawca, umożliwiając jednostkom z sektora małych i średnich przedsiębiorstw dobrowolne stosowanie ustawy o rachunkowości, w tym sporządzanie sprawozdań finansowych zgodnie z ustawą, daje możliwość zwiększenia ich wiarygodności w oczach banków i innych kapitałodawców czy kontrahentów. Należy pamiętać, że dane z systemu rachunkowości stanowią podstawowe zaplecze informacyjne do zarządzania jednostką, a sprawozdania finansowe są wiarygodnym narzędziem komunikacji podmiotu gospodarczego z interesariuszami.

2a.⁴⁾ Do spółek jawnych osób fizycznych oraz spółek partnerskich, których przychody netto ze sprzedaży towarów i produktów za poprzedni rok obrotowy wyniosły mniej niż równowartość w walucie polskiej 2 500 000 euro i które nie stosują zasad rachunkowości określonych ustawą na podstawie ust. 2, stosuje się przepis art. 70a.

⁴⁾ Art. 2 ust. 2a zmieniony przez art. 1 pkt 1 lit. c ustawy z 6.12.2024 r. (Dz.U. poz. 1863) zmieniającej nin. ustawę z dniem 1.01.2025 r.

⁵⁾ Zasady funkcjonowania spółki cywilnej regulują art. 860–875 ustawy z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2024 r. poz. 1061 ze zm.).

Komentarz objaśniający

Artykuł 2 ust. 2a u.rach. nakłada na kierownika jednostki będącej spółką jawną osób fizycznych lub spółką partnerską, której przychody ze sprzedaży towarów, produktów i operacji finansowych nie przekroczyły 2 500 000 euro i która nie stosuje dobrowolnie zasad rachunkowości, obowiązek złożenia w Krajowym Rejestrze Sądowym, w terminie 6 miesięcy od dnia zakończenia roku obrotowego, oświadczenia o braku obowiązku sporządzania i składania sprawozdań finansowych.

Kluczowe aspekty praktyczne

Wydaje się, że zapis ten usprawnia funkcjonowanie Krajowych Rejestrów Sądowych. Dzięki niemu łatwiej mogą ustalić, które jednostki nie złożyły do KRS sprawozdań finansowych, mimo że były do tego zobowiązane.

2b. Przepisy ustawy stosuje się również, bez względu na wielkość przychodów, do alternatywnych spółek inwestycyjnych w rozumieniu przepisów o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi, w tym uprawnionych do posługiwania się nazwą „EuVECA” albo „EuSEF”.

Komentarz objaśniający

Artykuł 2 ust. 2b u.rach. rozszerzył przepisy ustawy na alternatywne spółki inwestycyjne – bez względu na wielkość ich przychodów.

Alternatywna spółka inwestycyjna jest alternatywnym funduszem inwestycyjnym, innym niż specjalistyczny fundusz inwestycyjny otwarty albo fundusz inwestycyjny zamknięty. Alternatywna spółka inwestycyjna może prowadzić działalność w formie:

- 1) spółki kapitałowej, w tym spółki europejskiej;
- 2) spółki komandytowej albo spółki komandytowo-akcyjnej, w których jedynym komplementariuszem jest spółka kapitałowa, w tym spółka europejska.

Wyłącznym przedmiotem działalności alternatywnej spółki inwestycyjnej jest zbieranie aktywów od wielu inwestorów w celu ich lokowania w interesie tych inwestorów, zgodnie z określoną polityką inwestycyjną.

Takie jednostki mają obowiązek prowadzenia ksiąg rachunkowych bez względu na wielkość przychodów. Należy podkreślić, że wprowadzenie obowiązku prowadzenia ksiąg rachunkowych dla alternatywnych spółek inwestycyjnych jest bardzo istotnym działaniem na rzecz wzmocnienia bezpieczeństwa obrotu gospodarczego i ma na celu ochronę inwestorów.

3. Jednostki sporządzające sprawozdania finansowe zgodnie z Międzynarodowymi Standardami Rachunkowości, Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej oraz związanymi z nimi interpretacjami ogłoszonymi w formie rozporządzeń Komisji Europejskiej, zwanymi dalej „MSR”, stosują przepisy ustawy oraz przepisy wykonawcze wydane na jej podstawie, w zakresie nieuregulowanym przez MSR.

Komentarz objaśniający

W art. 2 ust. 3 u.rach. ustawodawca określa ostatnią grupę jednostek zobowiązanych do stosowania przepisów ustawy o rachunkowości. Jednostki sporządzające sprawozdania finansowe zgodnie z Międzynarodowymi Standardami Rachunkowości, Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej oraz związanymi z nimi interpretacjami ogłoszonymi w formie rozporządzeń Komisji Europejskiej, zwanymi MSR, stosują przepisy ustawy o rachunkowości jedynie w zakresie nieuregulowanym przez MSR.

Kluczowe aspekty praktyczne

Zapis nie precyzuje, które postanowienia ustawy muszą być stosowane przez ww. jednostki. Ma zatem charakter dość elastyczny, co może rodzić określone skutki w praktyce.

Przykładowo, MSR nie regulują takich kwestii jak prowadzenie ksiąg rachunkowych, inwentaryzacja, ochrona danych czy też usługowe prowadzenie ksiąg rachunkowych, co oznacza, że w odniesieniu do tych zagadnień istnieje obowiązek stosowania przepisów ustawy o rachunkowości.

4. Kościelne osoby prawne nieprowadzące działalności gospodarczej prowadzą rachunkowość zgodnie z przepisami wewnętrznymi tych osób.

Komentarz objaśniający

Kościelne osoby prawne to jednostki organizacyjne kościołów i związków wyznaniowych. Większość kościelnych osób prawnych to jednostki Kościoła Katolickiego. Zasady prowadzenia rachunkowości w przypadku tych jednostek określone są przez normy ich prawa wewnętrznego.

5. Jednostki, o których mowa w art. 10a ust. 1 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2022 r. poz. 1327, 1265 i 1812), mogą prowadzić uproszczoną ewidencję przychodów i kosztów na zasadach i warunkach określonych w tej ustawie.

Komentarz objaśniający

Niniejszy przepis odnosi się do organizacji pozarządowych, z wyłączeniem spółek kapitałowych, oraz do stowarzyszeń jednostek samorządu terytorialnego. Jednostki te mogą prowadzić uproszczoną ewidencję przychodów i kosztów, w przypadku gdy:

- 1) działają w sferze zadań publicznych określonych w ustawie o działalności pożytku publicznego i wolontariacie;
- 2) nie prowadzą działalności gospodarczej w rozumieniu ustawy z 6.03.2018 r. – Prawo przedsiębiorców;
- 3) nie posiadają statusu organizacji pożytku publicznego;
- 4) osiągają przychody wyłącznie z tytułu:
 - działalności nieodpłatnej pożytku publicznego (składki członkowskie, darowizny, zapisy, spadki, dotacje, subwencje, przychody pochodzące z ofiarności publicznej),

- działalności odpłatnej pożytku publicznego (sprzedaż towarów i usług),
- sprzedaży, najmu lub dzierżawy składników majątkowych,
- odsetek od środków pieniężnych na rachunkach rozliczeniowych, o których mowa w przepisach prawa bankowego, lub rachunkach w spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych, prowadzonych w związku z wykonywaną działalnością, w tym także odsetek od lokat terminowych oraz innych form oszczędzania, przechowywania lub inwestowania, tworzonych na tych rachunkach;

5) w roku poprzedzającym rok wyboru prowadzenia uproszczonej ewidencji przychodów i kosztów osiągnęły przychody wyłącznie z tytułów, o których mowa w pkt 4, w wysokości nieprzekraczającej 100 000 zł⁶.

Należy pamiętać, że poza wymienionymi powyżej, warunkiem prowadzenia ewidencji przychodów i kosztów w formie uproszczonej jest decyzja organu zatwierdzającego takie rozwiązanie.

Kluczowe aspekty praktyczne

O wyborze prowadzenia uproszczonej ewidencji przychodów i kosztów jednostka – w terminie do końca pierwszego miesiąca roku podatkowego, w którym rozpoczyna prowadzenie ewidencji, a w przypadku jednostek rozpoczynających działalność, w terminie 30 dni od dnia rozpoczęcia działalności – zawiadamia naczelnika urzędu skarbowego właściwego w sprawach opodatkowania podatkiem dochodowym. Jednostka zawiadamia naczelnika – w terminie 14 dni od końca ostatniego miesiąca roku podatkowego, w którym prowadzi uproszczoną ewidencję przychodów i kosztów, o:

- 1) rezygnacji z prowadzenia ewidencji przychodów i kosztów;
- 2) niespełnianiu warunków, o których mowa w komentarzu objaśniającym zamieszczonym powyżej.

6. Koła gospodyń wiejskich działające na podstawie ustawy z dnia 9 listopada 2018 r. o kołach gospodyń wiejskich (Dz. U. z 2021 r. poz. 2256) mogą prowadzić uproszczoną ewidencję przychodów i kosztów na zasadach i warunkach określonych w tej ustawie.

Komentarz objaśniający

Koło gospodyń wiejskich jest dobrowolną, niezależną od administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego, samorządną społeczną organizacją mieszkańców wsi, wspierającą rozwój przedsiębiorczości na wsi i aktywnie działającą na rzecz środowisk wiejskich. Koło gospodyń wiejskich reprezentuje interesy i działa na rzecz poprawy sytuacji społeczno-zawodowej kobiet wiejskich oraz ich rodzin, a także wspiera wszechstronny rozwój terenów wiejskich.

Koła gospodyń wiejskich prowadzą uproszczoną ewidencję przychodów i kosztów, w przypadku gdy:

- 1) osiągają przychody wyłącznie z:
 - a) działalności statutowej z tytułu składek członkowskich, darowizn, zapisów, dotacji, pomocy finansowej, nagród,

⁶ Przepisu tego nie stosuje się w przypadku, gdy jednostka dopiero rozpoczęła działalność.

- b) sprzedaży wyrobów sztuki ludowej, w tym rękodzieła i rzemiosła ludowego i artystycznego, żywności regionalnej oraz biletów wstępu na występy artystyczne koła,
 - c) tytułu sprzedaży, najmu lub dzierżawy składników majątkowych,
 - d) tytułu odsetek od środków pieniężnych na rachunkach bankowych lub rachunkach w spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych, prowadzonych w związku z wykonywaną działalnością, w tym także odsetek od lokat terminowych oraz innych form oszczędzania, przechowywania lub inwestowania tworzonych na tych rachunkach;
- 2) nie posiadają statusu organizacji pożytku publicznego;
- 3) w roku poprzedzającym rok podatkowy osiągnęły przychody wyłącznie z tytułów, o których mowa w pkt 1, w wysokości nieprzekraczającej 100 000 zł.

O wyborze prowadzenia uproszczonej ewidencji przychodów i kosztów koło gospodyń wiejskich – w terminie do końca pierwszego miesiąca roku podatkowego, w którym rozpoczyna prowadzenie ewidencji, a w przypadku jednostek rozpoczynających działalność, w terminie 30 dni od dnia rozpoczęcia działalności – zawiadamia naczelnika urzędu skarbowego właściwego w sprawach opodatkowania podatkiem dochodowym, za pośrednictwem powiatowego biura Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Zawiadomienie to jest skuteczne także w latach następnych.

Koło gospodyń wiejskich zawiadamia naczelnika urzędu skarbowego właściwego w sprawach opodatkowania podatkiem dochodowym w terminie 14 dni od końca ostatniego miesiąca roku podatkowego, w którym prowadzi uproszczoną ewidencję przychodów i kosztów, o:

- 1) rezygnacji z prowadzenia tej ewidencji;
- 2) niespełnieniu warunków, o których była mowa wcześniej.

Minister właściwy do spraw finansów publicznych określił, w drodze rozporządzenia, sposób prowadzenia uproszczonej ewidencji przychodów i kosztów, warunki, jakim powinna odpowiadać ta ewidencja – aby na jej podstawie możliwe było prawidłowe określenie zobowiązań podatkowych – mając na uwadze zakres oraz cel działania podmiotów prowadzących tę ewidencję.

Inne akty prawne i środowiskowe

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
- Ustawa z 6.03.2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo przedsiębiorców oraz inne ustawy dotyczące działalności gospodarczej (Dz.U. poz. 650)
- Ustawa z 6.03.2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz.U. z 2024 r. poz. 236 ze zm.)
- Ustawa z 5.07.2018 r. o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i innych ułatwieniach związanych z sukcesją przedsiębiorstw (Dz.U. z 2021 r. poz. 170)
- Ustawa z 6.03.2018 r. o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej i Punkcie Informacji dla Przedsiębiorcy (Dz.U. z 2022 r. poz. 541)
- Ustawa z 27.05.2004 r. o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi (Dz.U. z 2024 r. poz. 1034 ze zm.)
- Ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2024 r. poz. 18 ze zm.)
- Ustawa z 29.08.1997 r. – Prawo bankowe (Dz.U. z 2024 r. poz. 1646 ze zm.)
- Ustawa z 29.07.2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi (Dz.U. z 2024 r. poz. 722)
- Ustawa z 28.08.1997 r. o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych (Dz.U. z 2024 r. poz. 1113)
- Ustawa z 10.07.2008 r. o zmianie ustawy o rachunkowości (Dz.U. Nr 144, poz. 900)

- Ustawa z 17.05.1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2023 r. poz. 1966)
- Ustawa z 17.05.1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (Dz.U. z 2023 r. poz. 265)
- Ustawa z 24.04.2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2024 r. poz. 1491 ze zm.)
- Ustawa z 6.03.2018 r. o zasadach uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych i innych osób zagranicznych w obrocie gospodarczym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2022 r. poz. 470 ze zm.)
- Ustawa z 11.09.2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Dz.U. z 2024 r. poz. 838)
- Ustawa z 9.11.2018 r. o kołach gospodyń wiejskich (Dz.U. z 2023 r. poz. 1179)
- Rozporządzenie Ministra Finansów z 7.01.2019 r. w sprawie prowadzenia uproszczonej ewidencji przychodów i kosztów przez koła gospodyń wiejskich (Dz.U. poz. 70)
- MSR/MSSF, w tym w szczególności: MSR 1 „Prezentacja sprawozdań finansowych”, MSSF 1 „Zastosowanie Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej po raz pierwszy”

Art. 3. [Definicje]

1. Ilekroć w ustawie jest mowa o:

- 1) jednostce – rozumie się przez to podmioty i osoby określone w art. 2 ust. 1;

Komentarz objaśniający

W art. 3 ust. 1 pkt 1 u.rach. ustawodawca wprowadza uniwersalny termin dotyczący podmiotu (osoby) prowadzącego księgi rachunkowe, nazywając go jednostką.

Kluczowe aspekty praktyczne

Termin „jednostka” zyskuje odrębne znaczenie dla celów rachunkowości, co wynika z zasady podmiotowości umożliwiającej wyodrębnienie majątku i źródeł finansowania „podmiotu” rachunkowości. Jest to szczególnie istotne w przypadku osób fizycznych, które, prowadząc księgi rachunkowe, muszą dokonać wyodrębnienia osobistego majątku z majątku prowadzonej działalności gospodarczej.

1a)⁵⁾ jednostce mikro – rozumie się przez to jednostkę, która w roku obrotowym, za który sporządza sprawozdanie finansowe, oraz w roku poprzedzającym ten rok obrotowy, a w przypadku jednostki rozpoczynającej działalność albo prowadzenie ksiąg rachunkowych w sposób określony ustawą – w roku obrotowym, w którym rozpoczęła działalność albo prowadzenie ksiąg rachunkowych w sposób określony ustawą, nie przekroczyła co najmniej dwóch z następujących trzech wielkości:

- a) 2 000 000 zł – w przypadku sumy aktywów bilansu na koniec roku obrotowego,
- b) 4 000 000 zł – w przypadku przychodów netto ze sprzedaży towarów i produktów za rok obrotowy,
- c) 10 osób – w przypadku średniorocznego zatrudnienia w przeliczeniu na pełne etaty

– przy czym jednostka traci status jednostki mikro, jeżeli w roku obrotowym, za który sporządza sprawozdanie finansowe, oraz w roku poprzedzającym ten rok obrotowy przekroczyła co najmniej dwie z trzech tych wielkości;

⁵⁾ Art. 3 ust. 1 pkt 1a dodany przez art. 1 pkt 2 lit. a tiret pierwsze ustawy z 6.12.2024 r. (Dz.U. poz. 1863) zmieniającej nin. ustawę z dniem 1.01.2025 r.

Komentarz objaśniający

Z dniem 1.01.2025 r. zmieniły się przepisy ustawy o rachunkowości dotyczące jednostek mikro. Nowe przepisy mają zastosowanie po raz pierwszy do sprawozdań sporządzonych za rok obrotowy rozpoczynający się po dniu 31.12.2023 r. Zmiana spowodowana jest wydaniem dyrektywy delegowanej Komisji (UE) 2023/2775 z 17.10.2023 r. zmieniającej dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/34/UE w zakresie kryteriów uznawania jednostek mikro, małych, średnich i dużych jednostek lub grup⁷. Progi definiujące jednostki mikro i małe zostały podniesione o 25%, a uzasadnieniem dla tej zmiany była wysoka inflacja w Unii Europejskiej. W związku z tym w ustawie o rachunkowości podniesiono progi i przyjęto, że mikrofirmy to jednostki, które w roku obrotowym, za który sporządza ją sprawozdanie finansowe, a także w roku poprzednim, nie przekroczyły dwóch z trzech wielkości:

- a) 2 000 000 zł dla sumy aktywów bilansu na koniec roku obrotowego,
- b) 4 000 000 zł dla przychodów netto ze sprzedaży towarów i produktów za rok obrotowy,
- c) 10 osób dla średniorocznego zatrudnienia w przeliczeniu na pełne etaty.

Przy przekroczeniu dwóch z tych trzech wartości w roku bieżącym oraz poprzednim jednostka traci status mikropodmiotu.

Jeśli jednostka dopiero rozpoczyna działalność albo prowadzenie ksiąg rachunkowych zgodnie z ustawą o rachunkowości, to wielkości dla określenia, czy jest jednostką mikro, sprawdza się w pierwszym roku obrotowym, a dopiero w kolejnych latach można sprawdzać też rok poprzedni.

Celem przepisów o jednostkach mikro są ułatwienia w prowadzeniu ksiąg rachunkowych, uproszczenie ich sprawozdań finansowych oraz ograniczenie obciążenia administracyjnego dla tych jednostek. Przy kwalifikacji jednostki jako mikro trzeba zwrócić uwagę, że nie wszystkie podmioty mimo spełniania warunków ilościowo-wartościowych mogą być uznane za mikro. Wyłączenia zawarto w art. 3 ust. 1h u.rach. Dodatkowo w ustawie wyłączono określone jednostki ze stosowania niektórych uproszczeń dla mikropodmiotów (por. art. 7 ust. 2a i 2b, art. 32 ust. 7 i 8, art. 39 ust. 6 i 7, art. 49c).

Kluczowe aspekty praktyczne

Jednostki mikro mogą stosować uproszczenia przewidziane dla nich w ustawie o rachunkowości, jeśli organ zatwierdzający podejmuje decyzję o ich stosowaniu (w zakresie uroszczeń wymienionych dla jednostek mikro w art. 46 ust. 5 pkt 4, art. 47 ust. 4 pkt 4, art. 48 ust. 3) oraz o korzystaniu z możliwości niesporządzania sprawozdania z działalności (zgodnie z art. 49 ust. 4). W przedsiębiorstwach w spadku⁸ prowadzących księgi rachunkowe decyzję podejmuje kierownik jednostki. Istotne ułatwienie przewidziane dla jednostek mikro to możliwość sporządzania przez te podmioty uproszczonego sprawozdania finansowego (por. załącznik nr 4 do u.rach.). Wzór tego sprawozdania finansowego wymaga prezentowania mniejszej liczby informacji niż inne załączniki do ustawy o rachunkowości. Informacje przedstawione w bilansie i rachunku zysków i strat są znacząco okrojone, wymagane jest wypełnienie niewielu informacji uzupełniających do bilansu, nie ma obowiązku

⁷ Dz.Urz. UE L 2023/2775 z 21.12.2023 r.

⁸ Działających zgodnie z ustawą z 5.07.2018 r. o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i innych ułatwieniach związanych z sukcesją przedsiębiorstw.

sporządzania rachunku przepływów pieniężnych ani zestawienia zmian w kapitale. Mikroprzedsiębiorstwo może też wybrać sporządzenie sprawozdania finansowego według załącznika dla jednostki małej, jeśli taką decyzję podejmie organ zatwierdzający (por. art. 49c ust. 2 u.rach. przepisy art. 46 ust. 5 pkt 5, art. 47 ust. 4 pkt 5 lub art. 48 ust. 4 stosuje się odpowiednio). Stosowanie po raz pierwszy wzoru sprawozdania dla jednostki mikro (lub małej) wiąże się z koniecznością odpowiedniego przekształceń danych porównawczych (por. art. 8 u.rach. oraz KSR 7 „Zmiany zasad (polityki) rachunkowości, wartości szacunkowych, poprawianie błędów, zdarzenia następujące po dniu bilansowym – ujęcie i prezentacja”). Wprowadzenie rozwiązań (uproszczeń) przewidzianych w ustawie o rachunkowości dla jednostek mikro powoduje konieczność odpowiedniej modyfikacji polityki rachunkowości w jednostce – szczególnie w zakresie wyceny aktywów i pasywów.

Należy podkreślić, że jeżeli jednostka spełnia warunki ilościowo-wartościowe dla uznania jej za mikropodmiot, a organ zatwierdzający nie podejmie decyzji o korzystaniu z uproszczeń, to jednostka sporządza sprawozdanie finansowe i prowadzi księgi zgodnie z zasadami ogólnymi przewidzianymi dla większych jednostek (por. załącznik nr 1 do u.rach.). Najważniejsze z praktycznego punktu widzenia jest, by prawidłowo zakwalifikować jednostkę i prawidłowo sporządzić sprawozdanie finansowe.

1b)⁶⁾ jednostce małej – rozumie się przez to jednostkę niebędącą jednostką mikro, która w roku obrotowym, za który sporządza sprawozdanie finansowe, oraz w roku poprzedzającym ten rok obrotowy, a w przypadku jednostki rozpoczynającej działalność albo prowadzenie ksiąg rachunkowych w sposób określony ustawą – w roku obrotowym, w którym rozpoczęła działalność albo prowadzenie ksiąg rachunkowych w sposób określony ustawą, nie przekroczyła co najmniej dwóch z następujących trzech wielkości:

- a) 33 000 000 zł – w przypadku sumy aktywów bilansu na koniec roku obrotowego,
- b) 66 000 000 zł – w przypadku przychodów netto ze sprzedaży towarów i produktów za rok obrotowy,
- c) 50 osób – w przypadku średniorocznego zatrudnienia w przeliczeniu na pełne etaty

– przy czym jednostka traci status jednostki małej, jeżeli w roku obrotowym, za który sporządza sprawozdanie finansowe, oraz w roku poprzedzającym ten rok obrotowy przekroczyła co najmniej dwie z trzech tych wielkości;

⁶⁾ Art. 3 ust. 1 pkt 1b dodany przez art. 1 pkt 2 lit. a tiret pierwsze ustawy z 6.12.2024 r. (Dz.U. poz. 1863) zmieniającej nin. ustawę z dniem 1.01.2025 r.

Komentarz objaśniający

Przepisy dotyczące jednostek małych bazują na dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/34/UE z 26.06.2013 r., która została zmieniona dyrektywą Komisji (UE) 2023/2775 z 17.10.2023 r.⁹ Progi wartościowe dla jednostek małych zgodnie z tą nowelizacją zostały podniesione. Jednostkami małymi są jednostki, które w roku obrotowym, za który sporządzają sprawozdanie finansowe, oraz w roku poprzedzającym nie przekroczyły co najmniej dwóch z następujących trzech wartości:

- a) 33 000 000 zł – w przypadku sumy aktywów bilansu na koniec roku obrotowego,
- b) 66 000 000 zł – w przypadku przychodów netto ze sprzedaży towarów i produktów za rok obrotowy,
- c) 50 osób – w przypadku średniorocznego zatrudnienia w przeliczeniu na pełne etaty.

Jeśli jednostka w danym roku rozpoczęła działalność lub prowadzenie ksiąg rachunkowych zgodnie z ustawą o rachunkowości, to progi sprawdza się w tym roku. Podmiot przestaje

⁹ Dz.Urz. UE L 2023/2775 z 21.12.2023 r.

być uznawany za jednostkę małą, gdy w bieżącym i poprzednim roku obrotowym przekroczy dwie z powyższych wartości.

Za jednostkę małą nie mogą być uznane (bez znaczenia jest wartość sumy bilansowej, przychodów czy wielkość zatrudnienia) jednostki działające na podstawie prawa bankowego, przepisów o obrocie papierami wartościowymi, o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi, o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej, o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych, o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych, krajowe instytucje płatnicze, instytucje pieniądza elektronicznego, emitenci papierów wartościowych dopuszczonych, emitenci zamierzający ubiegać się lub ubiegający się o ich dopuszczenie do obrotu itp. (por. art. 3 ust. 1h u.rach.).

Kluczowe aspekty praktyczne

Zgodnie z art. 49c ust. 1 pkt 2 organ zatwierdzający jednostki decyduje zastosowaniu uproszczeń dla jednostki małej (por. art. 46 ust. 5 pkt 5, art. 47 ust. 4 pkt 5, art. 48 ust. 4 u.rach.) oraz o skorzystaniu z możliwości niesporządzania sprawozdania z działalności (por. art. 49 ust. 5 u.rach.). W przedsiębiorstwach w spadku, w których prowadzone są księgi rachunkowe, decyzję o stosowaniu uproszczeń podejmuje kierownik jednostki. Jednostka mała ma możliwość sporządzania sprawozdania finansowego zgodnie z załącznikiem nr 5 do u.rach., który zakłada ograniczoną liczbę ujawnień w porównaniu do załącznika nr 1 dedykowanego większym jednostkom. Bilans, rachunek zysków i strat oraz informacja dodatkowa są uproszczone, jednostka mała nie ma obowiązku sporządzania zestawienia zmian w kapitale (funduszu) własnym oraz rachunku przepływów pieniężnych itd.

Jeśli przedsiębiorstwo spełnia warunki dla uznania za jednostkę małą, ale organ zatwierdzający nie podejmie decyzji o korzystaniu z uproszczeń, to sporządza sprawozdanie finansowe i prowadzi księgi według zasad ogólnych dedykowanych dla większych jednostek (por. wycena aktywów i pasywów zgodnie z rozdziałem 4, załącznik nr 1 do u.rach.).

Przyjęcie rozwiązań dla jednostek małych powoduje konieczność zmiany polityki rachunkowości oraz przekształcenia danych porównawczych w sprawozdaniu finansowym (por. art. 8 u.rach. oraz KSR 7 „Zmiany zasad (polityki) rachunkowości, wartości szacunkowych, poprawianie błędów, zdarzenia następujące po dniu bilansowym – ujęcie i prezentacja”).

1c)⁷⁾ jednostce średniej – rozumie się przez to jednostkę niebędącą jednostką mikro ani jednostką małą, która w roku obrotowym, za który sporządza sprawozdanie finansowe, oraz w roku poprzedzającym ten rok obrotowy, a w przypadku jednostki rozpoczynającej działalność – w roku obrotowym, w którym rozpoczęła działalność, nie przekroczyła co najmniej dwóch z następujących trzech wielkości:

- a) 110 000 000 zł – w przypadku sumy aktywów bilansu na koniec roku obrotowego,
- b) 220 000 000 zł – w przypadku przychodów netto ze sprzedaży towarów i produktów za rok obrotowy,
- c) 250 osób – w przypadku średniorocznego zatrudnienia w przeliczeniu na pełne etaty

– przy czym jednostka traci status jednostki średniej, jeżeli w roku obrotowym, za który sporządza sprawozdanie finansowe, oraz w roku poprzedzającym ten rok obrotowy przekroczyła co najmniej dwie z trzech tych wielkości;

⁷⁾ Art. 3 ust. 1 pkt 1c dodany przez art. 1 pkt 2 lit. a tiret pierwsze ustawy z 6.12.2024 r. (Dz.U. poz. 1863) zmieniającej nin. ustawę z dniem 1.01.2025 r.

Komentarz objaśniający

Definicje jednostki średniej zostały wprowadzone do ustawy o rachunkowości w związku ze zmianami przepisów unijnych i wdrożeniem dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2464¹⁰ oraz zmienionej dyrektywy 2013/34/UE w zakresie sprawozdawczości dotyczącej zrównoważonego rozwoju (Dz.Urz. UE L 322 z 16.12.2022 r.) zmienionej przez dyrektywę Komisji (UE) 2023/2775¹¹. Zaimplementowanie tych dyrektyw spowodowało liczne zmiany w ustawie o rachunkowości, m.in. wprowadzenie definicji jednostek średnich, dużych i dużych grup kapitałowych.

Przedsiębiorstwa średnie nie są jednostką mikro ani małą i w roku obrotowym, za który sporządzane jest sprawozdanie finansowe oraz w roku poprzednim, nie przekraczają dwóch z trzech poniższych progów:

- a) 110 000 000 zł dla sumy aktywów bilansu na koniec roku obrotowego,
- b) 220 000 000 zł dla przychodów netto ze sprzedaży towarów i produktów za rok obrotowy,
- c) 250 osób dla średniorocznego zatrudnienia w przeliczeniu na pełne etaty.

Podmiot przestaje być uznawany za jednostkę średnią, jeśli w bieżącym i poprzednim roku obrotowym przekracza dwie z powyższych wartości. W przypadku jednostki rozpoczynającej działalność wielkości sprawdza się w roku obrotowym, w którym rozpoczęto działalność.

Kluczowe aspekty praktyczne

Jednostki średnie nie korzystające z żadnych uproszczeń w sporządzaniu sprawozdania finansowego, mają dodatkowo obowiązek raportowania zagadnień zrównoważonego rozwoju opisanych w rozdział 6c niniejszej ustawy. Jednostka średnia, która jest emitentem papierów wartościowych (dopuszczonych do obrotu na jednym z rynków regulowanych EOG) sporządza sprawozdanie dotyczące zrównoważonego rozwoju (por. art. 63r ust. 1 u.rach.) i może sporządzać uproszczoną wersję tego sprawozdania (por. art. 63s u.rach.).

1d)⁸⁾ jednostce dużej – rozumie się przez to jednostkę, która w roku obrotowym, za który sporządza sprawozdanie finansowe, oraz w roku poprzedzającym ten rok obrotowy, a w przypadku jednostki rozpoczynającej działalność – w roku obrotowym, w którym rozpoczęła działalność, przekroczyła co najmniej dwie z następujących trzech wielkości:

- a) 110 000 000 zł – w przypadku sumy aktywów bilansu na koniec roku obrotowego,
- b) 220 000 000 zł – w przypadku przychodów netto ze sprzedaży towarów i produktów za rok obrotowy,
- c) 250 osób – w przypadku średniorocznego zatrudnienia w przeliczeniu na pełne etaty

– przy czym jednostka traci status jednostki dużej, jeżeli w roku obrotowym, za który sporządza sprawozdanie finansowe, oraz w roku poprzedzającym ten rok obrotowy nie przekroczyła co najmniej dwóch z trzech tych wielkości;

⁸⁾ Art. 3 ust. 1 pkt 1d dodany przez art. 1 pkt 2 lit. a tiret pierwsze ustawy z 6.12.2024 r. (Dz.U. poz. 1863) zmieniającej nin. ustawę z dniem 1.01.2025 r.

¹⁰⁾ W sprawie zmiany rozporządzenia (UE) nr 537/2014, dyrektywy 2004/109/WE, dyrektywy 2006/43/WE oraz dyrektywy 2013/34/UE w odniesieniu do sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju.

¹¹⁾ Dyrektywa delegowana Komisji (UE) 2023/2775 z 17.10.2023 r. zmieniająca dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/34/UE w odniesieniu do dostosowania kryteriów wielkości przedsiębiorstwa dla mikro-, małych, średnich i dużych jednostek lub grup (Dz.Urz. UE L z 21.12.2023 r.).

Komentarz objaśniający

Definicja jednostki dużej została wprowadzona do ustawy o rachunkowości w wyniku wdrożenia do polskich przepisów dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2464¹² oraz znowelizowanej dyrektywy 2013/34/UE, która została zmieniona przez dyrektywę Komisji (UE) 2023/2775¹³.

Przedsiębiorstwa uznawane za duże w roku obrotowym, za który sporządzane jest sprawozdanie finansowe, oraz w roku poprzednim, przekraczają dwa z trzech poniższych progów:

- a) 110 000 000 zł dla sumy aktywów bilansu na koniec roku obrotowego,
- b) 220 000 000 zł dla przychodów netto ze sprzedaży towarów i produktów za rok obrotowy,
- c) 250 osób średniorocznego zatrudnienia w przeliczeniu na pełne etaty.

Jednostka przestaje być uznawana za dużą, jeśli w bieżącym i poprzednim roku obrotowym nie przekracza dwóch z powyższych wartości. Jeśli podmiot rozpoczyna działalność w danym roku, to wielkości graniczne sprawdza się w roku rozpoczęcia działalności.

Kluczowe aspekty praktyczne

Duże podmioty sporządzają pełne wersje sprawozdań finansowych, tj. korzystają z załączników 1–3 do u.rach.

Przedsiębiorstwa duże obowiązkowo sporządzają sprawozdanie dotyczące zrównoważonego rozwoju (por. rozdział 6c u.rach.). Nie mogą sporządzać uproszczonej wersji sprawozdawczości zrównoważonego rozwoju (por. art. 63s u.rach.).

1e)⁹⁾ dużej grupie – rozumie się przez to grupę kapitałową, która w roku obrotowym, za który jednostka dominująca sporządza skonsolidowane sprawozdanie finansowe, oraz w roku poprzedzającym ten rok obrotowy przekroczyła:

- a) po dokonaniu wyłączeń konsolidacyjnych, o których mowa w art. 60 ust. 2 i 6, co najmniej dwie z następujących trzech wielkości:
 - 110 000 000 zł – w przypadku sumy aktywów bilansu na koniec roku obrotowego,
 - 220 000 000 zł – w przypadku przychodów netto ze sprzedaży towarów i produktów za rok obrotowy,
 - 250 osób – w przypadku średniorocznego zatrudnienia w przeliczeniu na pełne etaty, oraz

- b) przed dokonaniem wyłączeń konsolidacyjnych, o których mowa w art. 60 ust. 2 i 6, co najmniej dwie z następujących trzech wielkości:
 - 132 000 000 zł – w przypadku sumy aktywów bilansu na koniec roku obrotowego,
 - 264 000 000 zł – w przypadku przychodów netto ze sprzedaży towarów i produktów za rok obrotowy, – 250 osób – w przypadku średniorocznego zatrudnienia w przeliczeniu na pełne etaty

– przy czym grupa kapitałowa traci status dużej grupy, jeżeli w roku obrotowym, za który jednostka dominująca sporządza skonsolidowane sprawozdanie finansowe, oraz w roku poprzedzającym ten rok obrotowy nie przekroczyła co najmniej dwóch z trzech wielkości określonych w lit. a lub b;

⁹⁾ Art. 3 ust. 1 pkt 1e dodany przez art. 1 pkt 2 lit. a tiret pierwsze ustawy z 6.12.2024 r. (Dz.U. poz. 1863) zmieniającej nin. ustawę z dniem 1.01.2025 r.

¹²⁾ W sprawie zmiany rozporządzenia (UE) nr 537/2014, dyrektywy 2004/109/WE, dyrektywy 2006/43/WE oraz dyrektywy 2013/34/UE w odniesieniu do sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju.

¹³⁾ Dyrektywa delegowana Komisji (UE) 2023/2775 z 17.10.2023 r. zmieniająca dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/34/UE w odniesieniu do dostosowania kryteriów wielkości przedsiębiorstwa dla mikro-, małych, średnich i dużych jednostek lub grup (Dz.Urz. UE L z 21.12.2023 r.).

Komentarz objaśniający

Nowelizacja ustawy o rachunkowości włączyła do definicji ustawowych określenie dużej grupy kapitałowej zgodnie ze zmienionymi przepisami unijnymi (dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2464, dyrektywa 2013/34/UE zmieniona przez dyrektywę Komisji (UE) 2023/2775).

Za dużą grupę kapitałową uważa się taką, która w roku obrotowym, za który sporządza się skonsolidowane sprawozdanie finansowe, oraz w roku poprzednim przekroczyła – **po dokonaniu włączeń konsolidacyjnych (zgodnie z art. 60 ust. 2 i 6 u.rach.)** – dwie z trzech poniższych wartości:

- 110 000 000 zł – dla sumy aktywów bilansu na koniec roku obrotowego,
- 220 000 000 zł – dla przychodów netto ze sprzedaży towarów i produktów za rok obrotowy,
- 250 osób – w odniesieniu do średniorocznego zatrudnienia w przeliczeniu na pełne etaty.

Duża grupa kapitałowa dodatkowo w roku obrotowym, za który sporządza się skonsolidowane sprawozdanie finansowe, oraz w roku poprzednim, **przed dokonaniem wyłączeń konsolidacyjnych**, musi przekroczyć dwie z trzech poniższych wartości:

- 132 000 000 zł – dla sumy aktywów bilansu na koniec roku obrotowego,
- 264 000 000 zł – dla przychodów netto ze sprzedaży towarów i produktów za rok obrotowy,
- 250 osób – średniorocznego zatrudnienia w przeliczeniu na pełne etaty.

W przypadku gdy w roku obrotowym, za który sporządzane jest skonsolidowane sprawozdanie finansowe oraz w roku poprzednim grupa nie przekroczy dwóch z trzech granicznych wartości, odpowiednio po dokonaniu i przed dokonaniem wyłączeń konsolidacyjnych, to traci status dużej grupy kapitałowej.

Kluczowe aspekty praktyczne

Jednostka dominująca dużej grupy obowiązkowo przedstawia rozszerzone informacje dotyczące zrównoważonego rozwoju, w tym także wpływ kwestii zrównoważonego rozwoju na rozwój, wyniki i sytuację grupy kapitałowej (por. art. 63x ust. 1 u.rach.).

2) banku – rozumie się przez to jednostkę działającą na podstawie przepisów Prawa bankowego;

Komentarz objaśniający

Określając definicję banku, trzeba odwołać się, zgodnie ze wskazaniem ustawodawcy, do Prawa bankowego. Zgodnie z art. 2 ustawy – Prawo bankowe bank jest osobą prawną utworzoną zgodnie z przepisami ustaw, działającą na podstawie zezwoleń uprawniających do wykonywania czynności bankowych obciążających ryzykiem środki powierzone pod jakimkolwiek tytułem zwrotnym.

Kluczowe aspekty praktyczne

Bank ma obowiązek stosowania ustawy o rachunkowości, ale szczegółowe zasady jego systemu rachunkowości zostały uregulowane w aktach wykonawczych do ustawy o rachunkowości, pozwalających na realizację zadań określonych w Prawie bankowym.

-
- 3) zakładzie ubezpieczeń – rozumie się przez to jednostkę prowadzącą działalność ubezpieczeniową na podstawie przepisów o działalności ubezpieczeniowej;

Komentarz objaśniający

Zgodnie z art. 3 ust. 1 pkt 18 ustawy o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej krajowym zakładem ubezpieczeń jest przedsiębiorca, w rozumieniu przepisów ustawy z 6.03.2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz.U. z 2024 r. poz. 236 ze zm.), z siedzibą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, który uzyskał zezwolenie na wykonywanie działalności ubezpieczeniowej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Kluczowe aspekty praktyczne

Zakład ubezpieczeń ma obowiązek stosowania ustawy o rachunkowości, ale zasady jego systemu rachunkowości są uszczegółowione w aktach wykonawczych do ustawy, pozwalających na realizację zadań określonych w ustawie o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej.

-
- 3a) przepisach o obrocie papierami wartościowymi – rozumie się przez to przepisy ustawy o obrocie instrumentami finansowymi, ustawy o nadzorze nad rynkiem kapitałowym, ustawy o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych;

Komentarz objaśniający

Określając definicję przepisów o obrocie papierami wartościowymi, ustawodawca odwołuje się do przepisów zawartych w katalogu ustaw, a mianowicie: ustawy o obrocie instrumentami finansowymi, ustawy o nadzorze nad rynkiem kapitałowym, ustawy o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego obrotu oraz ustawy o spółkach publicznych.

Kluczowe aspekty praktyczne

Określenie zakresu przepisów o obrocie papierami wartościowymi było konieczne z uwagi na fakt, iż zawierają one postanowienia pierwotne w stosunku do ustawy o rachunkowości, które stanowią bazę wyjściową dla ujęcia skutków finansowych obrotu papierami wartościowymi w systemie rachunkowości jednostki.

- 3b) zakładzie reasekuracji – rozumie się przez to jednostkę prowadzącą działalność reasekuracyjną na podstawie przepisów o działalności reasekuracyjnej;

Komentarz objaśniający

Zgodnie z art. 3 ust. 1 pkt 19 ustawy z 11.09.2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej krajowy zakład reasekuracji to przedsiębiorca w rozumieniu przepisów ustawy z 6.03.2018 r. – Prawo przedsiębiorców, z siedzibą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, który uzyskał zezwolenie na wykonywanie działalności reasekuracyjnej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej¹⁴.

- 3c) rozporządzeniu Komisji (UE) 2019/815 – rozumie się przez to rozporządzenie delegowane Komisji (UE) 2019/815 z dnia 17 grudnia 2018 r. uzupełniające dyrektywę 2004/109/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do regulacyjnych standardów technicznych dotyczących specyfikacji jednolitego elektronicznego formatu raportowania (Dz. Urz. UE L 143 z 29.05.2019, str. 1, z późn. zm.);

Komentarz objaśniający

Rozporządzenie Komisji (UE) 2019/815 określa jednolity elektroniczny format sprawozdawczy, o którym mowa w art. 4 ust. 7 dyrektywy 2004/109/WE, stosowany do sporządzania rocznych sprawozdań finansowych przez emitentów.

W ustępie 7 dyrektywy 2004/109/WE wskazano, że: „Wszystkie roczne raporty finansowe dotyczące lat obrotowych rozpoczynających się w dniu 1 stycznia 2020 r. lub po tym dniu przygotowywane są w jednolitym elektronicznym formacie raportowania pod warunkiem przeprowadzenia analizy kosztów i korzyści przez Europejski Urząd Nadzoru (Europejski Urząd Nadzoru Giełd i Papierów Wartościowych) (EUNGiPW) ustanowiony rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1095/2010. Państwo członkowskie może jednak zezwolić emitentom na stosowanie tego wymogu w zakresie raportowania do lat obrotowych rozpoczynających się w dniu 1 stycznia 2021 r. lub po tym dniu pod warunkiem powiadomienia Komisji przez państwo członkowskie o zamiarze takiego opóźnienia do dnia 19 marca 2021 r. oraz należytego uzasadnienia tego zamiaru”.

Na podstawie rozporządzenia 2019/815 emitenci mają obowiązek sporządzać swoje roczne raporty finansowe (w skład których wchodzi także sprawozdania finansowe) w formacie XHTML. W przypadku gdy raport ten będzie zawierał skonsolidowane sprawozdanie finansowe sporządzone zgodnie z MSR, emitenci mają obowiązek znakowania tych sprawozdań przy użyciu języka znaczników Inline XBRL.

- 3d) formacie przeszukiwalnym – rozumie się przez to format danych, przy użyciu którego dokument elektroniczny jest zapisany w taki sposób, że możliwe jest posłużenie się ogólnie dostępnym oprogramowaniem, przeznaczonym do odczytu lub edycji dokumentów zapisanych w tym formacie, w celu skutecznego przeszukania oraz skopiowania ciągu znaków alfanumerycznych zawartych w treści tego dokumentu;

¹⁴ W dniu 18.06.2009 r. weszła w życie ustawa z 13.02.2009 r. o zmianie ustawy o działalności ubezpieczeniowej oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 42, poz. 341). Zmiana ta wprowadziła m.in. wyodrębnienie nowego rodzaju podmiotów działających na rynkach finansowych – zakładów reasekuracyjnych, które – do momentu wprowadzenia zmiany – były klasyfikowane w ustawie o rachunkowości jako zakłady ubezpieczeń.

Komentarz objaśniający

Ustawodawca zdefiniował format przeszukiwalny dokumentu jako taki, który gwarantuje jego przeszukiwanie za pomocą ogólnodostępnego oprogramowania. Przykładem takiego formatu jest jednolity elektroniczny format raportowania (format ESEF – ang. *European Single Electronic Format*), który w praktyce polskiej obowiązuje od roku obrotowego rozpoczynającego się od 1.01.2021 r.¹⁵ Jednostki niebędące emitentami, sporządzające sprawozdanie finansowe zgodnie z MSR:

- sporządzają sprawozdanie finansowe – zarówno jednostkowe, jak i skonsolidowane – w formacie XHTML lub innym przeszukiwalnym (art. 45 ust. 1h i art. 63c ust. 2d pkt 1 u.rach.);
- mogą oznakować skonsolidowane sprawozdanie finansowe przy użyciu języka znaczników Inline XBRL (art. 63c ust. 2d pkt 2 u.rach.).

Inny format przeszukiwalny to taki, który za pomocą ogólnodostępnego oprogramowania pozwala na wyszukanie oraz skopiowanie danych zawartych w pliku zapisanym w tym formacie (np. przeszukiwalny PDF). Natomiast formatem nieprzeszukiwalnym jest format, który nie umożliwia odszukania w pliku konkretnego ciągu znaków po wciśnięciu klawiszy Ctrl+F aktywujących wyszukiwarkę wyrazów w tekście (art. 3 ust. 1 pkt 3d u.rach.)¹⁶.

Kluczowe aspekty praktyczne

Przeszukiwalny format raportowania dotyczy:

- emitentów, których papiery wartościowe zostały dopuszczone do obrotu na rynku regulowanym;
- jednostek sporządzających sprawozdania finansowe zgodnie z MSR – niebędących emitentami, których papiery wartościowe zostały dopuszczone do obrotu na rynku.

Sporządzają one wszystkie sprawozdania finansowe w formacie XHTML lub w innym przeszukiwalnym formacie. Dodatkowo sprawozdania mogą być oznakowane przy użyciu znaczników iXBRL.

Przykładem ilustrującym problem formatu przeszukiwalnego może być PDF. Sporządzone sprawozdania finansowe w pdf mogą być zapisane zarówno w formacie przeszukiwalnym (w formie tekstu), jak i nieprzeszukiwalnym (w formie obrazu).

4) udziałach lub udziałowcach – rozumie się przez to również odpowiednio akcje lub akcjonariuszy;

Komentarz objaśniający

W art. 3 ust. 1 pkt 4 u.rach. ustawodawca wskazuje, że ilekroć w ustawie pojawia się przedmiot i podmiot praw majątkowych i korporacyjnych w postaci udziałów i udziałowców, wówczas przepisy te należy odnieść odpowiednio do akcji i akcjonariuszy.

¹⁵ Ustawa z 14.10.2021 r. o zmianie ustawy o rachunkowości oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 2106).

¹⁶ Zob. <https://www.gov.pl/web/finanse/wedlug-jakiego-formatu-w-swietle-wymogow-ustawy-o-rachunkowosci-sporzadzaja-swoje-sprawozdania-finansowe-jednostki-niebedace-emitentami-stosujace-msr>; dostęp: 9.10.2024 r.

- 5) krajowych środkach płatniczych, walutach obcych i dewizach – rozumie się przez to krajowe środki płatnicze, waluty obce i dewizy, o których mowa w przepisach Prawa dewizowego;

Komentarz objaśniający

Ustawa nie definiuje dla własnych potrzeb (tj. dla celów systemu rachunkowości) krajowych środków płatniczych, walut obcych i dewiz, odsyłając czytelnika do innych regulacji. Zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt 7, 10, 12 ustawy z 27.07.2002 r. – Prawo dewizowe (Dz.U. z 2024 r. poz. 1131), do których odwołuje się ustawodawca, krajowymi środkami płatniczymi są: waluta polska oraz papiery wartościowe i inne dokumenty, pełniące funkcję środka płatniczego, wystawione w walucie polskiej; walutami obcymi są: znaki pieniężne (banknoty i monety) będące poza krajem prawnym środkiem płatniczym oraz wymienne rozrachunkowe jednostki pieniężne stosowane w rozliczeniach międzynarodowych; dewizami są papiery wartościowe i inne dokumenty pełniące funkcję środka płatniczego, wystawione w walutach obcych.

- 5a) członku organu jednostki – rozumie się przez to osobę fizyczną, pełniącą funkcję członka zarządu lub innego organu zarządzającego, członka rady nadzorczej lub innego organu nadzorującego, jak również innego organu administrującego jednostki, powołaną do pełnienia tej funkcji zgodnie z postanowieniami umowy spółki, statutu lub innymi obowiązującymi jednostkę przepisami prawa;

Komentarz objaśniający

W art. 3 ust. 1 pkt 5a u.rach. ustawodawca definiuje pojęcie członka organu jednostki. Jest nim osoba fizyczna pełniąca funkcję – organu zarządzającego, nadzorczego czy administrującego, działająca na podstawie umowy spółki, statutu lub innych przepisów prawa, które obowiązują jednostkę.

Organ zarządzający może być jedno- lub wieloosobowy, wybierany spośród lub spoza grona członków lub założycieli jednostki na czas nieokreślony lub na okres ustalonej w akcie erekcyjnym kadencji. Członkowie organu zarządzającego mogą pełnić funkcje nieodpłatnie lub odpłatnie na podstawie umowy o pracę, umowy zlecenia bądź kontraktu menedżerskiego. Ich zadaniem jest prowadzenie spraw jednostki i jej reprezentowanie we wszystkich sprawach majątkowych i niemajątkowych, przed wszystkimi podmiotami prawa: osobami fizycznymi i prawnymi, organami państwa, urzędami, sądami, bankami itp.

Organ nadzorujący wymieniony w ustawie to rada nadzorcza, ale zamiast niej lub razem z nią może funkcjonować komisja rewizyjna.

Organ nadzorujący jest wyposażony w odpowiednie środki oddziaływania na postępowanie organów nadzorowanych. Organ nadzorujący ma prawo do kontroli, sprawdzania na bieżąco funkcjonowania podległych mu jednostek oraz wydawania stosownych decyzji, rozporządzeń i zaleceń, mających na celu wyeliminowanie nieprawidłowości, usprawnienie działania, bardziej efektywne funkcjonowanie. Aby organ nadzorujący mógł władczo oddziaływać na jednostki nadzorowane, przepisy muszą mu przyznawać takie uprawnienia. Noszą one miano środków nadzoru.

Organ administrujący to pojęcie związane z działalnością spółki europejskiej oraz prostej spółki akcyjnej – szczególnej formy prawnej.

W Polsce mamy do czynienia z modelem dualistycznym nadzoru, w którym wyraźnie wyodrębnia się organ zarządzający i organ zajmujący się nadzorem. Zakres zadań i kompetencji zarządu i rady nadzorczej jest określony w Kodeksie spółek handlowych. W przypadku spółki europejskiej oraz prostej spółki akcyjnej, biorąc pod uwagę organizację organów spółki, możliwe są dwa rozwiązania. Założyciele mogą przyjąć w statucie spółki system (model) dualistyczny lub monistyczny. W sytuacji, w której założyciele spółki przyjmą w statucie system monistyczny, powołuje się, zamiast zarządu i rady nadzorczej, organ administrujący (tj. radę administrującą) oraz dyrektorów wykonawczych. Rada administrująca prowadzi sprawy spółki, reprezentuje ją oraz sprawuje stały nadzór nad jej działalnością.

Kluczowe aspekty praktyczne

W niniejszym zapisie ustawodawca wyjaśnia, co rozumie przez pojęcie „członek organu jednostki”, a tym samym ułatwia interpretację kolejnych artykułów ustawy, w których pojawia się to sformułowanie. Wyraźnie zaznaczono, że przez członka organu rozumie się członka zarządu, rady nadzorczej lub rady administrującej (w przypadku spółki europejskiej i prostej spółki akcyjnej).

- 6) kierownika jednostki – rozumie się przez to członka zarządu lub innego organu zarządzającego, a jeżeli organ jest wieloosobowy – członków tego organu, z wyłączeniem pełnomocników ustanowionych przez jednostkę. W przypadku spółki jawnej i spółki cywilnej za kierownika jednostki uważa się współników prowadzących sprawy spółki, w przypadku spółki partnerskiej – współników prowadzących sprawy spółki albo zarząd, a w odniesieniu do spółki komandytowej i spółki komandytowo-akcyjnej – komplementariuszy prowadzących sprawy spółki. W przypadku osoby fizycznej prowadzącej działalność gospodarczą za kierownika jednostki uważa się tę osobę; do osób wykonujących wolne zawody przepis ten stosuje się odpowiednio. Za kierownika jednostki uważa się również likwidatora, a także syndyka lub zarządcę ustanowionego w postępowaniu restrukturyzacyjnym oraz zarządcę sukcesyjnego, o którym mowa w ustawie z dnia 5 lipca 2018 r. o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i innych ułatwieniach związanych z sukcesją przedsiębiorstw, albo osobę, o której mowa w art. 14 tej ustawy, która dokonała zgłoszenia, o którym mowa w art. 12 ust. 1c ustawy z dnia 13 października 1995 r. o zasadach ewidencji i identyfikacji podatników i płatników (Dz. U. z 2022 r. poz. 166, 1301 i 1933);

Komentarz objaśniający

Ustawodawca w art. 3 ust. 1 pkt 6 definiuje pojęcie kierownika jednostki. Co do zasady, za kierownika jednostki uważa się członka zarządu lub innego organu zarządzającego lub członków tego organu (jeśli organ jest wieloosobowy). Z uwagi na różne formy prawne jednostek ustawa określa kierownika w przypadku spółki jawnej i cywilnej, spółki partnerskiej, spółek komandytowej i komandytowo-akcyjnej. Odrębnie reguluje ten problem dla osoby fizycznej prowadzącej działalność gospodarczą.

Za kierownika uważa się również likwidatora, syndyka, zarządcę ustanowionego w postępowaniu restrukturyzacyjnym oraz zarządcę sukcesyjnego. Likwidator to osoba dokonująca likwidacji jednostki, syndyk to osoba zarządzająca majątkiem podmiotu gospodarczego, wobec którego wszczęto postępowanie restrukturyzacyjne. Zarządcą jest natomiast osoba posiadająca licencję syndyka, powołana przez sąd w celu zarządzania przedsiębiorstwem dłużnika, wobec którego wszczęto postępowanie restrukturyzacyjne. Zarządcą, oprócz prowadzenia przedsiębiorstwa dłużnika, podejmuje czynności analogiczne do nadzorcy sądowego, tj. sporządza listę wierzytelności i przygotowuje głosowanie nad układem. Nie jest kierownikiem jednostki pełnomocnik ustanowiony przez jednostkę.

Kluczowe aspekty praktyczne

Zdefiniowanie kierownika jednostki jest bardzo istotne z punktu widzenia praktycznych aspektów odpowiedzialności za system rachunkowości jednostki. Jej kierownik ponosi bowiem odpowiedzialność za wykonywanie obowiązków w zakresie rachunkowości (art. 4 ust. 5 u.rach.). Jest w szczególności odpowiedzialny za ustalenie – w formie pisemnej – i aktualizację dokumentacji dotyczącej przyjętych zasad rachunkowości (art. 10 ust. 2 u.rach.), w taki sposób, aby sprawozdanie finansowe oraz sprawozdanie z działalności spełniały wymagania przewidziane w niniejszej ustawie (art. 4a ust. 1 u.rach.).

Kierownik jednostki odpowiada za sporządzenie rocznego sprawozdania finansowego nie później niż w ciągu 3 miesięcy od dnia bilansowego (art. 52 ust. 1 u.rach.) i przedstawienie go właściwym organom, tj. odpowiada za złożenie we właściwym rejestrze sądowym rocznego sprawozdania finansowego, sprawozdania z badania, jeżeli podlegało ono badaniu, odpisu uchwały bądź postanowienia organu zatwierdzającego o zatwierdzeniu rocznego sprawozdania finansowego i podziale zysku lub pokryciu straty – w ciągu 15 dni od dnia zatwierdzenia rocznego sprawozdania finansowego (art. 69 ust. 1 u.rach.).

Kierownik jednostki odpowiada także za zawarcie umowy o badanie sprawozdań finansowych z firmą audytorską w terminie umożliwiającym jej udział w inwentaryzacji znaczących składników majątkowych (art. 66 ust. 5 u.rach.). Kierownik badanej jednostki zapewnia udostępnienie biegłemu rewidentowi ksiąg rachunkowych oraz dokumentów stanowiących podstawę dokonanych w nich zapisów oraz wszelkich innych dokumentów, jak również udziela wyczerpujących informacji, wyjaśnień i oświadczeń (art. 67 ust. 1 u.rach.).

-
- 7) organie zatwierdzającym – rozumie się przez to organ, który zgodnie z obowiązującymi jednostkę przepisami prawa, statutem, umową lub na mocy prawa własności jest uprawniony do zatwierdzania sprawozdania finansowego jednostki. W przypadku spółki osobowej, z wyjątkiem spółki komandytowo-akcyjnej, oraz spółki cywilnej przez organ zatwierdzający rozumie się jej wspólników;

Komentarz objaśniający

W art. 3 ust. 1 pkt 7 ustawodawca zdefiniował pojęcie organu zatwierdzającego, czyli organu, który – na mocy przepisów prawa, statutu, umowy lub prawa własności – uprawniony jest do zatwierdzania sprawozdania finansowego jednostki. W przypadku spółek osobowych, z wyjątkiem spółki komandytowo-akcyjnej oraz spółki cywilnej, przez organ zatwierdzający rozumie się ich wspólników. W przypadku spółek akcyjnych lub spółek z ograniczoną odpowiedzialnością organem zatwierdzającym jest odpowiednio zgromadzenie akcjonariuszy i zgromadzenie wspólników.

Kluczowe aspekty praktyczne

W praktyce moment zatwierdzenia (przyjęcia) sprawozdania finansowego przez uprawniony do tego organ jest bardzo istotny, ponieważ pozwala zamknąć ostatecznie rok obrotowy jednostki, tzn. na trwale zamknąć księgi rachunkowe tego roku obrotowego.

-
- 8) okresie sprawozdawczym – rozumie się przez to okres, za który sporządza się sprawozdanie finansowe w trybie przewidzianym ustawą lub inne sprawozdania sporządzone na podstawie ksiąg rachunkowych;

Komentarz objaśniający

Zdefiniowanie „okresu sprawozdawczego” jest kluczowe dla jednostki, gdyż determinuje sposób i częstotliwość stosowania przez nią wymogów określonych w ustawie. Ustawa uzależnia ustalenie okresu sprawozdawczego od sporządzenia sprawozdania finansowego lub innego sprawozdania sporządzonego na podstawie ksiąg rachunkowych. O ile w pierwszym przypadku sprawa jest dość oczywista, ponieważ wiadomo, iż chodzi o zdefiniowane, konkretne sprawozdanie – sprawozdanie finansowe, o tyle w drugim przypadku można mieć pewne wątpliwości. Sprawozdaniem sporządzonym na podstawie ksiąg rachunkowych może być każde zestawienie finansowe (raport), w którym ujęte są dane liczbowe wynikające z ewidencji księgowej. Czy zatem obowiązek sporządzania raportów zarządczych z częstotliwością jednego miesiąca (np. raport z wykonania budżetów kosztów) oznacza obowiązek przyjęcia przez jednostkę okresu sprawozdawczego wynoszącego jeden miesiąc? Ta kwestia pozostawiona jest do decyzji jednostki, warto jednak podkreślić, iż podejmując ją, należy mieć świadomość jej konsekwencji, zważywszy na określenie pojęcia „dzień bilansowy” i związane z nim obowiązki określone w ustawie.

Kluczowe aspekty praktyczne

Wybór okresu sprawozdawczego jest bardzo istotny w praktyce. Warto podkreślić, że jest on niezależny od technicznych aspektów prowadzenia ksiąg rachunkowych (np. zestawienia obrotów i sald kont syntetycznych, dziennika), co do których ustawa o rachunkowości nie pozostawia jednostce wyboru, ale nakazuje stosowanie ścisłych zasad. W praktyce długość okresu sprawozdawczego zależy w dużej mierze od zasad rozliczania podatku dochodowego od osób prawnych – o wiele większą swobodę mają jednostki rozliczające się ryczałtem określonym na podstawie dochodu sprzed dwóch lat. Bardzo istotnym, a wręcz kluczowym, czynnikiem decydującym o długości okresu sprawozdawczego jednostki są jej powiązania kapitałowe i wynikające z nich obowiązki raportowania w ramach grupy kapitałowej.

Okres sprawozdawczy determinuje wiele czynności niezbędnych do właściwego stosowania przepisów ustawy o rachunkowości. Oznacza m.in. częstotliwość dokonywania amortyzacji, rozliczeń międzyokresowych kosztów i przychodów, naliczania różnic kursowych, ustalania podatków dochodowych odroczonej, aktualizacji rezerw, odpisów aktualizujących wartość aktywów.

Zważywszy na fakt, iż ustawodawca narzuca obowiązek wyceny wielu kategorii bilansowych nie później niż na dzień bilansowy, ustalenie okresu sprawozdawczego wyznacza konkretne działania. Przykładowo, jeśli okres sprawozdawczy to sześć miesięcy, a rok obrotowy to rok kalendarzowy, jednostka powinna stosować wszystkie przepisy dotyczące dnia bilansowego dwa razy w roku: na 30 czerwca i 31 grudnia każdego roku obrotowego.

Jednostka powinna jednoznacznie zdefiniować okres sprawozdawczy w dokumentacji polityki rachunkowości.

9) roku obrotowym – rozumie się przez to rok kalendarzowy lub inny okres trwający 12 kolejnych pełnych miesięcy kalendarzowych, stosowany również do celów podatkowych. Rok obrotowy lub jego zmiany określa statut lub umowa, na podstawie której utworzono jednostkę. Jeżeli jednostka rozpoczęła działalność w drugiej połowie przyjętego roku obrotowego, to można księgi rachunkowe i sprawozdanie finansowe za ten okres połączyć z księgami rachunkowymi i sprawozdaniem finansowym za rok następny. W przypadku zmiany roku obrotowego pierwszy po zmianie rok obrotowy powinien być dłuższy niż 12 kolejnych miesięcy;

Komentarz objaśniający

Rok obrotowy – co do zasady – to 12 kolejnych miesięcy kalendarzowych, niekoniecznie pokrywających się z rokiem kalendarzowym. Wybór nie zawsze w tym przypadku jest możliwy ze względu na obowiązek stosowania roku obrotowego również dla celów podatkowych. Swobody decyzji nie mają np. jednostki prowadzące działalność w formie spółki osób fizycznych, ponieważ ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych nie dopuszcza innego roku podatkowego, jak tylko rok kalendarzowy.

Rok obrotowy musi być określony w kluczowym dla jednostki dokumencie, jakim jest jej statut lub umowa, co oznacza, że decyzję o roku obrotowym i jego zmianach podejmują właściciele podmiotu, a nie jego kierownictwo. Dodatkowo ustawa o rachunkowości określa zasady ustalania roku obrotowego w dwóch przypadkach:

- zmiany roku obrotowego, kiedy to pierwszy po zmianie rok obrotowy jest zawsze dłuższy niż 12 miesięcy,
- rozpoczęcia działalności przez jednostkę w drugiej połowie przyjętego roku obrotowego – ma ona wówczas dwie możliwości: po pierwsze, może rozpocząć działalność od roku obrotowego krótszego niż 12 miesięcy, po drugie, może rozpocząć od roku obrotowego dłuższego niż 12 miesięcy. W drugim przypadku ma miejsce połączenie ksiąg rachunkowych za dwa lata i sporządzenie sprawozdań finansowych za ten okres.

Kluczowe aspekty praktyczne

Rok obrotowy powinien być określony przede wszystkim w statucie lub umowie spółki, a informacja o przyjętym roku obrotowym powinna zostać również ujęta w polityce rachunkowości jednostki. Dodatkowo zapis w polityce rachunkowości powinien informować o liczbie okresów sprawozdawczych wchodzących w jego skład. Jeśli zatem jednostka ustaliła okres sprawozdawczy jako jeden kwartał (3 miesiące), to rok obrotowy obejmuje cztery okresy sprawozdawcze. Rok obrotowy wyznacza cykl zamknięć rocznych i sporządzania rocznych sprawozdań finansowych. Jest to zatem szczególny „okres sprawozdawczy”, na koniec którego zamyka się trwale księgi rachunkowe.

Zagadnienie roku obrotowego jest pośrednio regulowane również przez prawo podatkowe. Zgodnie z art. 11 ustawy z 29.08.1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz.U. z 2025 r. poz. 111)¹⁷ rokiem podatkowym jest rok kalendarzowy, chyba że ustawa podatkowa stanowi inaczej. Z kolei zgodnie z art. 8 ustawy z 15.02.1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych rokiem podatkowym (z zastrzeżeniem ust. 2, 2a, 3 i 6) jest rok kalendarzowy, chyba że podatnik postanowi inaczej w statucie albo w umowie spółki, albo w innym dokumencie odpowiednio regulującym zasady ustrojowe innych podatników; wówczas rokiem podatkowym jest okres kolejnych dwunastu miesięcy kalendarzowych. A zatem przepisy ustawy o rachunkowości oraz przywołane powyżej przepisy podatkowe są zbieżne w zakresie ustalania roku obrotowego, który jest jednocześnie rokiem podatkowym.

Przepisy ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych bardziej szczegółowo, w porównaniu do ustawy o rachunkowości, regulują kwestie rozpoczęcia działalności w drugiej połowie roku podatkowego (obrotowego) oraz zmiany trwania roku podatkowego (obrotowego).

¹⁷ Dalej: ordynacja lub Ordynacja podatkowa.

Zgodnie z art. 8 ust. 2 u.p.d.o.p. w przypadku podjęcia po raz pierwszy działalności pierwszy rok podatkowy trwa od dnia rozpoczęcia działalności do końca roku kalendarzowego albo do ostatniego dnia wybranego roku podatkowego, nie dłużej jednak niż dwanaście kolejnych miesięcy kalendarzowych. Ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych dopuszcza jednak rozwiązanie alternatywne dla podatników, którzy rozpoczęli po raz pierwszy działalność w drugiej połowie roku kalendarzowego i wybrali rok podatkowy pokrywający się z rokiem kalendarzowym. Otóż u tych podatników, zgodnie z art. 8 ust. 2a u.p.d.o.p., pierwszy rok podatkowy może trwać od dnia rozpoczęcia działalności do końca roku kalendarzowego następującego po roku, w którym rozpoczęto działalność. Pomiedzy przywołaną zasadą – określoną w art. 8 ust. 2a u.p.d.o.p., dotyczącą możliwości wydłużenia trwania pierwszego roku podatkowego – a analogiczną zasadą – określoną w art. 3 ust. 1 pkt 9 u.rach. – istnieje rozbieżność. Ustawa o rachunkowości nie ogranicza bowiem możliwości wydłużenia trwania pierwszego roku obrotowego tylko dla tych jednostek, u których rok obrotowy pokrywa się z rokiem kalendarzowym. Przy takiej kolizji przepisów w praktyce wybiera się przepis bardziej restrykcyjny, tj. przepis podatkowy, co oznacza możliwość wydłużenia trwania pierwszego roku obrotowego/podatkowego tylko wówczas, gdy pokrywa się on z rokiem kalendarzowym, a działalność została rozpoczęta w drugiej połowie roku obrotowego/podatkowego.

Również w odniesieniu do zmiany roku podatkowego regulacje ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych są bardziej precyzyjne, bowiem w art. 8 ust. 3 stwierdza się, że w razie zmiany roku podatkowego za pierwszy po zmianie rok podatkowy uważa się okres od pierwszego miesiąca następującego po zakończeniu poprzedniego roku podatkowego do końca roku podatkowego nowo przyjętego. Okres ten nie może być krótszy niż 12 i dłuższy niż 23 kolejne miesiące kalendarzowe.

Dodatkowo art. 8 ust. 4 u.p.d.o.p. nakłada na podmioty dokonujące zmiany roku podatkowego/obrotowego obowiązek informacyjny. O wyborze roku podatkowego innego niż rok kalendarzowy podatnik powinien poinformować organy skarbowe w rocznym zeznaniu podatkowym składanym za rok podatkowy poprzedzający pierwszy po zmianie rok podatkowy.

Zmiana roku podatkowego/obrotowego wprowadzona jako zmiana umowy (statutu) spółki skutkuje dla jednostek jeszcze jednym obowiązkiem informacyjnym. Zmianę umowy (statutu) spółki zgodnie z Kodeksem spółek handlowych wymaga uchwały udziałowców (lub innych organów stanowiących osób prawnych) oraz wpisu do rejestru¹⁸. Z kolei zgodnie z art. 22 ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym¹⁹ wniosek o wpis zmiany do rejestru powinien zostać złożony nie później niż w terminie 7 dni od dnia zdarzenia uzasadniającego dokonanie wpisu. A zatem zmianę umowy (statutu) spółki dotyczącą roku podatkowego należy zarejestrować w Krajowym Rejestrze Sądowym w terminie 7 dni od dnia zmiany umowy (statutu) podmiotu gospodarczego.

10) dniu bilansowym – rozumie się przez to dzień, na który jednostka sporządza sprawozdanie finansowe;

¹⁸ Np. kwestie rejestracji zmiany umowy spółki z o.o. reguluje art. 255 k.s.h., zgodnie z którym zmiana taka wymaga uchwały wspólników i wpisu do rejestru.

¹⁹ Ustawa z 20.08.1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. z 2024 r. poz. 979).

Komentarz objaśniający

Ustawa o rachunkowości pozostawia jednostce wybór dnia bilansowego, chociaż jest to wybór ograniczony inną decyzją – decyzją o długości okresu sprawozdawczego. Dzień bilansowy to każdy dzień kończący określony przez jednostkę okres sprawozdawczy. Dniem bilansowym będzie zatem koniec miesiąca, jeśli okresem sprawozdawczym jest jeden miesiąc. Dniem bilansowym jest niewątpliwie dzień kończący rok obrotowy, tylko że w tym przypadku oznacza on dodatkowo dzień zamknięcia ksiąg rachunkowych.

Kluczowe aspekty praktyczne

Należy podkreślić, że ustawodawca nie różnicuje ważności dni bilansowych, co oznacza, że dzień bilansowy kończący okres sprawozdawczy wchodzący w skład roku obrotowego jest traktowany tak samo jak dzień bilansowy kończący rok obrotowy. Co do zasady w ustawie o rachunkowości wymagane jest stosowanie identycznych zasad na każdy dzień bilansowy. W praktyce często mają miejsce odstępstwa od powyższej zasady. Jednostki przywiązują szczególną uwagę do dnia bilansowego, na który sporządza się roczne sprawozdanie finansowe, a w stosunku do innych dni bilansowych w trakcie roku obrotowego odstępują od zasad wyceny na dzień bilansowy sformułowanych w ustawie o rachunkowości. Jest to oczywiście dopuszczalne wtedy, gdy ma uzasadnienie merytoryczne. Przykładowym usprawiedliwieniem jest niewątpliwie istotność, cykliczność zdarzeń itp.

Oprócz typowych dni bilansowych, w praktyce mamy do czynienia ze szczególnymi dniami bilansowymi, tj.:

- dniem zakończenia działalności jednostki, w tym również jej sprzedaży, zakończenia likwidacji lub postępowania upadłościowego, o ile nie nastąpiło jego umorzenie,
- dniem poprzedzającym zmianę formy prawnej,
- dniem wpisu do rejestru połączenia (w jednostce przejmowanej na dzień połączenia związanego z przejściem jednostki przez inną jednostkę),
- dniem poprzedzającym dzień wpisu do rejestru połączenia lub podziału (poprzedzający dzień podziału lub połączenia jednostek, jeżeli w wyniku podziału lub połączenia powstaje nowa jednostka),
- dniem poprzedzającym dzień postawienia jednostki w stan likwidacji lub ogłoszenia upadłości.

11) przyjętych zasadach (polityce) rachunkowości – rozumie się przez to wybrane i stosowane przez jednostkę rozwiązania dopuszczone ustawą, w tym także określone w MSR, zapewniające wymaganą jakość sprawozdań finansowych;

Komentarz objaśniający

W art. 3 ust. 1 pkt 11 ustawodawca definiuje politykę rachunkowości jednostki oraz jej cel, jakim jest zapewnienie odpowiedniej jakości sprawozdań finansowych. Polityka rachunkowości stanowi zbiór wybranych i stosowanych przez jednostkę rozwiązań (zasad) szczegółowych rachunkowości, dobranych indywidualnie do specyfiki jej działalności i realizowanej przez jej zarząd polityki (strategii) finansowej, w taki sposób, by rzetelnie i wiarygodnie odzwierciedlić sytuację finansową i wyniki działalności podmiotu. Rzetelność i wiarygodność

informacji finansowych (ang. *true and fair view* lub *faithfull presentation*) można uznać za nadrzędną cechę jakościową rachunkowości, mającą zapewnić użyteczność sprawozdań finansowych.

Polityka rachunkowości powinna określać w szczególności:

- rok obrotowy i wchodzące w jego skład okresy sprawozdawcze – periodyzacja,
- zasady klasyfikacji i wyceny pozycji bilansowych – aktywów i pasywów,
- zasady ustalania wyniku finansowego, w tym zasady klasyfikacji oraz rozliczania kosztów i przychodów,
- strukturę, szczegółowość oraz warianty i metody sporządzania poszczególnych elementów sprawozdania finansowego.

Polityka rachunkowości tworzy koncepcyjne ramy systemu rachunkowości i sprawozdawczości finansowej danej jednostki, determinujące przyszły obraz sytuacji finansowej i wyników finansowych podmiotu, prezentowany w sprawozdaniach finansowych. Dokonując wyboru szczegółowych zasad rachunkowości odnośnie do zagadnień nieuregulowanych w ustawie o rachunkowości lub uregulowanych w niej w sposób zbyt ogólny, jednostka może skorzystać z rozwiązań przewidzianych w krajowych standardach rachunkowości, a w przypadku braku odpowiedniego standardu krajowego – z Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej (por. art. 10 ust. 3 u.rach.).

Politykę rachunkowości należy ujawnić w informacji dodatkowej, w części „Wprowadzenie do sprawozdania finansowego” (por. np. załącznik nr 1 do u.rach.).

Polityka rachunkowości stanowi podstawowy element systemu finansowo-księgowego jednostki, na którym bazują pozostałe jego składniki, w tym w szczególności Zakładowy Plan Kont, odzwierciedlający techniczne aspekty prowadzenia ksiąg rachunkowych.

Opracowując politykę rachunkowości, jednostka ma do dyspozycji cztery grupy zasad rachunkowości, spośród których może dokonywać – ograniczonego ustawą o rachunkowości – wyboru i które stanowić mogą podstawę dokonywania interpretacji zapisów ustawowych.

Pierwsza grupa to zasady nadrzędne, o charakterze ogólnym, które stanowią podstawę dla rozwiązań szczegółowych proponowanych zarówno w ustawie, jak też przyjmowanych w polityce rachunkowości jednostki. W zakresie tej grupy zasad jednostka nie ma możliwości wyboru, gdyż wszystkie one łącznie stanowią szkielet (ramy) systemu rachunkowości. Zasady te, choć często niedoceniane, mają istotne znaczenie praktyczne przy opracowywaniu rozwiązań dotyczących problemów niestandardowych (specyficznych dla jednostki), dla których ustawa nie przewiduje rozwiązań szczegółowych. W takiej sytuacji bardzo często uzasadnieniem dla przyjętych przez jednostkę rozwiązań szczegółowych jest powołanie się na jedną z zasad nadrzędnych: ostrożności, współmierności kosztów i przychodów, przewagi treści ekonomicznej nad formą itd. Należy w tym miejscu podkreślić, że niektóre zasady nadrzędne wymagają doprecyzowania lub interpretacji w polityce rachunkowości jednostki. Przykładem może być zasada istotności, która w praktyce znajdzie wiele zastosowań (np. rozliczanie kosztów w czasie, ujmowanie błędów lat poprzednich itp.). Każda jednostka, w zależności od swojej charakterystyki (wielkość obrotów, suma bilansowa, poziom wyniku finansowego), powinna określić i zapisać w dokumentacji polityki rachunkowości przyjęty przez nią poziom istotności, jako np.: 1% sumy bilansowej, 0,5% przychodów lub 3% kapitału własnego.

Druga grupa zasad to zasady szczegółowe, odnośnie do których ustawa co prawda nie pozostawia jednostce wyboru, ale które powinny znaleźć się w dokumentacji polityki rachunkowości jako dopełnienie stosowanej przez jednostkę koncepcji systemu

rachunkowości i sprawozdawczości finansowej. Do zasad tych zaliczyć można np. wycenę wytworzonych we własnym zakresie środków trwałych według kosztu wytworzenia, warunki aktywowania kosztów finansowania zewnętrznego, zasady rozliczania dotacji otrzymanych na finansowanie zakupu lub wytworzenia środka trwałego. Podobnie jak w przypadku zasad nadrzędnych, w tej grupie wiele rozwiązań, choć narzuconych przez ustawę, wymagać będzie indywidualnego doprecyzowania lub interpretacji (np. zasady aktywowania kosztów prac rozwojowych prezentowanych jako wartości niematerialne i prawne).

Trzecia grupa zasad to zasady szczegółowe, dla których istnieje kilka opcji wyboru. Dotyczą one w szczególności zasad wyceny określonych w art. 28 u.rach., w stosunku do których jednostka może wybierać spośród kilku rozwiązań (np. wycena inwestycji długoterminowych na poziomie wartości godziwej lub wartości początkowej pomniejszonej o odpisy z tytułu utraty wartości, albo według wartości przeszacowanej do poziomu cen rynkowych – art. 28 ust. 1 pkt 3 u.rach.). Wybór w tym przypadku powinien odpowiadać specyfice i charakterystyce działalności jednostki. Dla przykładu jednostka, w której proces inwestowania w aktywa finansowe ma charakter bierny (nie posiada ona wyspecjalizowanego działu inwestycyjnego, a istotnym źródłem finansowania jej działalności jest sektor bankowy), powinna wybrać ostrożną zasadę wyceny tego typu inwestycji, tj. wartość początkową pomniejszoną o ewentualne odpisy z tytułu utraty wartości. Odwrotnie będzie w przypadku jednostki aktywnie działającej na rynkach kapitałowych, przygotowanej kadowo i posiadającej aktywnych inwestorów zewnętrznych, nastawionych na maksymalny zwrot z zaangażowanego kapitału.

Ostatnia grupa zasad to zasady odnoszące się do zagadnień nieuregulowanych w ustawie, które wymagają poszukiwania odpowiednich rozwiązań w regulacjach zewnętrznych względem ustawy o rachunkowości (KSR, rozporządzenia) lub opracowania indywidualnych rozwiązań na bazie nadrzędnych zasad rachunkowości (np. zasady ujmowania programów lojalnościowych).

Kluczowe aspekty praktyczne

Polityka rachunkowości powinna zostać opracowana w postaci sformalizowanej dokumentacji, obejmującej oprócz elementów wskazanych w komentarzu objaśniającym także kwestie praktycznej realizacji przyjętych zapisów w danej jednostce. Stąd warto w niej wskazać osoby odpowiedzialne za wykonanie określonych zadań z zakresu rachunkowości (bardzo często osoby spoza działów finansowo-księgowych jednostki), terminy wykonania określonych obowiązków, sposób i kierunek przepływu informacji itd. Z uwagi na fakt, że odpowiedzialność za rachunkowość w jednostce ponosi jej kierownictwo, zdefiniowane odpowiednio w art. 3 ust. 1 pkt 6 i 7 u.rach., dokumentacja polityki rachunkowości powinna być zatwierdzona i wprowadzona do stosowania przez zarząd jednostki w formie np. uchwały (zarządzenia) zarządu lub uchwały organu nadzorczego.

Należy pamiętać, że opracowanie polityki rachunkowości, w tym przede wszystkim wybór stosowanych zasad rachunkowości, powinno być dokonywane w sposób świadomy i przemyślany, gdyż:

- raz przyjęte zasady rachunkowości należy stosować w sposób ciągły i niezmienny w kolejnych okresach sprawozdawczych (por. art. 5 ust. 1 u.rach.), co oznacza, że nie ma możliwości swobodnej zmiany przyjętych rozwiązań,
- przyjęte rozwiązania rachunkowości mogą skutkować w przyszłości dużym nakładem pracy i wysokimi kosztami w przyszłości – np. przyjęcie wyceny inwestycji

w nieruchomości na poziomie wartości godziwej może wymagać zatrudniania rzeczoznawcy na każdy dzień bilansowy,

- niewłaściwie dobrane zasady rachunkowości mogą uniemożliwić wierne odwzorowanie sytuacji finansowej i dokonań podmiotu – np. ostrożna wycena inwestycji finansowych (cena nabycia pomniejszona o odpisy z tytułu utraty wartości) nie pozwoli w pełni odzwierciedlić dobrych wyników finansowych realizowanych przez zarząd w ciągu okresu trwania inwestycji,
- szczegółowe zapisy polityki rachunkowości mogą odciążyć działy finansowo-księgowe od przygotowywania lub egzekwowania wielu danych, które są gromadzone przez inne działy w jednostce. Określenie obowiązków informacyjnych działów pozaksięgowych oraz terminów ich realizacji w dokumentacji polityki rachunkowości znacznie ułatwia prowadzenie ksiąg rachunkowych i sporządzanie sprawozdań finansowych.

Na zakończenie warto podkreślić, iż ustawodawca w odniesieniu do pojęcia „polityka rachunkowości” używa określenia – „zasady (polityka) rachunkowości”, co oznacza, że na równi traktuje oba pojęcia – zasady i politykę, a co nie zawsze znajduje potwierdzenie w praktyce. Jednostki przyjmują w dokumentacji swojego systemu rachunkowości określenie „zasady polityki rachunkowości”, co świadczy o braku zrozumienia tego jakże ważnego elementu systemu rachunkowości.

-
- 12) aktywach – rozumie się przez to kontrolowane przez jednostkę zasoby majątkowe o wiarygodnie określonej wartości, powstałe w wyniku przeszłych zdarzeń, które spowodują w przyszłości wpływ do jednostki korzyści ekonomicznych;

Komentarz objaśniający

Przepis zawiera definicję kluczowej dla systemu rachunkowości kategorii, jaką są aktywa. Definicja aktywów ma fundamentalne znaczenie z punktu widzenia możliwości ujmowania określonych składników majątkowych lub aktywowania kosztów w księgach rachunkowych jednostki oraz ich późniejszego wykazywania w bilansie, jak również dla ich wyceny na dzień bilansowy. Zgodnie z powyższą definicją do aktywów jednostki można zaliczyć tylko te składniki majątkowe, które **spełniają jednocześnie cztery warunki**:

- 1) powstały w wyniku przeszłych zdarzeń,
- 2) znajdują się pod kontrolą jednostki,
- 3) spowodują w przyszłości wpływ do jednostki określonych korzyści ekonomicznych,
- 4) można je wiarygodnie wycenić.

Wymienione powyżej warunki definicyjne aktywów, powtórzone za ustawą o rachunkowości, zostały uporządkowane według kolejności, w której, jak się wydaje, powinny być analizowane.

Pierwszy z warunków spełniony jest niejako automatycznie w odniesieniu do każdego składnika majątkowego (lub poniesionego kosztu, którego aktywowanie jednostka rozważa), gdyż jest on zazwyczaj rezultatem określonego zdarzenia przeszłego: nabycia, wytworzenia, nieodpłatnego pozyskania, ujawnienia itd. Warunek ten obliuguje jednak jednostkę do identyfikacji źródła pochodzenia potencjalnego składnika aktywów oraz określenia jej praw, roszczeń lub innej formy sprawozdania kontroli w stosunku do korzyści ekonomicznych, które będą z niego wynikać w przyszłości. Dotyczyć to będzie w szczególności ujawnionych składników majątkowych, których pierwotne źródło pochodzenia może być

nieokreślone, jak również analizy formy prawnej lub umowy, na podstawie której jednostka weszła w posiadanie danego składnika majątkowego, oraz wynikających z niej praw i zobowiązań.

Drugi warunek – sprawowanie kontroli – wynika pośrednio z warunku pierwszego, tj. z analizy sposobu pozyskania składnika majątkowego i leżących u jego podstaw form prawnych, umów lub zwyczajów handlowych. Bardzo często sam typ zdarzenia, jego forma prawna czy też rodzaj umowy wskazują na podmiot sprawujący kontrolę nad potencjalnym składnikiem aktywów. Należy w tym miejscu podkreślić, że w definicji aktywów warunek kontroli rozumiany jest w sensie ekonomicznym, a nie prawnym. Sprawowanie kontroli oznacza prawo jednostki do czerpania korzyści ekonomicznych z tytułu użytkowania składnika majątku albo zdolność do ograniczenia tego prawa innym jednostkom, jak również ponoszenie wynikającego z tego ryzyka, co nie zawsze jest związane z posiadaniem tytułu własności. Przykładem mogą być składniki majątku użytkowane przez jednostkę na podstawie umowy leasingu finansowego lub umów o podobnym charakterze np. najem, dzierżawa (por. art. 3 ust. 4 u.rach. oraz KSR 5 „Leasing, najem, dzierżawa”).

Trzeci warunek – zdolność do przynoszenia jednostce przyszłych korzyści ekonomicznych – wskazuje, że do aktywów w bilansie można zaliczyć tylko takie składniki majątkowe, które – z wysokim prawdopodobieństwem – przyczynić się będą do generowania przyszłych korzyści dla jednostki. Korzyści te mogą być realizowane w sposób bezpośredni jako strumień przyszłych przepływów pieniężnych (np. ze sprzedaży składnika majątkowego, z dywidend od akcji/udziałów), albo w sposób pośredni – poprzez oszczędności kosztów lub wydatków (np. nakłady na ulepszenie środków trwałych, nakłady na prace rozwojowe), albo poprzez przyczynianie się do powstania wyrobów lub usług, których sprzedaż pozwoli na uzyskanie przyszłego strumienia środków pieniężnych. Określenie przyszłego potencjału korzyści ekonomicznych, jakich jednostka oczekuje odnośnie do danego składnika majątkowego, ma również istotne znaczenie dla wyceny aktywów. Dotyczy to w szczególności wyceny na dzień bilansowy, na który – zgodnie z zasadą ostrożności – jednostka musi zadbać o to, by wartość bilansowa składnika majątkowego nie przewyższała wartości przyszłych korzyści ekonomicznych spodziewanych do uzyskania z tytułu sprawowania nad nim kontroli. Negatywna ocena tego potencjału przejawiać się będzie w ewentualnych odpisach z tytułu utraty wartości aktywów.

Ostatni warunek – możliwość wiarygodnej wyceny – związany jest z miernikiem pieniężnym, jaki wykorzystywany jest w rachunkowości finansowej. Aby dany składnik majątkowy mógł być ujęty w księgach rachunkowych i wykazany w bilansie, jednostka musi być w stanie określić jego wartość pieniężną w sposób wiarygodny, tj. możliwie najbardziej obiektywny i sprawdzalny. Wiarygodną formą wyceny w rachunkowości wydaje się cena rynkowa ustalana na aktywnym rynku albo cena wynikająca z zawartych umów. W przypadku braku informacji o cenie rynkowej jednostka ma do dyspozycji różnego typu metody i instrumenty oszacowania wartości godziwej, czyli ekwiwalentu wartości, jaka zostałaby ustalona w transakcji rynkowej, między niepowiązаныmi stronami działającymi przy pełnej swobodzie wyboru. W przypadku wykorzystania metod szacunkowych do określenia wartości składnika majątkowego (np. metody zdyskontowanych przepływów pieniężnych) ważne jest zapewnienie sprawdzalności i weryfikacji dokonanych wycen. Sprawdzalność (weryfikowalność) oznacza, że każda osoba korzystająca z danego pakietu zmiennych wejściowych i stosująca te same algorytmy obliczeń powinna uzyskać takie same lub nieistotnie różne wyniki. Stąd też dla zapewnienia wiarygodności wyceny składników bilansowych, szczególnie tych, dla których brak jest aktywnego rynku, niezwykle ważne jest określenie

jasnych procedur dokonywania oszacowań oraz zmiennych szacunkowych wykorzystywanych do wyliczeń.

Kluczowe aspekty praktyczne

Definicja aktywów ma kluczowe znaczenie dla podejmowania decyzji o możliwości aktywowania (ujmowania w księgach i prezentacji w bilansie) określonych nakładów (kosztów), których nie można zaliczyć do typowych, jednoznacznych pozycji bilansowych (np. środków trwałych, zapasów, należności). Tego rodzaju problemy decyzyjne pojawiają się bardzo często odnośnie do:

- rozliczania w czasie określonych tytułów lub kwot kosztów, przez rozliczenia międzyokresowe czynne (RMC),
- aktywowania określonych tytułów kosztów ponoszonych na prace rozwojowe prowadzone przez jednostkę we własnym zakresie,
- ujmowania aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego,
- ujmowania przedmiotu umowy leasingu, najmu lub dzierżawy w księgach korzystającego,
- dokonywania odpisów z tytułu utraty wartości aktywów.

We wszystkich wymienionych powyżej przypadkach jednostka powinna podejmować decyzję motywując ją spełnieniem lub niespełnieniem wszystkich czterech warunków definicyjnych aktywów. W tym miejscu warto zwrócić także uwagę na to, że omawiane warunki definicyjne aktywów w nieco bardziej rozwiniętej formie są kanwą zapisów np. art. 3 ust. 4 u.rach., określającego warunki ujmowania przedmiotów umów leasingu oraz umów o podobnym charakterze w księgach rachunkowych korzystającego, czy art. 33 ust. 2 u.rach., wskazującego na możliwość aktywowania nakładów na działalność rozwojową, prowadzoną przez jednostkę we własnym zakresie.

13) aktywach trwałych – rozumie się przez to aktywa jednostki, które nie są zaliczane do aktywów obrotowych, o których mowa w pkt 18;

Komentarz objaśniający

Aktywa trwałe zostały określone jako inne niż obrotowe. Stąd też zasadnicza część komentarza dotyczącego tego zagadnienia została omówiona w relacji do zapisów art. 3 ust. 1 pkt 18 u.rach.

Kluczowe aspekty praktyczne

W bilansie przyjmuje się alternatywnie dwa nadrzędne podejścia do klasyfikacji aktywów. Pierwsze – dzieli aktywa według kryterium czasu ich utrzymywania lub wykorzystywania w podmiocie; drugie natomiast porządkuje aktywa według kryterium płynności, tj. zdolności zamiany danego składnika majątkowego na środki pieniężne lub ich ekwiwalenty. Ustawa o rachunkowości w art. 3 ust. 1 pkt 13 i 18 sankcjonuje pierwsze z podejść. Nadrzędne kryterium podziału stanowi dłuższy z dwóch okresów utrzymywania lub wykorzystywania składników majątkowych, liczony od dnia ich pozyskania:

- 12 miesięcy (rok obrotowy), lub

- okres odpowiadający długości cyklu operacyjnego właściwego dla danej jednostki (dotyczy aktywów uczestniczących w działalności operacyjnej podmiotu, np.: zapasy, należności z tytułu dostaw i usług).

Zob. komentarz do zapisów art. 3 ust. 1 pkt 18 u.rach. – aktywa obrotowe.

14) wartościach niematerialnych i prawnych – rozumie się przez to, z zastrzeżeniem pkt 17, nabyte przez jednostkę, zaliczane do aktywów trwałych, prawa majątkowe nadające się do gospodarczego wykorzystania, o przewidywanym okresie ekonomicznej użyteczności dłuższym niż rok, przeznaczone do używania na potrzeby jednostki, a w szczególności:

- a) autorskie prawa majątkowe, prawa pokrewne, licencje, koncesje,
- b) prawa do wynalazków, patentów, znaków towarowych, wzorów użytkowych oraz zdobniczych,
- c) know-how.

W przypadku wartości niematerialnych i prawnych oddanych do używania na podstawie umowy najmu, dzierżawy lub leasingu, wartości niematerialne i prawne zalicza się do aktywów trwałych jednej ze stron umowy, zgodnie z warunkami określonymi w ust. 4. Do wartości niematerialnych i prawnych zalicza się również nabytą wartość firmy oraz koszty zakończonych prac rozwojowych;

Komentarz objaśniający

Wartości niematerialne i prawne stanowią składnik majątku trwałego zaliczany do aktywów niefinansowych.

W powyższym podpunkcie określono nie tylko zakres wartości niematerialnych i prawnych, ale także warunki ujmowania składników majątkowych (lub poniesionych kosztów) w tej grupie.

Po pierwsze, muszą być one nabyte, co rozumie się szeroko, czyli: zakupione, otrzymane w drodze nieodpłatnej lub wniesione aportem. W świetle krajowych przepisów bilansowych i podatkowych nie można wytworzyć wartości niematerialnych i prawnych we własnym zakresie, z wyjątkiem kosztów zakończonych prac rozwojowych.

Po drugie, przewidywany okres ekonomicznej użyteczności musi wynosić powyżej jednego roku.

Po trzecie, wartości niematerialne muszą nadawać się do gospodarczego wykorzystania i muszą być przeznaczone na potrzeby jednostki.

Ustawodawca wymienia w pierwszej części przepisu typowe wartości niematerialne i prawne, a zatem nabyte prawa, typu praw autorskich, licencji itp. Określa również zasady postępowania w przypadku wartości niematerialnych i prawnych użytkowanych na podstawie umowy leasingu, odsyłając do przepisu ustawy poświęconego temu zagadnieniu w kontekście środków trwałych. Ostatnia część punktu 14 określa inne wartości niematerialne i prawne, które można nazwać „pozycjami” księgowymi, aktywami traktowanymi jako wartości niematerialne i prawne dla potrzeb rachunkowości. Są to nabyta wartość firmy i koszty zakończonych prac rozwojowych.

Kluczowe aspekty praktyczne

W praktyce występuje wiele problemów już na etapie identyfikacji składników wartości niematerialnych i prawnych. Wartość niematerialna jest identyfikowalna, jeśli można wyraźnie oddzielić płynące z niej korzyści ekonomiczne od korzyści ekonomicznych wynikających z innych aktywów. Można np. sprzedać tę wartość bez jednoczesnego pozbywania się innych aktywów. Przykładami aktywów niematerialnych, które nie spełniają tego warunku

i dlatego nie są wartościami niematerialnymi, mogą być: dodatnia wartość firmy wygenerowana wewnętrznie oraz nadwyżka pierwszej opłaty za wieczyste użytkowanie gruntów nad opłatą roczną. Wewnętrzna – dodatnia wartość firmy nie może być ujmowana w aktywach z uwagi na fakt, iż nie spełnia definicji aktywów, natomiast nadwyżka w opłatach za wieczyste użytkowanie gruntów stanowi przekazaną zaliczkę (nadpłatę), a nie wartość niematerialną i prawną.

Bardzo ważną kwestią przy identyfikacji wartości niematerialnych i prawnych jest możliwość kontroli przyszłych korzyści ekonomicznych z nich wynikających. Wartość niematerialna i prawna jest kontrolowana, jeśli przedsiębiorstwo czerpie z niej korzyści ekonomiczne w taki sposób, aby jednocześnie nie było możliwe czerpanie tych korzyści przez inne przedsiębiorstwa. Przykładami aktywów niematerialnych, które nie spełniają warunku kontroli i dlatego nie są wartościami niematerialnymi, mogą być: bezpieczeństwo narodowe, ład i porządek społeczny, system prawny.

Moment uznania składnika wartości niematerialnych i prawnych wymaga jednocześnie jego klasyfikacji, która może być dokonywana na podstawie różnorodnych kryteriów. Do najważniejszych należą:

- **tytuł własności** (wartości niematerialne i prawne własne, wartości niematerialne i prawne obce podlegające ewidencji księgowej na zasadach analogicznych, jak własne wartości niematerialne i prawne oraz wartości niematerialne i prawne obce ewidencjonowane pozabilansowo),
- **przeznaczenie** (wartości niematerialne i prawne produkcyjne, użytkowane dla celów zaopatrzenia, produkcji i zbytu oraz wartości niematerialne i prawne nieprodukcyjne wykorzystywane dla celów ogólnego zarządu i administracyjnych),
- **rodzaj** (prawa majątkowe, inne prawa, *know-how*, koszty zakończonych prac rozwojowych oraz wartość firmy),
- **treść ekonomiczna/prawna** – poniesione w ciągu okresu nakłady na prace rozwojowe, specjalna kategoria, czyli dodatnia wartość firmy itp.

W praktyce najczęstszym przykładem pomyłek w identyfikacji wartości niematerialnych i prawnych są licencje na oprogramowanie komputerowe typu OEM (licencja udzielona na konkretny egzemplarz urządzenia, identyfikowany po numerze seryjnym, numerze fabrycznym lub w inny sposób). Licencje takie nie stanowią składnika wartości niematerialnych i prawnych, lecz podwyższają wartość środka trwałego, na którym zostały zainstalowane, gdyż samodzielnie nie spełniają warunku identyfikowalności.

Nie wszystkie wartości niematerialne i prawne, wymienione w ustawie o rachunkowości lub zaliczane do wartości niematerialnych i prawnych zgodnie z postanowieniami ustawy o rachunkowości, zostały w niej zdefiniowane. Przykładem są koszty zakończonych prac rozwojowych, prawa autorskie, licencje, patenty i wynalazki, wzory użytkowe, znaki towarowe, koncesje i *know-how*. W praktyce, do czasu wydania krajowego standardu rachunkowości w tym zakresie, warto wykorzystywać regulacje MSR 38 „Wartości niematerialne”, w którym to standardzie zdefiniowano m.in. koszty prac rozwojowych jako „Poprzedzające podjęcie produkcji na rynek zastosowanie wyników badań lub innych wiadomości w celu zaplanowania lub zaprojektowania nowych lub znacznie udoskonalonych materiałów, urządzeń, produktów, procesów technologicznych, systemów lub usług”.

Należy podkreślić, iż niektóre składniki wartości niematerialnych i prawnych posiadają własne definicje prawne zawarte w innych niż ustawa o rachunkowości ustawach, takich jak: ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych, ustawa – Prawo własności przemysłowej czy ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych.

- 15) środkach trwałych – rozumie się przez to, z zastrzeżeniem pkt 17, rzeczowe aktywa trwałe i zrównane z nimi, o przewidywanym okresie ekonomicznej użyteczności dłuższym niż rok, kompletne, zdatne do użytku i przeznaczone na potrzeby jednostki. Zalicza się do nich w szczególności:
- a) nieruchomości – w tym grunty, prawo użytkowania wieczystego gruntu, budowle i budynki, a także będące odrębną własnością lokale, spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego oraz spółdzielcze prawo do lokalu użytkowego,
 - b) maszyny, urządzenia, środki transportu i inne rzeczy,
 - c) ulepszenia w obcych środkach trwałych,
 - d) inwentarz żywy.
- Środki trwałe oddane do używania na podstawie umowy najmu, dzierżawy lub leasingu zalicza się do aktywów trwałych jednej ze stron umowy, zgodnie z warunkami określonymi w ust. 4;

Komentarz objaśniający

Przepis określa warunki uznawania zasobów jednostki za środki trwałe, a także wymienia ich kategorie, dokonując w ten sposób określonej klasyfikacji w tej grupie majątku. Podobnie jak w odniesieniu do wartości niematerialnych i prawnych, ustawodawca odsyła do szczegółowych zasad uznawania w przypadku środków trwałych wykorzystywanych przez jednostkę na mocy umowy leasingowej.

Analizując bilansową definicję środka trwałego, można ustalić istotne warunki, które jednocześnie powinien spełniać składnik aktywów, aby zakwalifikować go do środków trwałych:

- 1) musi posiadać postać rzeczową (materialną),
- 2) przewidywany okres jego ekonomicznej użyteczności musi być dłuższy niż rok,
- 3) musi być kompletny,
- 4) musi być zdatny do używania,
- 5) musi być przeznaczony na potrzeby jednostki.

Ad 1) Postać środków trwałych

Spełnienie przez aktywa warunku pierwszego pozwala na odróżnienie środków trwałych od wartości niematerialnych i prawnych, które nie posiadają postaci fizycznej. Ustawodawca postanowił jednak wprowadzić do środków trwałych trzy składniki, które nie posiadają postaci fizycznej, a jednak zostały zrównane z trwałymi aktywami rzeczowymi (gdyż zgodnie z przepisami np. Kodeksu cywilnego stanowią prawa rzeczowe). Są to:

- a) prawo użytkowania wieczystego gruntu (grunt ma postać fizyczną),
- b) spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego (lokal mieszkalny ma postać fizyczną) oraz
- c) spółdzielcze prawo do lokalu użytkowego (lokal użytkowy ma postać fizyczną).

Wymienione środki trwałe noszą znamiona wartości prawnych – reprezentują specyficzne prawa przedsiębiorstwa do określonych składników rzeczowych. Są to tzw. ograniczone prawa rzeczowe, czyli prawa rzeczowe zapewniające uprawnionemu tylko ściśle określony zakres uprawnień względem rzeczy. Nie jest to prawo własności, ale powiązanie przedsiębiorstwa z wymienionymi aktywami jest na tyle silne, że m.in. spełnione są warunki przewidziane przez regulacje międzynarodowe dla umowy leasingu finansowego. Nie zalicza się do środków trwałych takich rzeczowych praw majątkowych, jak: służebność przesyłu, służebność gruntowa, służebności osobiste, hipoteka, zastaw oraz użytkowanie. Nie uznaje się także za środek trwały rzeczowych składników aktywów, które pełnią jedynie funkcję nośnika dla wartości niematerialnych i prawnych.

Ad 2) Okres użytkowania

Ustawa o rachunkowości nie definiuje okresu ekonomicznej użyteczności środka trwałego, ale jego definicję można znaleźć w Krajowym Standardzie Rachunkowości nr 11 „Środki trwałe”. Za okres ekonomicznej użyteczności należy uznać czas, w którym jednostka wykorzystuje środek trwały na własne potrzeby, nawet gdyby fizycznie był on zdolny do działania dłużej, i w związku z tym po zakończeniu użytkowania w jednostce został sprzedany czy przekazany nieodpłatnie. Okres ekonomicznej użyteczności środka trwałego może być mierzony w sposób bezpośredni, za pomocą jednostek czasu (np. miesiące, lat) lub w sposób pośredni – za pomocą jednostek miary potencjału użytkowego, właściwego dla danego środka trwałego. Miarą potencjału użytkowego są najczęściej jednostki naturalne, takie jak np.: liczba kilometrów, jaką może przejechać pojazd zgodnie z zakładanym czasem jego użytkowania, liczba odlewów, jakie można wykonać za pomocą formy odlewniczej, liczba godzin pracy koparki, tony wydobytej kopaliny itp. Szacując okres ekonomicznej użyteczności, należy brać pod uwagę zarówno czynniki zależne, jak i niezależne od jednostki, które wpływają na długość czasu jego trwania. Czynnikiem zależnym od jednostki jest np. intensywność eksploatacji, zaś za czynnik niezależny można uznać chociażby tempo postępu techniczno-ekonomicznego. Oszacowanie okresu ekonomicznej użyteczności wymaga specjalistycznej wiedzy technicznej, dlatego oszacowania tego najlepiej dokonają służby remontowe lub eksploatacyjne, nie zaś finansowe.

Ad 3) Kompletność środków trwałych

W świetle przepisów ustawy o rachunkowości środki trwałe muszą być kompletne. Kompletność środków trwałych została wyjaśniona w Krajowym Standardzie Rachunkowości nr 11 „Środki trwałe”. Kompletny środek trwały to taki, który zawiera w sobie minimalny zestaw części składowych, wystarczający, aby środek trwały był wykorzystywany w przedsiębiorstwie zgodnie z jego przeznaczeniem, czyli mógł realizować przypisane mu funkcje.

Z praktycznego punktu widzenia środki trwałe można podzielić na dwie grupy:

1. Środki trwałe, których kompletność została określona i opisana w przepisach innych niż podatkowe czy przepisy prawa bilansowego (najczęściej chodzi o przepisy natury technicznej).
2. Środki trwałe, co do których nie istnieje żadna dedykowana ustawa czy rozporządzenie i w związku z powyższym ich kompletność jest potwierdzana jedynie sporządzeniem protokołu odbiorczego przez służby techniczne i/lub odpowiednimi zapisami w polityce rachunkowości.

Do pierwszej kategorii środków trwałych zaliczają się przede wszystkim:

- 1) budynki,
- 2) budowle,
- 3) pojazdy,
- 4) sprzęt przeciwpożarowy,
- 5) sprzęt ratowniczy,
- 6) sprzęt telekomunikacyjny i radiokomunikacyjny.

Kompletność budynków i budowli opisana została przede wszystkim w prawie budowlanym (oraz rozporządzeniach towarzyszących), aczkolwiek specjalistyczne budowle muszą spełniać dodatkowe wymogi np. związane z prawem górniczym, np. ustawą z 9.06.2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze (Dz.U. z 2024 r. poz. 1290), rozporządzeniem Ministra

Energii z 23.11.2016 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących prowadzenia ruchu podziemnych zakładów górniczych (Dz.U. z 2017 r. poz. 1118 ze zm.).

Do drugiej kategorii środków trwałych zalicza się m.in.: meble i wyposażenie, sprzęt biurowy.

W związku z tym, że za kompletny środek trwały uważa się taki, który składa się ze wszystkich elementów niezbędnych do jego wykorzystania – zgodnie z zamierzeniami jednostki – może się okazać, że w jego skład zaliczone zostały także części dodatkowe i peryferyjne.

Część składowa to nieodłączny element środka trwałego warunkujący jego użytkowanie (np. silnik w samochodzie, fundament pod budynek, płyta główna w zespole komputerowym), który nie może być od niego odłączany bez istotnego uszczerbku dla zdolności środka trwałego do użytkowania. W przypadku niektórych kategorii środków trwałych regulacje prawne określają wykaz części składowych, które muszą one posiadać, aby można było je uznać za kompletne, a w konsekwencji dopuścić do użytkowania. Część składowa jest powiązana fizycznie (wchodzi fizycznie w skład danego środka trwałego) lub prawnie ze środkiem trwałym.

Częścią dodatkową (dodatkowym wyposażeniem) jest element środka trwałego, który zwiększa jego walory użytkowe, ale nie jest niezbędny do jego funkcjonowania lub nie powoduje ograniczenia w jego użytkowaniu. Część dodatkowa wchodzi fizycznie w skład środka trwałego lub jest z nim w inny sposób trwale związana (fizycznie lub prawnie). Jest ona ujmowana w wartości księgowej brutto środka trwałego, z którym jest związana, gdyż sama nie może być uznana za kompletny składnik aktywów. Przykładem części dodatkowej jest klimatyzacja lub radio zamontowane w samochodzie, koło zapasowe w samochodzie, rolety antywłamaniowe w budynku itp.

Częścią peryferyjną jest element fizycznie (konstrukcyjnie) niewchodzący w skład środka trwałego, który realizuje samodzielnie określone funkcje użytkowe. Część peryferyjna nie warunkuje możliwości użytkowania środka trwałego, z którym ma być powiązana, a jej brak nie ogranicza jego właściwości użytkowych. Część peryferyjna, może także być użytkowana w powiązaniu z więcej niż jednym środkiem trwałym. Przykładem takiej części peryferyjnej jest drukarka komputerowa.

Ad 4) Przydatność do użytkowania

Środek trwały musi być zdalny do używania. Inaczej mówiąc, musi być zdolny do przynoszenia korzyści ekonomicznych na rzecz jednostki. Korzyści muszą być rozłożone w czasie; jeśli byłoby to zdarzenie jednorazowe – np. przychód ze sprzedaży, to aktywa podlegające sprzedaży nie są środkiem trwałym, lecz np. towarem. Ważnym momentem w czasie, kiedy środki nie są zdalne do używania, jest zazwyczaj etap zakończenia ich pracy w przedsiębiorstwie. Przedsiębiorstwo już nie użytkuje środka trwałego (nie czerpie z niego korzyści ekonomicznych), ale ciągle posiada go w swoich zasobach. Jeśli aktywa nadają się już wyłącznie do np. likwidacji fizycznej, nie powinny być dłużej traktowane jako środek trwały – należy wykazać koszty likwidacji (w tym momencie jest nimi nieumorzona wartość środka trwałego), a sam byłby środek trwały ewidencjonować już tylko pozabilansowo. Jeśli natomiast aktywa, po okresie wykorzystania w przedsiębiorstwie, zostaną odsprzedane, wtedy ustawa o rachunkowości zezwala na ich dalsze kwalifikowanie do środków trwałych. Należy jednak zaprzestać ich amortyzowania oraz dokonać odpisu aktualizującego wartość środka trwałego do jego ceny sprzedaży netto (cena sprzedaży pomniejszona o koszty sprzedaży), jeśli byłaby ona niższa od wartości księgowej środka trwałego.

Zdatność do użytkowania powinna być potwierdzona odpowiednim dokumentem odbioru, ewentualnie po przeprowadzeniu stosownych prób/testów użytkowania środka trwałego.

Ad 5) Przeznaczenie na potrzeby jednostki

Środki trwałe muszą być przeznaczone na potrzeby jednostki, o czym mówi zarówno ustawa o rachunkowości w art. 3 ust. 1 pkt 15, jak i ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych (art. 16a ust. 1): „(...) wykorzystywane przez podatnika na potrzeby związane z prowadzoną przez niego działalnością gospodarczą albo oddane do używania na podstawie umowy najmu, dzierżawy lub umowy określonej w art. 17a pkt 1, zwane środkami trwałymi”.

Najprościej ujmując, przeznaczenie na potrzeby jednostki oznacza, że składnik aktywów (środek trwały) będzie generować dla przedsiębiorstwa korzyści ekonomiczne (np. zwiększać przychody, zmniejszać koszty, wpłynie na niepominięcie przychodów, wpłynie na niepodwyższenie kosztów itp.).

Uzupełnieniem i wyjaśnieniem przepisów ustawy o rachunkowości odnośnie do omawianego warunku definicji środków trwałych jest KSR 11 „Środki trwałe”. Zgodnie z nim środek trwały jest przeznaczony na własne potrzeby wtedy, gdy jednostka będzie go użytkowała w ramach własnej działalności operacyjnej (statutowej) o charakterze produkcyjnym, usługowym lub handlowym, albo dla celów administracyjnych. Definiując przedmiot własnej działalności operacyjnej (statutowej), jednostka kieruje się kryteriami ekonomicznymi, a nie kryteriami formalno-prawnymi.

Szczególny sposób wykorzystania środka trwałego na potrzeby własne jednostki stanowi jego użyczenie innej jednostce (np. witryna chłodnicza użyczona w celu eksponowania i przechowywania w nim przeznaczonych do sprzedaży wyrobów własnej produkcji), jednak bez utraty kontroli nad danym środkiem trwałym. Inna jednostka korzysta z użyczonych środków trwałych w zamian za szczególne korzyści ekonomiczne, jakie uzyskuje właściciel środka trwałego, inne niż opłaty i czynsze z tytułu leasingu finansowego (np. w postaci zapewnienia lub zabezpieczenia sprzedaży produktów lub usług wytwarzanych lub dystrybuowanych przez jednostkę użyczającą środek trwały).

Kluczowe aspekty praktyczne

Pomimo definicji środków trwałych w ustawie o rachunkowości zakwalifikowanie składnika majątku do środków trwałych rodzi w praktyce wiele wątpliwości – dotyczą one warunków przewidzianych w ustawie o rachunkowości, ale niezdefiniowanych przez tę ustawę. Obecnie obowiązuje jednak KSR 11, który wyjaśnia wiele kwestii nie do końca rozwiązanych przepisami samej ustawy. Jedną z nich jest warunek okresu ekonomicznej użyteczności, który oznacza, że środkiem trwałym według ustawy o rachunkowości może być taki składnik majątku, którego okres użyteczności ekonomicznej jest dłuższy niż rok, ale pozostały czas wykorzystania przez jednostkę jest krótszy niż rok – z uwagi na przykład na jego planowaną sprzedaż lub w okresie krótszym niż 12 miesięcy od dnia bilansowego.

Przepisy międzynarodowe – w odróżnieniu od ustawy o rachunkowości – stanowią, że aktywa rzeczowe, o okresie ekonomicznej użyteczności przekraczającym rok, ale o okresie przebywania w przedsiębiorstwie krótszym od roku ze względu na planowaną sprzedaż nie są zaliczane do środków trwałych. Przedmiot taki jest składnikiem aktywów przeznaczonym

do sprzedaży podlegającym postanowieniom MSSF 5 „Aktywa trwałe przeznaczone do sprzedaży oraz działalność zaniechana”.

Przy rozważaniu kompletności (lub jej braku) aktywów zaliczanych do środków trwałych może powstać wiele wątpliwości. Oto niektóre z nich:

1. Czy analizowany element potrzebuje – przy wykorzystaniu zgodnie z jego przeznaczeniem w przedsiębiorstwie – współpracować z innym urządzeniem? Jeżeli tak, czy to jest konkretny egzemplarz urządzenia (np. silnik samochodu i jego nadwozie), czy chodzi tylko o właściwy typ (rodzaj) urządzenia (np. samochód i przyczepa samochodowa)? W pierwszym przypadku mamy do czynienia z dwoma elementami składowymi jednego środka trwałego, a w drugim – z dwoma środkami trwałymi. W przypadku maszyn i urządzeń decyduje to, czy mamy do czynienia z maszyną finalną²⁰ (a więc środkiem trwałym) czy też z maszyną nieukończoną (a więc elementem składowym środka trwałego).
2. Czy rozdzielenie współpracujących ze sobą elementów, których kompletność jest analizowana, to standardowa czynność (często mająca miejsce – np. rozdzielenie laptopa od rzutnika multimedialnego), czy zdarzenie nadzwyczajne (występujące sporadycznie, np. rozdzielenie drzwi wejściowych od konstrukcji budynku)? W pierwszym przypadku mamy do czynienia z dwoma środkami trwałymi, a w drugim – z dwoma elementami składowymi jednego środka trwałego.
3. Czy po oddzieleniu analizowanych elementów od siebie którykolwiek z elementów wymaga remontu, ponieważ został uszkodzony? Jeżeli tak – elementy stanowią jeden środek trwały.

Kolejny warunek pozwalający zaliczyć aktywa rzeczowe do środków trwałych to zdolność do użytkowania. Fakt zdolności do użytkowania nie jest warunkiem wystarczającym do uznania składnika rzeczowego majątku trwałego za środek trwały. Musi on dodatkowo być pod kontrolą jednostki. Właśnie dlatego majątek w leasingu finansowym jest środkiem trwałym u leasingobiorcy, który, co prawda, nie jest właścicielem prawnym, ale w pełni jest właścicielem ekonomicznym i w przeważającej części okresu użytkowania środka pozostaje on pod jego kontrolą i jemu (a nie leasingodawcy) przynosi korzyści.

Jeśli omówione warunki nie są spełnione, rzeczowy składnik majątku może być albo rzeczowym składnikiem majątku obrotowego, albo środkiem trwałym w budowie.

Ustawa o rachunkowości przez środki trwałe jednostki rozumie rzeczowe aktywa trwałe w szerokim słowa tego znaczeniu, tzn. łącznie z tzw. środkami trwałymi w obcych obiektach, obcymi środkami trwałymi, jeśli tylko spełniają one warunki definicji aktywów.

Odrębną kwestią jest katalog kategorii zaliczanych do środków trwałych, który uwzględnia jedynie kryterium postaci, pod jaką mogą występować. W tym miejscu należy zauważyć, że odzwierciedla on fakt zrównania ze środkami trwałymi aktywów niestanowiących aktywów trwałych (inventarz żywy) lub aktywów o postaci niematerialnej (prawa zaliczone do nieruchomości).

Do środków trwałych jednostki nie zalicza się:

- nieruchomości nabytych lub wytworzonych w celu osiągnięcia korzyści ekonomicznych poprzez wzrost ich wartości lub inne pożytki, np. przychody z czynszów, dzierżaw, najmu; zalicza się je do inwestycji,

²⁰ Dyrektywa 2006/42/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 17.05.2006 r. w sprawie maszyn, zmieniająca dyrektywę 95/16/WE (przekształcenie) (Dz. Urz. UE L 157 z 9.06.2006 r., s. 24).

- środków trwałych otrzymanych w nieodpłatne użytkowanie od Skarbu Państwa, gminy lub innej jednostki samorządowej; ujmuje się je w ewidencji pozabilansowej,
- środków trwałych oddanych korzystającemu w leasing finansowy – u finansującego traktowane jako należności i wykazywane w pozycji „inne aktywa finansowe”,
- składników majątkowych mających cechy środków trwałych przeznaczonych do sprzedaży (są to wyroby gotowe lub towary),
- składników nieodpowiadających definicji środków trwałych, jak:
- obiekty o przewidywanym okresie ekonomicznej przydatności krótszym niż rok,
- zakupione w stanie niekompletnym z brakami, nadające się do używania po wykonaniu remontu lub ulepszenia, bądź uzupełnieniu o brakujące części (tzw. środki trwałe w budowie),
- przejęte w najem, dzierżawę lub leasing operacyjny (ujmowane w ewidencji pozabilansowej),
- postawione w stan likwidacji, ponieważ przestały przynosić korzyści ekonomiczne, nawet gdy fizycznie nadal istnieją (ujmuje się je w ewidencji pozabilansowej).

Dla potrzeb systemu rachunkowości należy dokonać wielu innych klasyfikacji środków trwałych, bazując na różnych kryteriach. Do najważniejszych należą:

- **tytuł własności** (środki własne oraz środki obce),
- **sposób wykorzystania** (środki znajdujące się w eksploatacji oraz niewykorzystywane przez jednostkę – środki nieczynne),
- **przeznaczenie** (środki produkcyjne – użytkowane dla celów zaopatrzenia, produkcji i zbytu oraz środki nieprodukcyjne – wykorzystywane dla celów ogólnego zarządu i socjalnych),
- **rodzaj** (grunty, budynki, lokale, budowle, maszyny, urządzenia, środki transportu itd.).

W praktyce najczęściej stosowana jest klasyfikacja środków trwałych dokonana przez Główny Urząd Statystyczny (GUS), która stanowi usystematyzowany wykaz obiektów według funkcji, jakie spełniają. Wyróżnia się następujące zbiory środków trwałych:

- nieruchomości – obejmujące grunty, budynki oraz obiekty inżynierii lądowej i wodnej,
- środki trwałe zaliczone do tego zbioru zapewniają odpowiednie warunki do prowadzenia procesów produkcyjnych oraz działalności nieprodukcyjnej,
- maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia, tj. środki trwałe, którymi oddziałuje się bezpośrednio na przedmioty pracy, tj. surowce, materiały itp.,
- środki transportu służące do przemieszczania (przewożenia) przedmiotów i osób,
- inwentarz żywy.

16) środkach trwałych w budowie – rozumie się przez to zaliczane do aktywów trwałych środki trwałe w okresie ich budowy, montażu lub ulepszenia już istniejącego środka trwałego;

Komentarz objaśniający

Ustawodawca wyodrębnił kategorie specjalnych aktywów trwałych – takich, które nie mogą być jeszcze zaliczane do środków trwałych, pozostając do momentu spełnienia warunków właściwych dla środków trwałych – środkami trwałymi w budowie.

Pojęcie „środki trwałe w budowie” nie oznacza jedynie okresu ich budowy, ma szersze znaczenie. Obok budowy nowego środka trwałego obejmuje montaż lub ulepszenie już istniejącego środka trwałego.

Kluczowe aspekty praktyczne

Zazwyczaj pierwszym etapem pozyskiwania środka trwałego jest jego budowa – nawet zakupione środki trwałe mogą wymagać instalacji lub przystosowania. Są więc środkami trwałymi w budowie – jeszcze nie są zdolne przynosić korzyści ekonomicznych wcale lub w pełni. Środki trwałe można „budować” także w trakcie ich użytkowania lub przerw w ich używaniu – takie zdarzenia najczęściej kwalifikowane są jako ulepszenia środków trwałych. Przedmiotem nakładów na środki trwałe w budowie może być pojedynczy obiekt, który po zakończeniu będzie stanowił odrębny środek trwały lub zespół obiektów, stanowiący pewną całość (np. hala produkcyjna z wyposażeniem). Nakłady mogą polegać na nabyciu gotowych obiektów, które wymagają montażu, i wtedy wycenia się je w cenie nabycia, lub na wytwarzaniu obiektów i wtedy wycenia się je w koszcie wytworzenia. Możliwy jest też mieszany sposób pozyskania i wyceny. Nakłady na środki trwałe w budowie oznaczają zatem zużywanie zasobów materialnych lub niematerialnych (w tym pieniężnych), niestanowiących kosztów w momencie ich dokonywania. Do budowy środka trwałego można zużywać inne środki trwałe (np. za pomocą koparki wykonać wykop pod fundamenty budynku). W takim przypadku kosztem budowy środka trwałego jest amortyzacja urządzeń budowlanych naliczona za czas trwania budowy.

Do środków trwałych w budowie nie należy zaliczać wartości niematerialnych i prawnych, jeżeli nie będą stanowiły elementu wartości początkowej środka trwałego, jak np. ograniczone prawa rzeczowe. W praktyce często mają miejsce przypadki, gdy ponoszenie nakładów na ulepszenie środka trwałego nie powoduje przeklasyfikowania go do środków trwałych w budowie, co w konsekwencji rodzi problem amortyzacji (czy amortyzować, od jakiej wartości początkowej itp.?). Problem ten powinien być przedmiotem szczegółowych zapisów polityki rachunkowości jednostki, a także dokumentacji dotyczącej prowadzenia ksiąg rachunkowych. Amortyzacji w czasie budowy (ulepszenia) może podlegać tylko ta część wartości początkowej środka trwałego, która już uprzednio była przyjęta dokumentem OT na stan środków trwałych (zwyczajowo konto 010).

Dodatkowo należy podkreślić aspekt podatkowy procesu kwalifikowania aktywów do środków trwałych. Z uwagi na fakt szczegółowych regulacji podatkowych odnośnie do środków trwałych (definicja, zakres, zasady wyceny i amortyzacja) decyzje podjęte dla potrzeb rachunkowości mogą mieć zasadniczy wpływ na rozliczenia podatkowe jednostki.

Nie należy prezentować nieużytych materiałów i dostaw inwestycyjnych jako środków trwałych w budowie, gdyż środki trwałe w budowie wyceniane są w wartości kosztów poniesionych. Koszt poniesiony zaś uwzględnia tylko koszt materiałów zużytych. Dopiero zużycie materiału stanowi koszt (nie dotyczy materiałów, których zużycie ewidencjonowanych w formie uproszczonej, bez pośrednictwa magazynów, wprost z faktur zakupowych). Czy i jakie materiały mogą nie podlegać ewidencji w ramach gospodarki magazynowej powinno zostać ustalone zgodnie z zasadą istotności, w ramach polityki rachunkowości jednostki, w części dotyczącej rzeczowego majątku obrotowego). Również istotne zapasy zawiezione na plac budowy, lecz faktycznie nieużyte (czyli *de facto* składowane na placu budowy) nie powinny podwyższać wartości środków trwałych w budowie. W związku z tym należy na koniec roku obrotowego, na dzień sporządzania sprawozdania finansowego, lub na moment zakończenia budowy przeprowadzić inwentaryzację materiałów budowlanych składowanych na placach budów. W przypadku ustalenia, że wartość magazynowanych zapasów jest istotna, należy przyjąć je dokumentacyjnie (jedynie poprzez zapis księgowy, bez fizycznego

przemieszczenia) z powrotem do magazynu inwestycyjnego, zmniejszając jednocześnie koszt wytworzenia środka trwałego w budowie.

Aspekty związane ze środkami trwałymi w budowie omówione zostały w ramach rozdziału VI KSR 11. Wprowadzono w nim pojęcie udokumentowanego dnia rozpoczęcia budowy. Wyjaśniono zasady uwzględniania w wartości początkowej kosztów utrzymania zasobów trwałych i jednostek organizacyjnych, kosztów prób i testów oraz kosztów i przychodów z tytułu likwidacji warunkujących budowę nowych obiektów. Wyjaśniono pojęcia mieszanego systemu budowy środka trwałego (np. siłami własnymi i obcymi jednocześnie).

- 17) inwestycjach – rozumie się przez to aktywa posiadane przez jednostkę w celu osiągnięcia z nich korzyści ekonomicznych wynikających z przyrostu wartości tych aktywów, uzyskania przychodów w formie odsetek, dywidend (udziałów w zyskach) lub innych pożytków, w tym również z transakcji handlowej, a w szczególności aktywa finansowe oraz te nieruchomości i wartości niematerialne i prawne, które nie są użytkowane przez jednostkę, lecz są posiadane przez nią w celu osiągnięcia tych korzyści. W przypadku zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji przez inwestycje rozumie się lokaty;

Komentarz objaśniający

Artykuł 3 ust. 1 pkt 17 u.rach. definiuje inwestycje przez pryzmat rodzaju korzyści ekonomicznych, jakich jednostka oczekuje w związku z ich pozyskaniem.

Inwestycje to specyficzna grupa składników majątkowych, obejmująca swoim zakresem wszelkie formy lokowania wolnych zasobów majątkowych, głównie pieniężnych, które zgodnie z zamierzeniem jednostki powinny przynieść jej korzyści ekonomiczne, wyraźnie odmienne od tych czerpanych w ramach podstawowej działalności operacyjnej.

Zakres przedmiotowy inwestycji obejmuje zarówno składniki majątkowe o charakterze finansowym (akcje, udziały, pożyczki udzielone, obligacje obcych podmiotów, instrumenty pochodne itd.), jak i aktywa niefinansowe, takie jak: grunty, budynki, dzieła sztuki, różnego rodzaju prawa majątkowe (wartości niematerialne i prawne) itd. Do specyficznej kategorii inwestycji należą aktywa pieniężne (por. komentarz do art. 3 ust. 1 pkt 25 u.rach.).

Definicja ustawowa inwestycji zawiera trzy zasadnicze kryteria ich identyfikacji i ujmowania. Należą do nich:

- 1) cel pozyskania lub utrzymywania danego składnika majątkowego,
- 2) specyficzny rodzaj korzyści ekonomicznych uzyskiwanych z danego składnika majątku,
- 3) wyłączenie z użytkowania na potrzeby własne jednostki.

Zgodnie z pierwszym kryterium warunkiem zaliczenia składników majątkowych do inwestycji jest jasno określony cel ich pozyskania lub utrzymywania w jednostce, zorientowany na realizację specyficznych korzyści ekonomicznych, o których mowa poniżej. Zgodnie z tym kryterium dla zaliczenia składnika majątkowego do grupy inwestycji nie jest istotny sposób jego pozyskania (nabyty czy wytworzony), lecz cel jego utrzymywania w podmiocie. Konsekwencją takiego podejścia jest usankcjonowanie możliwości przekwalifikowania danego składnika majątkowego z grupy aktywów operacyjnych, wykorzystywanych na potrzeby własne jednostki (np. środków trwałych) do inwestycji i odwrotnie (np. z inwestycji do wartości niematerialnych i prawnych). Zaznaczyć należy, że przekwalifikowanie takie jest praktycznie niemożliwe w odniesieniu do aktywów finansowych, które z natury rzeczy stanowią inwestycje.

Uzupełnieniem pierwszego kryterium, tj. celu posiadania składników majątkowych zaliczanych do inwestycji, jest kryterium wskazujące na specyficzny charakter korzyści

ekonomicznych oczekiwanych z tytułu ich posiadania. Korzyści te zostały sklasyfikowane w trzech grupach:

- zysków kapitałowych, wynikających ze wzrostu wartości godziwej przedmiotu inwestycji powyżej jego wartości początkowej (ceny zakupu, ceny nabycia lub kosztu wytworzenia),
- odsetek, dywidend (udziałów w zyskach) lub
- innych pożytków, w tym także z transakcji handlowej.

Podczas gdy pierwsze dwie grupy korzyści ekonomicznych są jednoznaczne i klarowne, to ostatnia z nich pozostaje dość enigmatyczna. Ustawodawca nie precyzuje ani pojęcia inne pożytki, ani pojęcia transakcja handlowa, co powoduje, że w zasadzie, przy szerokim rozumieniu tych pojęć, niemal wszystkie aktywa można byłoby zaklasyfikować do inwestycji. Ograniczeniem w tym przypadku jest warunek, by korzyści te nie były rezultatem działalności podstawowej (statutowej) jednostki, do której realizacji została ona powołana. Wynika to z faktu, że w sprawozdawczości finansowej kategoria inwestycji, w przeciwieństwie do potocznego i zarazem szerokiego rozumienia procesu inwestowania, nie obejmuje nakładów na rozbudowę posiadanego przez jednostkę potencjału operacyjnego, tj. budowy środków trwałych, wartości niematerialnych i prawnych.

Stąd też ujęcie w definicji inwestycji trzeciego kryterium klasyfikacyjnego, wskazującego na wyłączenie danego składnika aktywów z użytkowania na potrzeby własne jednostki. Warunek ten będzie istotny przede wszystkim w przypadku inwestycji w aktywa niefinansowe i należy go odczytywać w kontekście m.in. definicji środków trwałych, wartości niematerialnych i prawnych oraz rzeczowych aktywów obrotowych, które mogą obejmować przedmiotowo takie same pozycje szczegółowe majątku, co inwestycje, z tą jednak różnicą, iż będą one przeznaczone do wykorzystania na potrzeby własne podmiotu. Dla przykładu, jednostka może nabyć dwie identyczne działki gruntu, z których jedna zostanie ujęta w grupie środków trwałych, gdyż jest ona przeznaczona pod budowę hali produkcyjnej, druga zaś zaliczona zostanie do inwestycji, bowiem stanowi lokatę wolnych środków pieniężnych, które zgodnie z przekonaniem jednostki mają zostać pomnożone w wyniku realizacji zysków kapitałowych, wynikających ze wzrostu wartości nieruchomości w przyszłości.

Reasumując, na bazie omówionych powyżej kryteriów klasyfikacyjnych inwestycji można wskazać, że zalicza się do nich:

- wszystkie aktywa finansowe (bez ograniczeń) oraz
- inne aktywa (w szczególności nieruchomości i wartości niematerialne i prawne), ale tylko wtedy, gdy spełniają wymienione powyżej warunki.

Klasyfikacja ta nie dotyczy instytucji finansowych, w których aktywa finansowe stanowią w dużej części przedmiot działalności operacyjnej, a nie inwestycyjnej.

Kluczowe aspekty praktyczne

W praktyce tematyka inwestycji stwarza wiele problemów. Punktem wyjścia dla ich rozwiązania i jednoczesnego uporządkowania zagadnienia inwestycji w polityce rachunkowości jednostki powinno być dokonanie dezagregacji tej kategorii bilansowej na dwie grupy:

- inwestycje w aktywa niefinansowe,
- inwestycje w aktywa finansowe.

Uzasadnieniem dla takiego podziału jest odmienny charakter przedmiotu inwestycji oraz odmienne zasady rachunkowości i źródła prawa bilansowego właściwe dla każdej z grup. Inwestycje w aktywa finansowe omawiane są szczegółowo m.in. w komentarzu do art. 3

ust. 1 pkt 23–26, art. 28 ust. 3–5 oraz art. 35 i 35a u.rach. Jeśli chodzi o inwestycje w aktywa niefinansowe, ustawa o rachunkowości zawiera stosunkowo wąskie i ogólnikowe zapisy, stąd też na gruncie art. 10 ust. 3 u.rach. jednostka może, a nawet powinna odwołać się do regulacji zewnętrznych w postaci KSR 11 „Środki trwałe” oraz MSR 40 „Nieruchomości inwestycyjne”. Dotyczy to w szczególności uregulowania kwestii ujmowania i wyceny tej grupy składników inwestycyjnych:

- na etapie ich wytwarzania (KSR 11 i MSR 40),
- w momencie przekwalifikowania ze środków trwałych w budowie do inwestycji (KSR 11),
- w momencie przekwalifikowania z aktywów operacyjnych (środków trwałych, wartości niematerialnych i prawnych, zapasów) do inwestycji lub odwrotnie – KSR 11,
- w sytuacji dokonywania ulepszeń itd. (KSR 11 i MSR 40).

18) aktywach obrotowych – rozumie się przez to tę część aktywów jednostki, które w przypadku:

- a) aktywów rzeczowych, o których mowa w pkt 19 – są przeznaczone do zbycia lub zużycia w ciągu 12 miesięcy od dnia bilansowego lub w ciągu normalnego cyklu operacyjnego właściwego dla danej działalności, jeżeli trwa on dłużej niż 12 miesięcy,
- b) aktywów finansowych, o których mowa w pkt 24 – są płatne i wymagalne lub przeznaczone do zbycia w ciągu 12 miesięcy od dnia bilansowego lub od daty ich założenia, wystawienia lub nabycia, albo stanowią aktywa pieniężne,
- c) należności krótkoterminowych – obejmują ogół należności z tytułu dostaw i usług oraz całość lub część należności z innych tytułów niezaliczonych do aktywów finansowych, a które stają się wymagalne w ciągu 12 miesięcy od dnia bilansowego,
- d) rozliczeń międzyokresowych – trwają nie dłużej niż 12 miesięcy od dnia bilansowego;

Komentarz objaśniający

W art. 3 ust. 1 pkt 18 ustawodawca określa główne grupy aktywów obrotowych, jednocześnie je definiując.

Aktywa obrotowe stanowią drugą, obok aktywów trwałych, nadrzędną grupę składników majątkowych wyróżnionych w ustawie o rachunkowości dla potrzeb ich wyceny i prezentacji w bilansie. W przeciwieństwie do aktywów trwałych, omawiana grupa składników majątkowych została zdefiniowana w sposób szczegółowy, z uwzględnieniem rodzaju, specyfiki oraz przeznaczenia poszczególnych kategorii składników majątkowych wchodzących w jej skład.

Podstawą klasyfikacji składników majątkowych do grupy aktywów obrotowych jest stwierdzenie, że są one przeznaczone do zbycia lub zużycia w czasie nieprzekraczającym dłuższego z dwóch okresów: 12 miesięcy od dnia bilansowego lub okresu trwania normalnego cyklu operacyjnego właściwego dla danej jednostki.

Długość cyklu operacyjnego jednostki wyznacza okres, jaki upływa od momentu wydatkowania środków pieniężnych na zakup materiałów lub towarów służących do realizacji podstawowych procesów operacyjnych, aż do uzyskania wpływów ze sprzedaży wyrobów gotowych, usług lub towarów, stanowiących efekt końcowy procesu operacyjnego.

Kategorię cyklu operacyjnego, jako kryterium decydującego o klasyfikacji do aktywów do trwałych lub obrotowych, zwykle się odnosić do tak specyficznych rodzajów działalności, jak: budowa statków, produkcja wina, hodowla niektórych odmian roślin i zwierząt, w których cykl produkcyjny istotnie wykracza poza okres graniczny, jakim jest rok obrotowy. Należy jednak pamiętać, że znajduje ono także swoje odzwierciedlenie w klasyfikacji

i prezentacji aktywów operacyjnych w jednostkach prowadzących „typowe” rodzaje działalności. Zgodnie z nim do kategorii aktywów obrotowych zaliczane będą:

- wszystkie składniki zapasów, niezależnie od tego, czy zostaną zużyte lub sprzedane w ciągu 12 miesięcy od dnia bilansowego, czy też po tym okresie,
- wszystkie należności z tytułu dostaw i usług, niezależnie od tego, czy będą podlegać realizacji w ciągu 12 miesięcy od dnia bilansowego, czy też po tym okresie.

Powyższy sposób klasyfikacji i prezentacji wynika z tego, że wszystkie z wymienionych grup aktywów uczestniczą w realizacji cyklu operacyjnego. Wyjątkiem w tym względzie są te należności z tytułu dostaw i usług, odnośnie do których zastosowane zostały terminy płatności znacznie odbiegające od normalnie przyjętych w danym rodzaju działalności. Podobnie jest w przypadku zapasów, które nie podlegają normalnemu cyklowi operacyjnemu jednostki. Przykładem mogą być zapasy strategiczne paliw, części zamiennych itp., które z uwagi na permanentny i długi okres utrzymywania mogą być wykazane jako specyficzna kategoria majątku trwałego, co w znacznej mierze zwiększa użyteczność informacji prezentowanych w bilansie.

Kluczowe aspekty praktyczne

W praktyce klasyfikacja niektórych składników aktywów do grupy aktywów trwałych lub aktywów obrotowych może stanowić istotny problem. Do przykładowych sytuacji problemowych zaliczyć można klasyfikację środków transportu wykorzystywanych na potrzeby własne jednostki, które podlegać będą sprzedaży w okresie krótszym niż 12 miesięcy od dnia bilansowego, albo też zapasy materiałów, które jednostka zakupiła z wyprzedzeniem oraz ze świadomością, że proces ich zużycia będzie przekraczał 12 miesięcy od dnia bilansowego. W pierwszym przypadku problem sprowadza się do tego, czy wskazany pojazd zaliczyć do aktywów obrotowych, jako materiał (wszak będzie zużywany w czasie użytkowania) lub towar (wszak będzie sprzedany), czy też zaklasyfikować do aktywów trwałych jako środek trwały. W tego typu sytuacjach ostateczna klasyfikacja danego składnika majątkowego do aktywów trwałych lub aktywów obrotowych powinna być dokonana w oparciu o szczegółową definicję danej kategorii majątkowej (np. definicji środków trwałych). Jeśli bowiem jest to pojazd użytkowany przejściowo w salonie samochodowym, jako samochód testowy dla klientów, to chociaż jest on wykorzystywany na potrzeby działalności operacyjnej jednostki i jego okres ekonomicznej użyteczności (różny od okresu użytkowania w jednostce) jest dłuższy niż 12 miesięcy, to jednak głównym celem zakupu jest jego sprzedaż w krótkim okresie. Stąd też cel ekonomiczny związany z zakupem i posiadaniem tego samochodu jest bliższy kategorii towarów na składzie niż środków trwałych. W innym przypadku, gdy samochód ten użytkowany będzie w firmie produkcyjnej jako samochód zarządu i ze względu na politykę zarządzania aktywami sprzedany będzie po 6 miesiącach od daty zakupu, powinien zostać zaliczony do środków trwałych, jako że spełnia definicję zawartą w art. 3 ust. 1 pkt 14 u.rach.

Drugi przypadek jest nieco mniej problematyczny, jeśli uwzględnimy przy podejmowaniu decyzji o jego klasyfikacji kryterium cyklu operacyjnego. Wówczas użyte jako przykład zapasy materiałów, stanowiące składnik majątkowy determinujący cykl operacyjny, będą zaliczone do aktywów obrotowych, analogicznie jak należności handlowe o terminie realizacji przekraczającym 12 miesięcy od dnia bilansowego.

Z powyższego wynika, że podział aktywów na trwałe i obrotowe w odniesieniu do składników majątkowych biorących udział w realizacji cyklu operacyjnego nie zawsze będzie odpowiadał podziałowi na aktywa długo- i krótkoterminowe.

- 19) rzeczowych aktywach obrotowych – rozumie się przez to materiały nabyte w celu zużycia na własne potrzeby, wytworzone lub przetworzone przez jednostkę produkty gotowe (wyroby i usługi) zdadne do sprzedaży lub w toku produkcji, półprodukty oraz towary nabyte w celu odprzedaży w stanie nieprzetworzonym;

Komentarz objaśniający

W art. 3 ust. 1 pkt 19 ustawodawca definiuje rzeczowe aktywa obrotowe. Jest to druga, obok należności z tytułu dostaw i usług, grupa składników majątkowych, determinujących czas trwania cyklu operacyjnego właściwego dla danej jednostki (por. komentarz do art. 3 ust. 1 pkt 18 u.rach.). Na rzeczowe aktywa obrotowe składa się pięć kategorii aktywów, wyróżnione z punktu widzenia ich miejsca lub przeznaczenia we wspomnianym powyżej cyklu operacyjnym jednostki. Są to:

1. **Materiały** – czyli składniki majątku inicjujące realizację całego cyklu operacyjnego, które jednostka nabywa w celu ich całkowitego zużycia na własne potrzeby, w tym m.in. na potrzeby wytwarzania produktów, świadczenia usług czy realizacji działalności ogólnoadministracyjnej. Do materiałów zaliczyć można także pewne składniki majątkowe wytwarzane przez jednostkę we własnym zakresie (zazwyczaj w ramach działalności pomocniczej), a także różnego rodzaju odzyski, posiadające wartość użytkową, a pochodzące np. z likwidowanych środków trwałych, inwentarz żywy przeznaczony do uboju, części zamienne, półfabrykaty obcej produkcji, paliwa, opakowania itp.
2. **Produkty w toku** – to składniki rzeczowych aktywów obrotowych, odzwierciedlające koszty poniesione na realizację procesu produkcyjnego jednostki, który na dzień bilansowy nie został jeszcze zakończony. Produkcja w toku obejmuje także usługi niezakończone, z wyjątkiem usług o charakterze długoterminowym, określone w art. 34a–34d u.rach., oraz produkcję rolną i inwentarz żywy w tuczu lub chowie, niezaliczony do środków trwałych lub materiałów.
3. **Półprodukty (półfabrykaty)** – stanowią efekt końcowy pośrednich faz procesu produkcyjnego. W przeciwieństwie do produkcji w toku, półprodukty przeszły pewne zamknięte cykle produkcyjne, co jednocześnie oznacza, że mają one skonkretyzowaną postać i mogą podlegać magazynowaniu lub sprzedaży.
4. **Produkty gotowe** – stanowią efekt końcowy procesu produkcyjnego jednostki (wyroby gotowe) lub procesu świadczenia usług (usługi) i są zdadne do sprzedaży lub magazynowania. Niezależnie od swego przeznaczenia, wyroby gotowe powinny spełniać następujące warunki:
 - nie podlegają żadnej dodatkowej obróbce technologicznej,
 - stanowią skompletowaną całość, odpowiadającą technicznym warunkom odbioru,
 - zostały zatwierdzone przez kontrolę jakości, jeśli jest ona wymagana.
5. **Towary** – to składniki majątkowe, które jednostka nabywa w ramach realizacji działalności handlowej w celu ich sprzedaży w stanie nieprzetworzonym. Szczególnym tytułem towarów w przedsiębiorstwach energetycznych są prawa majątkowe wynikające ze świadectw pochodzenia energii.

W przedstawionej definicji rzeczowych aktywów obrotowych można zauważyć pewien brak spójności między objaśnianym terminem (rzeczowe aktywa obrotowe) a objaśniającym go zakresem przedmiotowym tej grupy aktywów, do którego zaliczono aktywa nierzeczowe (niematerialne) w postaci usług. Ma to swoje dalsze konsekwencje odnośnie do sposobu ujmowania usług niezakończonych w bilansie, bowiem zgodnie z omawianą definicją powinny być one prezentowane w pozycji produkcja w toku lub jako produkty gotowe, w zależności od stopnia zaawansowania, natomiast usługi długoterminowe, których koszty nie zostały ujęte w rachunku zysków i strat (zgodnie z art. 34b u.rach.), podlegają prezentacji w pozycji rozliczeń międzyokresowych czynnych.

Ze względu na stosowane zasady wyceny, szczególnym przypadkiem składników majątkowych zaliczanych do rzeczowych aktywów obrotowych są produkty „wielokrotnej sprzedaży”. Do produktów takich zalicza się w szczególności: oprogramowanie komputerowe, filmy, projekty typowe itp. Cechą charakterystyczną tych produktów jest to, iż:

- powstają one w jednorazowym cyklu produkcyjnym,
- wytworzony produkt bazowy (np. tzw. kopia matka filmu fabularnego) może być następnie sprzedawany w dowolnej liczbie egzemplarzy (kopii),
- koszty wytworzenia, raz poniesione, alokowane są na dowolną, możliwą do sprzedaży liczbę kopii, przy czym liczba ta nie jest z reguły jednoznacznie określona w momencie wytworzenia produktu. Stąd też nie jest możliwe ustalenie kosztu jednostkowego wytworzenia pojedynczego, sprzedawanego produktu (a ściślej jego kopii).

Do produktów podlegających „wielokrotnej sprzedaży” nie zalicza się filmów, oprogramowania i tym podobnych produktów, które nie mają charakteru typowego (uniwersalnego), lecz zostały wytworzone na konkretne zamówienie, np.: filmy reklamowe, projekty realizowane na indywidualne życzenie klienta czy też oprogramowanie komputerowe dedykowane dla określonego przedsiębiorstwa. Zaliczane są one do typowych produktów jednostki i wyceniane są – na zasadach ogólnych – w koszcie wytworzenia.

Kluczowe aspekty praktyczne

Rzeczowe aktywa obrotowe to jedne z powszechnie występujących składników majątkowych w większości jednostek gospodarczych. W celu ich prawidłowego ujęcia w księgach rachunkowych i prezentacji w bilansie jednostka powinna dokonać w swojej polityce rachunkowości klasyfikacji rzeczowych aktywów obrotowych z punktu widzenia:

- sposobu ich prezentacji w określonych pozycjach bilansu, ze szczególnym uwzględnieniem składników majątkowych specyficznych dla danej jednostki, których kwalifikacja do danej pozycji majątkowej może być niejednoznaczna (por. komentarz do art. 3 ust. 1 pkt 18 u.rach.),
- zasad wyceny początkowej stosowanych w zależności od sposobu ich pozyskania (nabycie, wytworzenie, odzysk, ujawnienie),
- możliwości ich jednorazowego odpisywania w koszty w momencie zakupu lub rozliczania w czasie na przestrzeni danego roku obrotowego (w przypadku rzeczowych aktywów obrotowych wielokrotnego użytku, np. narzędzia),
- zasad przeprowadzania wyceny rozchodu jednorodnych składników rzeczowych aktywów obrotowych,

oraz wskazać zasady analizy wartości użytkowej składników rzeczowego majątku obrotowego i osoby za nią odpowiedzialne.

Ponadto jednostka powinna określić w dokumentacji prowadzenia ksiąg rachunkowych (np. w ZPK) zasady prowadzenia ewidencji składników rzeczowych aktywów obrotowych, prowadzenia gospodarki magazynowej, jak również odpowiedzialność majątkową oraz zasady i terminy przeprowadzania inwentaryzacji tych składników majątkowych.

- 20) zobowiązaniach – rozumie się przez to wynikający z przeszłych zdarzeń obowiązek wykonania świadczeń o wiarygodnie określonej wartości, które spowodują wykorzystanie już posiadanych lub przyszłych aktywów jednostki;

Komentarz objaśniający

W art. 3 ust. 1 pkt 20 u.rach. określono definicję zobowiązań w szerokim tego słowa znaczeniu.

Zobowiązania, podobnie jak aktywa, stanowią podstawową kategorią bilansową (składnik sprawozdania finansowego), determinującą sytuację finansową podmiotu. Analogicznie jak w przypadku aktywów, ujęcie danego tytułu zobowiązania w bilansie wymaga łącznego spełnienia kilku warunków definicyjnych. Definicja zobowiązań wymaga wykazania, że dany obowiązek:

- 1) powstał w wyniku przeszłych zdarzeń,
- 2) istnieje na dzień ujęcia zobowiązania lub na dzień bilansowy, obligując nieodwołalnie jednostkę do wykonania w przyszłości świadczenia na rzecz osób trzecich, które będzie skutkować wpływem z jednostki już posiadanych lub przyszłych korzyści ekonomicznych,
- 3) podlega wiarygodnej wycenie.

„Przeszłe zdarzenie”, o którym mowa w definicji zobowiązań, może wynikać z:

- regulacji prawnych (np. przepisów podatkowych, przepisów z zakresu ochrony środowiska, Kodeksu spółek handlowych, regulacji branżowych, przepisów prawa pracy itd.),
- umów zawieranych pomiędzy jednostką a podmiotami trzecimi (np. umowa sprzedaży, umowa leasingu, umowa o pracę, umowa pożyczki),
- obowiązku zwyczajowego, tj. powinności jednostki do wykonania określonego świadczenia na rzecz osób trzecich, który nie wynika z przepisów prawa lub zawartych umów, ale z przyjętego zwyczaju handlowego, misji lub strategii jednostki, złożonych publicznie obietnic itd., a ponadto wywołał u strony trzeciej uzasadnione przekonanie, że jednostka świadczenie takie zrealizuje. Przykładem obowiązku zwyczajowego może być wyrażone w misji producenta wyrobów tytoniowych zobowiązanie się do przekazywania 5% wartości rocznych przychodów ze sprzedaży papierosów na rzecz walki z chorobami płuc.

Kolejnym warunkiem ujęcia zobowiązania w bilansie jest **nieodwołalny charakter obowiązku wykonania świadczenia**, oznaczający brak możliwości uniknięcia przez jednostkę wpływu przyszłego strumienia korzyści ekonomicznych. Nieodwracalny charakter zobowiązania może wynikać z przymusu prawnego wykonania świadczenia (aparatus przymusu państwa) lub z przymusu zwyczajowego, polegającego na tym, że niewykonanie przez jednostkę danego świadczenia może skutkować utratą kontrahentów, klientów, pracowników czy akcjonariuszy. Przykładem może być niewykonanie przez jednostkę obietnicy poprawy warunków pracy, do której zobowiązała się na mocy przyjętej polityki zarządzania zasobami ludzkimi. Nieodwracalny charakter zobowiązania stanowi kryterium analogiczne do

warunku „sprawowania kontroli” występującego w definicji aktywów, przez co można je uznać za niepisany, czwarty element definicyjny zobowiązań.

Wypełnienie zobowiązania ciężącego na jednostce może być zrealizowane poprzez:

- wydanie drugiej stronie aktywów odzwierciedlających korzyści ekonomiczne (np. spłata zobowiązania w formie gotówkowej lub na skutek wydania innych aktywów),
- wykonanie określonej usługi, wymagającej zużycia określonych zasobów jednostki,
- jego zamianę na instrumenty kapitałowe jednostki (akcje/udziały).

Ostatni warunek definicyjny zobowiązań – wiarygodność wyceny – został omówiony szczegółowo w komentarzu do art. 3 ust. 1 pkt 12 u.rach. W tym miejscu można jedynie stwierdzić, że najbardziej wiarygodnym źródłem wyceny zobowiązań jest ważna umowa, stanowiąca jego podstawę lub przepis prawa określający kwotę zobowiązania lub algorytm jej ustalenia. Niestety, w odniesieniu do wielu zobowiązań konieczne jest dokonanie (wiarygodnego) oszacowania wartości przyszłego świadczenia. Dotyczyć to będzie w szczególności rezerw, jako szczególnego przypadku zobowiązań. W wielu przypadkach niemożność wiarygodnego oszacowania kwoty zobowiązania stanowi przeszkodę dla jego ujęcia w bilansie. Zobowiązanie takie powinno zostać jednak ujawnione pozabilansowo (zobowiązanie warunkowe), wraz z podaniem jego charakterystyki.

Zobowiązania jako jedna z dwóch głównych grup pasywów, odzwierciedlająca obce źródła finansowania podmiotu, nie jest kategorią jednorodną. Zgodnie z regulacjami ustawy o rachunkowości podlega ona klasyfikacji według różnych kryteriów, z których nadrzędnym jest podział zobowiązań na:

- zobowiązania *sensu stricto*, których kwota i termin zapłaty są względnie jednoznacznie określone i potwierdzone stosownymi dokumentami zewnętrznymi,
- rezerwy na zobowiązania, omówione w komentarzu do art. 3 ust. 1 pkt 21 oraz art. 35d u.rach., których termin wymagalności lub kwota nie są pewne,
- rozliczenia międzyokresowe, w tym rozliczenia międzyokresowe kosztów (tzw. rozliczenia międzyokresowe bierne – por. komentarz do art. 39 ust. 2 u.rach.) oraz rozliczenia międzyokresowe przychodów – por. komentarz do art. 41 u.rach.

Wyróżnione powyżej grupy zobowiązań *sensu largo* podlegają dalszemu podziałowi:

- według kryterium ich wymagalności – na długo- i krótkoterminowe,
- na poszczególne ich tytuły.

Kluczowe aspekty praktyczne

Opracowując politykę rachunkowości, jednostka powinna dokonać jednoznacznego zdefiniowania kilku zasadniczych grup zobowiązań w ujęciu *sensu largo*:

- zobowiązań w wąskim znaczeniu,
- rozliczeń międzyokresowych biernych, co do których zapisy ustawowe pozostawiają wiele wątpliwości interpretacyjnych,
- rezerw, które stanowią najmniej jednoznacznie zdefiniowany element zobowiązań spośród trzech dotychczas wymienionych, oraz
- zobowiązań warunkowych, które ze względu na zbyt małe prawdopodobieństwo realizacji lub niemożność wiarygodnej ich wyceny podlegają ujawnieniu poza bilansem.

Dodatkowo jednostka powinna dokonać podziału zobowiązań *sensu stricto* na dwie istotne kategorie z punktu widzenia zasad ujmowania, wyceny i prezentacji w bilansie, tj. na:

- zobowiązania związane z realizacją działalności operacyjnej,
- zobowiązania finansowe – por. komentarz do art. 3 ust. 1 pkt 23 i 27 u.rach.

Podobnie jak w przypadku aktywów, obydwie kategorie zobowiązań powinny zyskać odrębne uregulowania w dokumentacji polityki rachunkowości jednostki.

21) rezerwach – rozumie się przez to zobowiązania, których termin wymagalności lub kwota nie są pewne;

Komentarz objaśniający

W art. 3 ust. 1 pkt 21 ustawodawca uszczegóławia warunki ujmowania szczególnej kategorii zobowiązań, jaką są rezerwy.

Rezerwy cechują się niższym stopniem pewności realizacji przyszłych świadczeń (terminu realizacji lub ostatecznej kwoty świadczenia) niż zobowiązania *sensu stricto*.

Warunkiem ujęcia rezerwy w sprawozdaniu finansowym jest istniejący na dzień bilansowy **obowiązek** (zobowiązanie) jednostki do wykonania w przyszłości określonego świadczenia **na rzecz osób trzecich**, przy czym realizacja tego świadczenia – z wysokim prawdopodobieństwem – będzie skutkować wypływem korzyści ekonomicznych z jednostki, a ich wartość można oszacować w sposób wiarygodny.

Istniejący obowiązek, stanowiący podstawę ujęcia rezerwy, musi mieć charakter nieodwołalny, co z jednej strony oznacza brak możliwości uniknięcia jego realizacji, z drugiej zaś ogranicza możliwość tworzenia nadmiernych lub nieuzasadnionych rezerw (np. rezerw na przyszłe straty, których jednostka może uniknąć, likwidując dany obszar działalności). Istnienie ciężącego na jednostce obowiązku wykonania określonego świadczenia na rzecz drugiej strony, choć stanowi warunek konieczny dla ujęcia rezerwy, nie jest wystarczające. Jednostka musi dodatkowo wykazać istnienie wysokiego prawdopodobieństwa, że realizacja obowiązku pociągnie za sobą wypływ zasobów utożsamiających przyszłe korzyści ekonomiczne. Może się bowiem zdarzyć, że choć na jednostce ciąży obowiązek wykonania świadczenia, to są niewielkie lub zerowe szanse na to, że będzie je ona musiała wykonać. Sytuacja taka wystąpi, np. gdy jednostka w umowie o pracę zobowiąże się do zapłaty wysokiej odprawy swoim pracownikom w momencie ich przejścia na emeryturę, przy czym zgodnie z założeniami jednostki, popartymi danymi historycznymi lub strategią zarządzania kadrami, jest znikoma szansa na to, by pracownik dotrwał w jednostce do emerytury (średnia wieku pracowników jednostki 25 lat, udział pracowników w wieku 60–67 lat – 0%). Wysokie prawdopodobieństwo określonego zdarzenia definiowane jest w MSR 37 „Rezerwy, zobowiązania warunkowe i aktywa warunkowe” jako oczekiwanie tego, że zdarzenie to ma większe szanse na wystąpienie, niż że ono nie wystąpi.

Wskazany w definicji rezerw brak jednoznacznego określenia terminu realizacji zobowiązania lub jego kwoty nie może uzasadniać ujmowania w sprawozdaniu zobowiązań niepewnych (o niskim prawdopodobieństwie realizacji). Niepewność co do terminu realizacji świadczenia odnosi się do braku jednoznacznego zdefiniowania daty jego wykonania, wynikającej chociażby z umowy (np. styczeń 20X1), a nie do całkowitej niemożności określenia, kiedy stanie się ono wymagalne. Jeśli dla przykładu jednostka poręczyła kredyt innemu podmiotowi, który aktualnie znajduje się w złej sytuacji finansowej, to termin realizacji zobowiązań wynikających z udzielonej gwarancji jednostka może określić poprzez analizę kondycji finansowej firmy oraz tendencji i tempa jej zmian.

Podobnie wygląda kwestia oszacowania kwoty rezerwy. Chociaż nie musi być ona jednoznacznie określona, to musi być możliwe jej wiarygodne oszacowanie na podstawie

danych historycznych lub formułowanych planów. Na przykład kwotę rezerwy na nagrody jubileuszowe można oszacować na podstawie następujących parametrów:

- gwarantowanej wysokości nagrody (wielokrotności aktualnego wynagrodzenia),
- przewidywanej dynamiki wzrostu wynagrodzeń,
- prawdopodobieństwa przepracowania okresu gwarantującego wypłatę nagrody, ustalonego jako wypadkowa wskaźnika rotacji pracowników, wskaźników demograficznych, wypadkowości itd.,
- kosztu kapitału określającego czynnik dyskontowy.

Szacując kwotę rezerw na naprawy gwarancyjne (traktowanych alternatywnie jako RMB – por. komentarz do art. 39 ust. 2 u.rach.), jednostka musi określić następujące zmienne: wskaźnik usterkowości w przekroju wyróżnionych rodzajów wad, koszty napraw gwarancyjnych dla rodzajów wad, wskaźnik zgłaszania roszczeń z tytułu gwarancji itp.).

Do szczególnych przypadków rezerw zaliczyć można rezerwy na restrukturyzację (por. komentarz do art. 29 u.rach.) i rezerwy na podatek dochodowy odroczoney (por. komentarz do art. 37 u.rach.).

Kluczowe aspekty praktyczne

Jak wskazano w komentarzu do art. 3 ust. 1 pkt 20 u.rach., istnieje dość „cienka” granica między rezerwami a biernymi rozliczeniami międzyokresowymi kosztów. Granica ta wymaga jednoznacznego zdefiniowania w dokumentacji polityki rachunkowości jednostki. Pomocą w tym zakresie może służyć KSR 6 „Rezerwy, bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów, zobowiązania warunkowe”. KSR 6 wprowadza rozróżnienie między rezerwami a biernymi rozliczeniami międzyokresowymi poprzez ich powiązanie z określonymi obszarami działalności jednostki, do których się odnoszą. KSR 6 traktuje rozliczenia międzyokresowe bierne jako subkategorię rezerw związanych bezpośrednio z działalnością operacyjną jednostki, a więc z wytwarzaniem, sprzedażą (handlem) i fazą posprzedażną, a także ogólnym zarządkiem. Rezultatem takiego ujęcia jest swego rodzaju niekonsekwencja pomiędzy definicją i rozumieniem danej kategorii bilansowej a miejscem jej prezentacji w odpowiedniej pozycji bilansu. Zgodnie z propozycją KSR 6 pewne tytuły rozliczeń międzyokresowych biernych prezentowane będą w sprawozdaniu jako „inne rezerwy”. Schemat prezentacji przedstawia się następująco:

- 1) w poz. B.I. Rezerwy na zobowiązania – z wyodrębnieniem następujących kategorii:
 - a) B.I.2. Rezerwa na świadczenia emerytalne i podobne – w postaci biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów (tworzone na podstawie art. 39 ust. 2 pkt 2 u.rach.),
 - b) B.I.3. Pozostałe rezerwy – tj. rezerwy na zobowiązania tworzone na podstawie art. 35d u.rach., a także rezerwy w postaci biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów tworzone na podstawie art. 39 ust. 2 pkt 2 u.rach. (innych niż świadczenia emerytalne i podobne);
- 2) w poz. B.IV. Rozliczenia międzyokresowe z wyodrębnieniem kategorii:
 - B.IV.2. Inne rozliczenia międzyokresowe – rezerwy na zobowiązania w postaci biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów (tworzone na podstawie art. 39 ust. 1 u.rach.).

Alternatywnym sposobem podziału zobowiązań na rezerwy i rozliczenia międzyokresowe bierne, wykorzystywanym w praktyce przez część jednostek, jest zastosowanie jako kryterium klasyfikacyjnego stopnia niepewności (oszacowania) realizacji obowiązku w kategoriach terminu jego wymagalności i kwoty. Zgodnie z tym kryterium podziału, wymienianym także w MSR 37, rozliczenia międzyokresowe bierne znajdują się w hierarchii (nie)pewności